

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HİRİSTİYANLIK'TA BİR MİSYON YÖNTEMİ OLARAK İNKÜLTÜRASYON

Yüksek Lisans Tezi

Döne Demirkapı

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HİRİSTİYANLIK'TA BİR MİSYON YÖNTEMİ OLARAK İNKÜLTÜRASYON

Yüksek Lisans Tezi

Döne Demirkapı

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HİRİSTİYANLIK'TA BİR MİSYON YÖNTEMİ OLARAK İNKÜLTÜRASYON

Yüksek Lisans Tezi

Döne Demirkapı

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	VI

GİRİŞ

1. Kültür.....	1
2. Kültür – Din İlişkisi.....	6

I. BÖLÜM

MİSYON VE DİNLER ARASI DİYALOG	12
1. Misyon.....	12
2. Dinler Arası Diyalog.....	14
3. Dinler Arası Diyalog Anlayışları.....	21
a) II.Vatikan Konsiline ve Hristiyanlara Göre Diyalog.....	21
b) Genel Olarak Diyalog.....	40
c) Müslümanlara Göre Diyalog.....	48
4. Diyalogda Amaç ve Şartlar	62

II.BÖLÜM

HİRİSTİYANLIK'TA BİR MİSYONERLİK YÖNTEMİ OLARAK İNKÜLTÜRASYON	72
1. İnkültürasyon	72
2. İnkültürasyon ile İlgili Bazı Kavramlar	80
3. İnkültürasyonun Tarihi	83
4. II. Vatikan Konsili ve Sonrasında İnkültürasyon	84
5. Türkiye Üzerinde Bazı İnkültürasyon Örnekleri	87
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	102

ÖNSÖZ

Kültür bir toplumun varolma serüvenidir. Bir kültürü oluşturan pek çok unsur vardır. Ortak bir kültürü olmayan bir toplum sadece bir yığından ibarettir. Toplumun ortak kültür unsurlarının en önemlilerinden bir tanesi de dindir. Tarihten günümüze kadar hiçbir kültür yoktur ki, içinde dini öğeler barındırmıyın. Fakat geçmişten günümüze farklı kültürden insanların, bir arada yaşama ihtiyacı olagelmıştır. İki kültürün bir araya gelmesiyle, onlardan birinin belli bir amaçla kendi özünden taviz vermeksizin, kendini hedef kültürün içine adapte etmesi, hedef kültürün de asimile olup yok olması gibi bir durum söz konusudur.

Değişik dinlere ve kültürlere mensup insanların sosyal, kültürel, dini, siyasi, iktisadi münasebetlerde bulunması kaçınılmaz bir durumdur. Türkiye’de hemen hemen her mezhepten Hristiyan yaşamaktadır. Tarihten günümüze Türkiye’de farklı inançlar bir arada sorunsuz olarak yaşamıştır. Ancak son dönemlerde; Türk toplumunu bir arada tutan değerler aşınmaya başlamıştır. Misyoner amaçlara hizmet eden inkültürasyon sürecine girilmektedir.

İnkültürasyonun ne olduğunu, nasıl uygulandığını ve Türkiye’deki örneklerinin neler olduğunu anlamak da dinine, kültürüne sahip çıkmaya çalışan, aynı zamanda diğer dinlerle karşılıklı hoşgörü ortamını oluşturmaya çalışanlar için hayati önem arz etmektedir.

Katolik Kilisesi, II. Vatikan Konsili ile birlikte dünyaya daha hoşgörülü bakma, diğer Hristiyan mezheplerle ve Hristiyanlık haricindeki dinlerle diyaloga girme kararı almıştır. Böylece Dinler arası Diyalog Projesi doğmuştur. Aslında Türkiye’de öteden beri dinler hep münasebet içinde olagelmıştır. Adı dinler arası

diyalog olmasa da, diyalog İslam kültüründe de hep varolagelmıştır. Bununla beraber “diyalog” kavramı güçlü bir şekilde ilk defa bu şekilde ortaya konmuştur.

Ancak günümüzde dinler arası diyalog faaliyetleri inkültürasyon ve diğer misyon yöntemlerinin uygulanmasında Kilise ile onun muhatap kültürü arasında bir köprü haline gelmiştir. Biz de; Türkiye’de inkültürasyon konusunun daha iyi anlaşılması için tez konusu olarak bu konuyu seçtik.

Araştırmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş kısmında konuya hazırlık açısından kültür tanımlarından bahsettik. Daha sonra da din-kültür ilişkisini ele aldık.

Araştırmamızın birinci bölümünde, inkültürasyonu daha iyi anlamak maksadıyla, dinler arası diyalog meselesini açığa kavuşturmaya çalıştık. Diyalogla birlikte misyon kavramından II. Vatikan Konsili ile dinler arası diyalog alanındaki gelişmeleri de ele aldık. Bu arada diyaloga geçiş sürecini de ortaya koymaya çalıştık.

İkinci bölümde ise, esas konumuz olan inkültürasyona eğildik. İnkültürasyonu daha iyi kavramak için inkültürasyonla ilgili bazı kavramları da açıklamaya çalıştık. İnkültürasyonun ne olduğunun ortaya koyduktan sonra Müslümanlar üzerindeki ve bilhassa Türkiye’deki bazı inkültürasyon örneklerini sunmaya çalıştık.

Tezimizin hazırlanmasında büyük emeği olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu’na teşekkürlerimi sunuyorum.

Döne DEMİRKAPI

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
ES.	: Papa VI. Paul'un Ecclesiam Suam isimli genelgesi
GS.	: II. Vatikan Konsili'nin günümüzde Kilise hakkındaki Gaudium et Spes isimli pastoral nizamnamesi
LG.	: II. Vatikan Konsili'nin Kilise hakkındaki Lumen Gentium isimli dogmatik yasası
NA.	: II. Vatikan Konsili'nin Kilise'nin Hıristiyan olmayan dinlerle ilişkisi hakkındaki Nostra Aetate isimli deklarasyonu
RH.	: Papa II. Jean Paul'un Redemptor Hominis isimli genelgesi
RM.	: Papa II. Jean Paul'un Redemptoris Missio isimli genelgesi
Vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Kültür ve din iç içe yaşanmaktadır. Kültürü dinden tamamen ayırmak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. İnkültürasyon hem din hem de kültürü ilgilendiren bir faaliyettir. Hristiyan misyonerliğinde önemli bir yeri olan inkültürasyonu anlayabilmek için kültür konusunun incelenmesi gerekmektedir. Konunun iyi anlaşılabilmesi için kültür-din ilişkisinin bilinmesi de öncelik arz etmektedir. Bu bakımdan tezimizin giriş kısmını bu konulara ayırmayı uygun gördük.

1. Kültür:

Tarih boyunca insan din olmadan yaşayamamıştır. Dini ortadan kaldırmaya çalıştığı zamanlarda bile, insanın geliştirdiği sistem yine bir din olmuştur. Hiçbir toplumda din ve kültür ayrı mefhumlar olarak düşünülemez. Eğer bir toplumda dini açıdan değişiklik yapılmak isteniyorsa, işe o toplumun kültüründen başlamak gerekir. Çünkü din ve kültür toplumlarda iç içe girmiş vaziyettedir. Biz de tezimize temel teşkil etmesi açısından öncelikle kültür kavramına ve kültür-din ilişkisine açıklık getirmek istiyoruz.

Kültür anlamı çok geniş bir kavramdır. Amerikalı iki antropolog (Kroeber ve Kluckhohn) tarafından kültür sözcüğü 164 farklı tanımda derlenmiştir.¹ Kültürün tanımı tek bir cümleyle açıklanamayacağı için biz de kültürün birden çok tanımını yansıtmaya çalışacağız.

Kültür sözcüğü “cultura” kökünden gelmektedir. Latin dilinde colere: sürmek, ekip-biçmek; cultura ise Türkçe’deki “ekin” karşılığında kullanılıyordu. Culture

¹ Bkz. Bozkurt Güvenç, İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, 6.Basım, İstanbul, 1994, 99

sözcüğünü ilk kez Voltaire, insan zekasının (esprit) oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi, terakki ve tekamül etmesi anlamında kullanmıştır.²

Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.

Kültür, belli bir toplumun kendisidir.

Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.

Kültür, bir insan ve toplum kavramıdır.³

Yukarıdaki gibi kısaca anlatılabilen kültürün bir çok alanda tanımları yapılabilir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Bilimsel alandaki kültür uygarlıktır. Hint, Fransız, Batı ve İslam kültürü ve uygarlığı gibi. Beşeri alandaki kültür, eğitim sürecinin ürünüdür. Mesleki ve teknik eğitim gibi, hukuk ve din eğitimi gibi. Estetik alandaki kültür, güzel sanatlardır. Rönesans ve modern sanat gibi, resim sanatı gibi. Maddi, yani teknolojik ve biyolojik alandaki kültür ise üretim, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir. Avcılık ve tarım kültürü gibi.⁴

Edward Taylor'un kültür tanımı belki de en iyi tanımdır. Ona göre kültür ya da uygarlık; herhangi bir toplumun üyesi olan bir insanın öğrendiği sahip olduğu bilgi, iman, sanat, ahlak, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, hukuk, beceri ve alışkanlıkları içine alan girift bir bütündür.⁵

² Güvenç, 96; İbrahim Canan, Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet Kültür ve Teknik, Cihan Yay., İstanbul, 1984, 17 (Peygamberimizin...)

³ Güvenç, 95

⁴ Güvenç, 97, 99

⁵ Güvenç, 101; Ali İsra Güngör, Cizvitler ve Katolik Kilisesindeki Yeri, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay. (ASAM), Ankara, 2002, 195 (Cizvitler...); Mümtaz Turhan, Kültür Değişimleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, 39

İnsanın kültürü kalıtsal değildir. Her birey doğduktan sonraki yaşantısında alışkanlıklar, davranış ve tepki eğilimleri kazanır. Yani kültür eğitimle, öğrenerek geliştirilen bir süreçtir.⁶

Bir başka tanıma göre kültür, insanın ve insan topluluklarının hayat tarzını ve sosyal problemlere ürettikleri çözümleri ifade etmektedir. Yani kültürü oluşturan insanın kendisi ve toplumlarıdır.⁷

Kültürün başka bir tanımı da şu şekildedir: Okuyan insanın zevkini tarif etme ve hükümler verme kabiliyetini inkişaf ettirmesidir. Şu halde bir milletin kültürü, onun bütün fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihin içinde meydana getirdiği değer hükümleridir. Bu değer hükümleri, ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır.⁸

Kültürün kalıcı olabilmesi için ihtiyaçlara cevap verici ve doyum sağlayıcı olması gerekir. Psikoloji bilimine göre insan alışkanlıkları ancak doyum verici olduğu sürece devam edebilir. Bir alışkanlığın doyum sağlaması onu destekler ve pekiştirir. Doyum yoksa alışkanlıklar körelmeye başlar. Dolayısıyla kültürel öğeler, insanlara bir doyum veya hizmet sağlayabildikleri sürece varlıklarını koruyabilirler.⁹ Diyebiliriz ki, kültürde özgün bir yeri olan herhangi bir dinin mefhumları insanların inanç ihtiyacını karşılıyor, yeterince doyum sağlıyorsa ve ileriye yönelik umut vaadediyorsa varlığını koruyabilir, devamlılık sağlayabilir. Aksi takdirde mevcut inanç boşluğu bir başka din ya da inanç sistemi tarafından doldurulacaktır.

Tek bir kültür tanımı kültürü tanımlayamaz, ancak bütün tanımlar bir araya geldiğinde kültür tanımlanabilir. Bu yüzden kültürü bir harita gibi düşünebiliriz. Bir

⁶ Güvenç, 101

⁷ Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yay., İstanbul, 1998, 22

⁸ İbrahim Canan, Peygamberimiz, 18

⁹ Güvenç, 103

bölgenin haritasının o bölgenin topografyasını, köy ve kent yerleşmelerini, yolları, uzaklıkları ve yükseklikleri göstermesi gibi, kültür de belli bir toplumdaki kültürel unsurları, kuram ve süreçleri bunların karşılıklı ilişkilerini ifade eder. Ancak haritanın bölgenin kendisi değil de onun küçük ve soyut bir modeli olduğu gibi kültür de toplumsal kurum ve yapıların kendisi değil, soyut ve kavramsal bir modelidir.¹⁰

Kültür için herkesi tatmin eder mahiyette bir tanım yapılması oldukça güçtür. Her ilim dalı kültürü kendisine göre tarif edebilmektedir. Kültürün bir anlamı ise şöyledir: “Kültür insanın hayatında toplumsal yoldan miras olarak aldığı maddi ve manevi her unsuru ifade eder.”¹¹

Antropolog C. Wissler’e göre kültür, bir halkın yaşam tarzıdır.¹²

Başka bir ilim adamına göre kültür, insanın nesilden nesile intikal eden başarılarından meydana gelmiştir.

Alman antropolog Thurnwald’ın kültürü şöyle tarif ettiği ifade edilir: “Kültür tavırlardan, davranış tarzlarından, örf ve adetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet bilmelerden, tesislerden ve teşkilattan oluşmuş öyle bir sistemdir ki tarihi bir mahsul olmak üzere teşekkül etmiş, geleneğe bağlı bir cemiyet içinde onun medeni techizatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinde meydana çıkmış ve bütün unsurların zamanla yekdiğerine kaynaşması sayesinde ahenkli bir bütün halinde gelmiştir.”¹³

Toplumlar çeşitli problemlerini çözmek ve ihtiyaçlarını temin edebilmek için birtakım vasıtalara gereklilik duyarlar. Bu gereksinimi karşılamak ve insan

¹⁰ Güvenç, 104, 105

¹¹ Turhan, 36

¹² Turhan, 39

¹³ Turhan, 39, 40

ilişkilerini düzenlemek maksadıyla bir takım kurallar, kaideler, örf ve adetler, iman ve kanaatler, anlayış tarzları meydana getirmişlerdir. Bunların geneline kültür adı verilmektedir. Bu kültürün oluşumuyla insan kendisine yapay bir sınır çizmiştir.¹⁴

İnsan, hayvanlarla ortak olan, neslinin idame etmesi ve hayatının bekası için gerekli ihtiyaçlarını tatmin etmek maksadıyla da bir kültür oluşturmuştur. Fakat yüksek kültür, bu asli ihtiyaçların karşılanmasından sonraki bir düzeyde meydana getirilebilen bir kültürdür. Asli ihtiyaçlar, yeme, içme, eş edinme gibi tatmin oldukça insana daha fazla boş vakit kalmış ve tatmin edilen ihtiyaç başka bir yeni ihtiyacı gündeme getirmiştir.¹⁵

Kültür şekil almış davranışlardan ibarettir denildiğinde kastedilen mana bir topluma mensup fertlerin birlikte yaşamın doğurduğu münasebetlerden ve karşılıklı tesirlerden, mücadele veya işbirliğinden meydana gelen kaideler, örf ve adetler, mertebeler silsilesi bir araya gelmekte ve teşekkül eden telakkiler, kıymetler, değerler, ölçüler, fikir ve kanaatler o topluma mensup fertlerin fiil ve davranışlarını nizama koymakta, şekillendirmekte, ayarlamakta ve sınırlandırmaktadır.¹⁶ Din de kültür unsurlarından insan davranışlarının şekillendirilmesinde önemli bir paya sahiptir. Genel itibariyle kültürün bu bölümde son bir tarifini verecek olursak : “Kültür; bir milletin sahip olduğu maddi-manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki, toplum içinde mevcut her çeşit bilgiyi, ilgileri, değer ölçülerini, genel görüş ve zihniyet ile her çeşit davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o toplum mensuplarının büyük çoğunluğunda müşterek olan ve onu diğer toplumlardan ayıran hususi bir hayat tarzıdır” diyebiliriz.¹⁷

¹⁴ Turhan, 46

¹⁵ Turhan, 46

¹⁶ Turhan, 47

¹⁷ Turhan, 56

2. Kültür-Din İlişkisi :

Kültürü şekillendiren pek çok unsur vardır. Bunların en önemlilerinden birtanesi de dindir. Genelde tüm ilahi dinlerin özelde ise, İşlam'ın amacı toplumla barışık fertler meydana getirmektir.

Kültürün maddi ve manevi unsurları vardır. Kültür bir inançlar, bilgiler, hisler, heyecanlar bütünüdür. Esasında maddi değildir. Ancak manevi bütün uygulama esnasında maddi kalıplara bürünür. Örneğin: Dinin inançlar, cami, namazdaki beden hareketleri, dini kıyafet vs. şekline bürünmüştür. Bu davranışların arkasındaki nedenleri bilmeyen insan namaz kılan kişinin jimnastik yaptığını zannedebilir.¹⁸

Hız. Adem ve Havva'dan çoğalan insanoğlu yeryüzünde renk renk, farklı dillerde, küçüklü büyüklü topluluklar halinde dağılmıştır. En küçük birimden en büyüğüne, kabileden milletlere kadar farklılıkların mevcut olmasının sebebi toplumların birbirini tanıyıp anlaşmalarıdır.¹⁹

Kur'an'da : "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız, O'na en çok saygı duyanınızdır. şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."²⁰ denilmektedir.

Bu ayetle insanların farklı milletlere mensup olarak yaratıldığı anlatılmaktadır. İnsan topluluklarının farklı renkler, diller, milletlere ayrılmasıyla kültürde de farklılığın olması kaçınılmazdır.

İşlam, ferdi sorumluluk esasına dayalıdır. Ancak fert içinde yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemez. Fert toplumu etkilediği gibi kendisi de ondan etkilenir.

¹⁸ Erol Güngör, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ötüken Neşriyat, 12.Basım, İstanbul, 1999, 15 (Kültür...)

¹⁹ şaban Ali Düzgün, Din Birey ve Toplum, Akçağ Yay.,Ankara, 1997, 56

²⁰ Hucurat: 49:13

İslam dini, toplumda insanlar arasında birlikteliği sağlayacak iki temel ilke getirmektedir: İman, salih amel.²¹ İnsanlar sadece iman ettik demekle kurtulamazlar. Amel de gerekir. İnsanı geliştiren, olgunlaştıran, zamanını, en verimli kılan uğraşlar kültürün oluşumunu hazırladığı gibi aynı zamanda Allah'ın da bir emridir.

Her insan kendi kimliğini ve bireysel özelliklerini muhafaza ederek insanlığa katkıda bulunabilir. Örneğin bizler Müslümanız ve Türküz ve Müslüman ve Türk kültürünün özellikleri hayatımızı kuşatıyor. Bir Alman içinde mensubu olduğu Hristiyanlık ve Alman kültürünün özellikleri geçerlidir. Düşünürler bile kendi toplumlarının özelliklerine göre düşüncelerini yapılandırırlar. Toplumun kültür özelliği nasılsa bu düşünce dünyalarına da yansır.²²

Bir dinin hakim olduğu toplumun kültürü, o dinin öğretisine göre şekillenir. Mesela İslam dini toplu olarak yapılacak ibadetler emretmiştir. Camide toplu olarak yapılan ibadetlerin tek başına yapılandan daha makbul ve sevaba nail olacağı İslam'ın esaslarındandır. İslam dini toplumun kültürünü etkileyecek bir takım dini hükümler, formüller, ibadetler, dualar ve merasimler koymuştur. Doğum, evlenme, sünnet, ölüm gibi kişi toplum hayatında bir halden başka bir hale geçme durumlarının dini kalıplar ve atmosfer içinde gerçekleşmesi dinin hamuruyla yoğrulmuş örf ve adetler, törenler ve uygulamalar kültürün vazgeçilmezi haline gelmiştir.²³

Dini bayramlar ve özel günler, dini olmasının da ötesinde, içinde bulunduğu toplumun kültürünün vazgeçilmez motifleri haline gelmiştir.

²¹ Düzgün, 159

²² Düzgün, 173

²³ Ü. Günay, 226

İlkel dinlerde de sosyal hayatın pek çok olayına dini bir damga vurulmuştur. İlkel toplumlarda ibadetin inançtan daha önemli bir yer tutması da onlar için bütünleştirici bir etken olmuştur.

Dinler Tarihçisi Mircae Eliade'ye göre insan olmak dini bir varlık olmak demektir. Ona göre insan hayatının yönlendirici çizgisi olarak yaşamak bizatihi dini bir faaliyettir. Beslenme, evlilik hayatı, çalışma vs. hepsinin kutsal bir değeri vardır.²⁴

Dini inanç, hayatı her yönden etkilemektedir. Örneğin Türklerin eski inançlarında mevcut olan ahiret inancı onların ölüleri eşyalarıyla birlikte gömmelerine neden olmuştur. Bu onlarda bir gelenek, kültür haline gelmiştir.

İslam'ın gerçek manasıyla yaşandığı toplumlarda İslam'ın bir emri olan yardımlaşma çeşitli kültürlerin oluşmasına vesile olmuştur. Zekat gibi bir vecibeyle fakirlerin gözetilmesini zenginler üzerindeki düşmanlık hislerinin kaldırılmasını ve kültürün dejenere olmasına sebep olan hırsızlık, gasp vs. olayların önüne geçmeyi hedeflemiştir. Fakat zamanla insanlar zekatın etkinliğini dar bir sahada görmeye başladıkları için zekat müessesesi de kısırlaşmaya başlamıştır.²⁵ Kısacası dinin her türlü tecrübe boyutunun, icra edilen toplum içinde bir kültür ögesine dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Burada kültür manasında batı medeniyetinin, Hristiyan medeniyeti olduğunu söyleyenlerin büyük bir haklılık payı vardır. Batı medeniyeti Hristiyan bir cemiyet tarafından inşa edildiği için Batı kültürünü Hristiyan kültürüyle hemen hemen eşit addedebiliriz. Zaten belli bir inanca bağlı olan insanların oluşturduğu medeniyetin bu sisteme aykırı veya sistemin dışında olduğu iddia edilemez. Batı kültürünün mayası

²⁴ Mircae Eliade, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, Çev. Mehmet Aydın, Din Bilimler Yayınları, Konya, 1995, 2

²⁵ Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'an, Ankara Okulu Yayınları, 6.Baskı, Ankara, 2000, 83

Yunan-Latin ve Hristiyanlık temellerine dayanmaktadır. Batıda yakın zamana kadar aydın kilise adamları temsil ettiği için Hristiyan-klasik çağ kültürü Batı insanının en büyük ilham kaynağı olmuştur. Hristiyanlık özellikle Aristo felsefesi ile düzenli bir sistem haline gelince kültürü oluşturan guruplar üzerinde oldukça etkin konuma geçmiştir. Yüzyıllar boyunca Tevrat ve İncil'ler sadece inancın değil, tarihin de gerçek kaynağı olarak kabul edilmişlerdir.²⁶

Batıdaki sanat eserlerinin temaları ve Batı kültürünün esin kaynakları arasında sıkı bir bağ vardır. İnsanlığın anlamına dair sorulan bir çok soruyu Batılı romancılar eserlerinde Hristiyanlığın bu sorulara verdiği cevapları vermişlerdir. Örneğin, Dünya klasikleri arasında Hristiyanlığın ana temaları üzerine yazılan eserleriyle ön sıralarda olan Tolstoy ve Dostoyevski bütün dünyadaki insanlar tarafından zevkle okunmaktadır. Ancak birçok insan bu eserlerde Hristiyanlık açısından ruh-beden, hayat, ölüm, kader-hürriyet, günah-kurtuluş, suç-ceza, evlilik-fuhuş, savaş-barış konularının olduğunun bilincinde değildirler.²⁷

Yine Hristiyanlık'ta edebiyatta, sosyal ve psikolojik yazılarda yapılan benzetme ve atıfların birçoğu dini kaynaklıdır. Kutsal Kitap'taki insan tipleri ve olaylar Yunan mitolojisinin tipleri kadar çok kullanılır. Bunlar artık kültürün ortak unsurları olduğu için okuyucunun kafasındaki imajı kolayca yaratabilir.²⁸

İki kültürün karşılaşmasında önce maddi sonra manevi kültür benimsenir diyemeyiz. Bu belli bir sıraya göre gerçekleşmez, ancak seçerek gerçekleşir. Bir kültürün unsurlarından bazıları alınıp seçilir, bazıları ilgi sahası dışında kalır. Manevi olanları öncelikle seçmek gibi bir durum da söz konusu olabilir. Örneğin Kuzey

²⁶ Erol Güngör, İslam'ın Bugünkü Meseleleri, Ötüken Neşriyat, 3.Basım, İstanbul, 1984, 112, 113 (İslam'ın...)

²⁷ E.Güngör, İslam'ın, 116

²⁸ E. Güngör, İslam'ın, 117

Afrika kabileleri İslam inançlarını benimsedikleri halde, İslam'ı onlara ulaştıran Arapların teknolojisine uzak kalmışlardır. Bir kültür kendi yapısıyla uyuşmayacak unsurları bünyesine almazdan önce, kendisine yakın hissettiği unsurları seçmektedir.²⁹ Bu yüzden de bir kültürü kendine hedef olarak seçip, adaptasyonu gerçekleştirme amacıyla olan kimseler mümkün olduğunca o kültüre yerel kültürel öğelerle yaklaşırlar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, kültürün oluşmasında dinin önemli bir yeri vardır. Din insanların hayatının tamamını hatta ölümden sonrasını bile kapsayan bir kurum olduğu için kültürün her alanına nüfuz etmiş durumdadır. Bazı inanç ve uygulamaların dinden mi yoksa gelenekten mi geldiğini bile ayırt etmek bazen çok güç olmaktadır. Bu da din ve kültürün iç içe olduğunu göstermektedir.

Dinin, kültürün oluşmasındaki önemi yanında dini inanç ve uygulamaların korunması ve yaşanmasında da kültürün büyük önemi vardır. Aynı dinden bile olsalar insanlar farklı kültürlere sahiptir. Bu da dinin bir toplumun yapısına uygun olarak kabullenışı ile ilgilidir. Din, bir kültür içinde yaşanır. Bu bakımdan bir toplumun kültürüne gelecek şeyin, o toplumun dini yaşantısında da kendisini göstermesi doğaldır. Bir toplumun kültürünün, alışkanlıklarını değiştirilmesi o toplumu dini açında da savunmasız hale getirir. Başka bir dinin unsurları bir kültürde kök salmaya başlayınca insanların doğal olarak o dine eğilim ve yönelimleri de başlamaktadır. Tezimiz içinde geniş olarak açıklamaya çalışacağımız inkültürasyon da bir kültür içinde dışarıdan gelen bir dinin kökleştirilmesidir. Hristiyanlar, bu konuya büyük önem vermektedirler. Çünkü çeşitli şekillerde tasavvur ettirdikleri insanlar, kültür uyumsuzluğu nedeniyle Hristiyanlık'ta kalıcı olamamaktadır. Bu

²⁹ E. Güngör, Kültür, 16, 17

yüzden Hıristiyan din/bilim adamları inkültürasyon araştırmalarına hız vermektedirler. Bu konuda hem teoriler geliştirilmekte hem de inkültürasyon uygulanmaktadır.

Türkiye’de de bilerek veya bilmeyerek faaliyetler yapılmaktadır. İşin ilginç tarafı inkültürasyon içinde dindar kesimler de rol almaktadır. Dinler arası diyalog çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla Türk kültürüne Hıristiyanı unsurlar sokulmaktadır. Bu davranışlar eleştirildiğinde de kendilerine haksızlık yapıldığından şikayet etmektedirler. Halbuki bu konuda duyarlı insanlar olmadığı durumda, inkültürasyon işinin daha hızlı devam edeceği kuşkusuzdur. Biz tezimizde inkültürasyonu bir misyon yöntemi olması bakımından inceledik. Bu konuyu bilimsel olarak ortaya koyarak işin boyutlarının anlaşılmasına yardımcı olmaya çalıştık. İnkültürasyonun anlaşılması için misyon ve diyalogun bilinmesi gerekmektedir. Bu yüzden ilk önce tezimizde Hıristiyanlıkta misyon ve diyalog konularını inceleyeceğiz.

I.BÖLÜM

MİSYON VE DİNLER ARASI DİYALOG

Hristiyanlığın ilk döneminden günümüze varlığını sürdüren ve günümüzde özellikle II. Vatikan Konsili'nden sonra hayatın her alanında çok konuşulan, tartışılan, hakkında toplantılar, sempozyumlar düzenlenen dinler arası diyalog meselesi uzun süredir Türkiye'nin de gündemini meşgul eder hale gelmiştir. Hristiyanlık'ta kendisi de bir misyon yöntemi olarak ilan edilen dinler arası diyalog meselesi önemine binaen tezimizin birinci bölümünü teşkil edecektir.

Hristiyanlık'ta bir misyon yöntemi olarak kullanılan inkültürasyon konusuna daha iyi açıklık getirmek için dinler arası diyalog konusunu da temel nitelikte açıklamak gerekmektedir. Bu yüzden bu bölümde misyon ve diyalog kavramlarından başlayarak dinler arası diyalogu her açıdan ortaya koymaya çalışacağız.

1. Misyon

Misyon; Latince “missio” kelimesinden türetilmiş, İngilizce ve Fransızca'da “mission” şeklinde kullanılan bir sözcüktür. Sözlükte görev, yetki, vekalet bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vazife anlamında kullanılmaktadır. Misyon kelimesi gönderme, aracılık yapma ve ifa anlamlarını da ihtiva eder. Misyoner ise bir işi yapmakla görevli ve yetkili kimseye denir. Özelde ise bu kelime resmi kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hristiyan cemaat tarafından, Hristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede özellikle Hristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen kişi anlamına gelmektedir. Böylesi kişilerin oluşturduğu harekete ise Misyonerlik adı verilmektedir.³⁰

³⁰ Ali İsra, Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, Alperen Yay., Ankara, 2002, 149 (Vatikan...)

Misyon, özel görev, özel görevli kurul ve dini görev anlamlarına da gelmektedir. Daha geniş bir anlamda misyon ise kendini benimsemeyen milletlere karşı yayılmak için, inanan kişilere yükletilen bir görev manasında hemen bütün dinlerde mevcut bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Başka bir açıdan misyon ise, İncil’i Hristiyan olmamış milletlere yaymaktır.³¹

Misyon bir şahıs veya bir heyete verilen umumi vazife, dini, diplomatik, bilimsel bir görev yüklenmiş kimselerin tümüdür. Spesifik olarak misyon, bir dinin yayılması, dindar olmayanların dine kazandırılması için faaliyet anlamına gelir. Hristiyan gelenekte misyoner, bir kilise teşkilatı veya herhangi bir Hristiyan cemaat tarafından, Hristiyanlığı veya İncil’in mesajını yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve Hristiyan olmayan toplumlarda görevlendirilen kişiyi misyonerlik ise böylesi kişilerin oluşturduğu hareketi veya faaliyeti ifade eder.³²

İsa’nın misyonu, “İsrail evinin kaybolmuş koyunlarını kurtarmak”³³ olduğuna göre onun hayatında da misyonun önemli bir yeri vardır.³⁴

Misyonerlik her ne kadar bütün dinlerin yayılma faaliyetini anlatmak için kullanılsa da aslında Hristiyanlık’la özdeşleşmiş durumdadır. Her dinin kendine özgü yayılma birimi vardır. Hristiyanlık’ta misyonerler özel olarak yetiştirilen ve belirli metotlar çerçevesinde Hristiyanlık telkininde bulunan uzman kişilerdir. Tarih boyunca Hristiyan misyonerler sömürgelerle işbirliği yapmışlar, insan onuruna yakışmayacak şekilde insanların istismar ederek Hristiyanlaştırmışlardır. Misyonerlerin bu faaliyetleri XIX. yüzyıldan itibaren demode ve deşifre olmuştur.

³¹ Osman Cilacı, Hristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri, DİB. Yay., Ankara, 200529

³² Nasuh Günay, Günümüz Türkiye’inde Misyonerlik Faaliyetleri, Tuğra Matbaası, Isparta, 2006, 1

³³ Matta: 15:24

³⁴ Mahmut Aydın, Monologdan Diyaloga, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2001, 7 (Monologdan...)

Bu yüzden Hristiyanlar bir açılıma ihtiyaç duymuşlardır. Bu açılımı diyalog kavramı ile yapmışlardır.

2. Dinler Arası Diyalog

Diyalog genel olarak, iki ya da daha fazla kişinin karşılıklı konuşması, farklı ırk ve kültürlerden insanların bir araya gelerek, medeni ölçüler içerisinde birbiriyle konuşması yoludur. Dini alanda diyalog ise, hem aynı dine bağlı grupların kendi aralarında, hem de farklı dinlere mensup insanların inanç ve düşüncelerini zorla birbirine kabul ettirme yoluna gitmeden, birbirine sıcaklık ve hoşgörü ile bakabilmesi ortak meseleler etrafında konuşabilmesi, tartışabilmesi ve işbirliği yapabilmesidir. Diyalog için niyetlenmiş bir din müntesibi, tek gerçeğe kendisinin sahip olduğunu, diğerlerinin mutlak yanlış olduğunu baştan kabul ederse diğerlerini gerçek anlamda dinlemesi mümkün olamaz. Taraflar bunu empati kurarak gerçekleştirebilirler. Buradaki temel kural şudur: herhangi bir dinin yorumu diğer dinin müntesipleri tarafından da aynı şekilde anlaşılmadığı sürece geçerli değildir. Örneğin Müslümanların, Hristiyanları sahip oldukları teslis inancından dolayı eleştirmeleri, Hristiyanların da Müslümanların cihadını eleştirip farklı anlamaları.³⁵

Diyalog kavramı, faaliyetlerini herkes tarafından kabul edilebilecek bir eksene oturtan Vatikan'ın konuyla ilgili uzman kişiler aracılığıyla Hristiyanlığa faydadan çok zarar veren misyonerlik kavramı yerine oldukça temkinli bir şekilde kullanmış olduğu yumuşak ve yuvarlak bir kavramdır.³⁶

³⁵ Mustafa Köylü, Dinler Arası Diyalog, İnsan Yay., İstanbul, 2001, 17 (Dinler Arası...)

³⁶ Mustafa.Erdem, Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye, Türkiye Kamu-Sen Yay., Ankara, 2005, 167 (Misyonerlik...)

İnsanların zihinlerinde kötü bir imajı olan misyoner kelimesi yerine yeni terimlerin kullanılmasıyla adeta şu mesajlar verilmek istenmektedir: Biz hiçbir şekilde batı emperyalizminin sözcüleri olarak gelmiyoruz. Amacımız yeni kiliseler kurarak mevcut sınırlarımızı genişletmek değil, Tanrı'yı insanlara sunarak, onun evrensel alakasının tüm insanlığa ulaşmasını sağlamaktır.³⁷

Genel olarak II. Vatikan Konsil'i dökümanlarında, misyon ve diyalog kelimelerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bütün insanların kurtuluşa ulaşması yönündeki her türlü kilise faaliyeti olarak çok geniş anlamda kullanılan "misyon", Mesih'in ve İncil'in mesajının bütün insanlara ulaştırılması, öğretilmesi ve kendi hür iradesine dayanarak vaftiz vasıtasıyla Hristiyanlığa döndürülmesi anlamındaki "Evangelizasyon" ve Hristiyan inancının Hristiyan olmayan kültürlerle uygun metotlarla sokulması, nüfuz ettirilmesi veya kaynaştırılması anlamına gelen "İnkültürasyon" iç içe girmiş durumdadır.³⁸ Bu kelimeler terim anlamları itibariyle nüanslar içerseler de hepsi de aynı amaca hizmet etmektedirler. Yani Hristiyanlığı başka dinden olan insanlara tanıtmak ve empoze etme gayesi taşımaktadır.

Diyalogun bildiğimiz yukarıda tarif edilen dini anlamı bir yana, II. Vatikan Konsili'nin tarif ettiği diyalogun temel özelliklerine dikkat edilecek olursa, kilisenin çağdaş misyonunu icra metodu olduğu açıkça görülmektedir. Bu konsil, irad ettiği dökümanlarda kilisenin misyoner karakteri ile diyalogsal karakterinin birbirini nasıl tamamladığını göstermiştir. Ayrıca kilise modern dünyadaki misyonunu yerine getirebilmek için diyalogu seçtiğini, Hristiyan olmayanlara karşı olumlu yaklaşımı ve onlarla ilişkilerde izlediği metotla da ispatlamıştır.³⁹

³⁷ Mahmut Aydın, "Çağdaş Misyon Yöntemleri ve Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri", Misyonerlik ve Pontuşçuluk, Türk Ocakları Yayınları, 32 (Çağdaş Misyon...)

³⁸ Güngör, Vatikan, 165

³⁹ Güngör, Vatikan, 167

Dinler arası diyalog, farklı fikirlere mensup insanların inanç ve düşüncelerini birbirine zorla kabul ettirme yoluna gitmeksizin eşitlik, hoşgörü, doğruluk, sevgi , saygı ve iyi niyet içinde ortak olan veya olmayan bir meselede barış, hürriyet ve açıklık atmosferinde, ötekini öğrenmek, bilmek, tanımak, dinlemek ve anlamak maksadıyla karşılıklı konuşabilmelerini hatta uzlaşabilmelerini sağlayan bir karşılaşmadır.⁴⁰

II. Vatikan Konsili'nde diyalog ile misyon bu şekilde açıklanmakta ve dinler arası diyalogu bir misyon yöntemi olarak belirtmektedir. Buna rağmen diyalogu, “dinleri temsil eden toplulukların aralarındaki sorunları temsilcileri vasıtasıyla, karşılıklı görüşüp konuşmaları çözüme ulaştırma eğilim ve gayretleridir.”⁴¹ Şeklinde tanımlayanlar da bulunmaktadır.

Katolik Kilisesi'nin yaptığı diyalog davetinin mahiyeti şu şekilde açıklanmaktadır: Kilisenin kendi içindeki diyalog da dahil olmak üzere üç alana ayrılmaktadır: Birincisi, Katolik Kilisesi'nin kendi mensupları arasında canlandırmayı amaçladığı diyalog, ikincisi, Katolik Kilisesi'nin Katolik olmayan Hristiyanlarla gerçekleştirmek istediği ökümenik diyalog, üçüncüsü ise Katolik Kilisesi'nin Hristiyan olmayan dinlerle gerçekleştirmeyi arzu ettiği dinler arası diyalogdur.⁴²

Diyalog, kilisenin kendi içerisinde yenilenmesi ve çağdaş dünyanın beraberinde getirdiği şartlar çerçevesinde bir zaruret olarak dünyaya açılması sonucu ortaya çıkmış ve II. Vatikan Konsili'nde sistemli olarak bazı Katolik prensiplerle açıklanmıştır. Katolik Kilisesi'nin kendi içindeki diyaloga ait metodu, kilise

⁴⁰ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yay., Ankara, 2002, 396; Abdurrahman Küçük, “Dinlerarası Diyaloga Niçin İhtiyaç Vardır?”, Dini Araştırmalar, C.1, S.1, Ankara, 1998, 31 (Tümer, Küçük)

⁴¹ Davut Aydın, Tarih Boyunca Dinlerarası Diyalog, Işık Yay., 3.Baskı, İzmir, 2005, 19

⁴² Güngör, Vatikan, 188

hakkındaki dogmatik yasa Lumen Gentium'da, Katolik olmayan Hristiyanlarla diyaloga ait metodu ökümenizm hakkındaki karar Unitatis Redintegratio'da ve Hristiyan olmayan dinlerle diyaloguna dair metodu kilisenin Hristiyan olmayan dinlerle ilişkisi hakkındaki deklarasyon olan Nostra Aetate ortaya konulmuştur. Öncelikli hedef kilisenin kendi içinde bir yenilenmeyi ve aile diyalogunu gerçekleştirmesi, aradaki ayrılıkların giderilmesiyle beraber iletişimin geliştirilmesi ve dolayısıyla kilisenin çağdaş misyonunu hazırlamasıdır.⁴³

II. Vatikan Konsili'nde diyalog çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Konsil genelgelerine göre dört tip diyalog vardır: Bunlar yaşam diyalogu, amellerin diyalogu, uzmanların diyalogu ve dini tecrübenin diyalogudur.⁴⁴

Dinler Arası Diyalog Sekreteryası, diyalogun önce pratik hayatta daha sonra dini alanda yapılması gerektiğini söyler. Çünkü pratikteki diyalog dini olanı kolaylaştıracaktır.⁴⁵ Zaten pratik alanda diyalog gerçekleştirilemiyorsa, insanların oldukça hassas olduğu dini inançlar konusunda diyalog bahis konusu dahi olamaz.

Katolik Kilisesi'nin diğer dinlerle ve İslam'la diyaloga geçmesinde bir çok neden etkili olmuştur. Daha önce diğer dinleri tamamen dışlarken, diyalog ile kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesinde özellikle Katolik ilahiyatçıların rolü önemlidir.

Misyondan diyaloga geçiş sürecinde, İbrahimi gelenek bağlamında Massignon'un, Hristiyanları, Kur'an'ı gerçek bir dinsel ve mistik kaynak olarak görmeye teşvik ettiği söylenir. Çünkü Massignon'a göre Kur'an Eski ve Yeni Ahit'teki hakikati tasdik ederek kendisinin de onların çizgisi dahilinde olduğunu bildirmektedir. Kur'an'ın İsa'nın bakire Meryem'den doğumunu onaylaması İsa ve

⁴³ Güngör, Vatikan, 188-189

⁴⁴ Aydın, Monologdan, 167

⁴⁵ Aydın, Monologdan, 124

annesi Meryem'e saygı göstermesi, Massignon'ı bu sonuca sevk eden en önemli faktörlerdir. Kur'an'da Massignon'u en fazla cezbeden şey, onun insanlık tarihinde ilahi merhametin mevcut olduğunu ve İsa ve Meryem'in de Tanrı'nın yeryüzündeki alametleri olduklarını beyan etmesi olduğu belirtilir. Massignon'un Kur'an'ın vahiy olmasıyla alakalı düşüncesi şu şekildedir: "Kur'an bunu yaparken kendisi için herhangi bir avantaj sağlamayı da öngörmemektedir. İşte bütün bu özelliklerinden dolayı Massignon'a göre Kur'an melek tarafından Hz. Muhammed'e nakledilen ve Tanrı ile insanoğlu arasında aracılık yapan bir vahiydir".⁴⁶

Massignon'un bu görüşlerini Kopernik devrimi gibi anlayanlar, bunun herhalde Hristiyanlar açısından olduğunu belirtmek istiyorlar. Aslında Massignon'un açıkladığı fikirler klasik Hristiyan ilahiyatçıların fikirlerinden farklı değildir. Sadece onda red değil kapsama vardır. Onun fikrine göre Müslümanlar, Tanrı'nın ne olmadığını Hz. Muhammed'den öğrendiler. Diyalog vasıtasıyla onlara Tanrı'nın ne olduğu Hristiyanlar tarafından öğretilmelidir. Katolik Kilisesi diğer dinlere kendine benzerlikleri kadar meşruiyet vermektedir. Kendini merkeze koyan diğer dinlere kendine göre konum biçmektedir. Halbuki diyalogda eşitlik önemlidir.

Hz. Muhammed'in peygamberliği ile alakalı olarak ise Massignon'un geçmişte kilisenin iddia ettiği gibi Muhammed'in İsa Mesih karşıtı olduğu tezini kabul etmediğini şu hususları delil kabul ederek Hz. Peygamberin samimiyet üzerinde durduğunu söylediği kaydedilir: "Hz. Muhammed Mekke'de vahiy aldı ve hiçbir karşılık beklemeden insanlara tebliğ etti. Bu dönemde o tam bir peygamber olarak davrandı ve Tanrı'nın birliğini tesis etmeye çalıştı. İsa Mesih'in bakire Meryem'den doğumunu onaylarken Yahudilerin bu konu ile ilgili iddiaların reddetti.

⁴⁶ Aydın, Monologdan,,83

Hız. İsmail'i ilahi vaadden kovulmuşluktan kurtardı". Massignon'un, ifade ettiğı bu hususlar ışığında Hız. Muhammed'in gerçek ve samimi bir peygamber olduğunu onaylamasına rağmen, peygamberlik konusunda onun üstlenmiş olduğu rolden dolayı olumsuz bir peygamber olduğunu iddia ettiğı iletilir: "Çünkü Massignon'a göre Tanrı, Hız. Muhammed'in Tanrı'yı tanımlamasından daha çok özelliğı sahiptir. Yani ona göre Hız. Muhammed Tanrı'nın ne olduğunu değil de sadece ne olmadığını ortaya koyduğundan dolayı Tanrı'nın sahip olduğu tüm özellikleri insanlığa sunmamıştır." Massignon'un Kur'an ve Hız. Muhammed ile ilgili görüşleri geleneksel Hristiyan görüşleri ile mukayese edildiğinde Massignon'un, Hristiyanların İslam'a karşı tutumlarında bir Kopernik devrimi gerçekleştirdiğı sonucuna varılır. Bütün bunların sonucu olarak da Massignon'un bu görüşleriyle Hristiyan teolojisinde artık "Misyonerlikten Diyaloga" geçilmesi gerektiğini ima ettiğı söylenir. Massignon'un bu Kopernik devrimi ile şunu kastettiğı belirtilir: "İslam'a dışarıdan bakıp ona topyekün saldırmak yerine bir kimse öngörülen bu Kopernik devrimi ile kendini, hakikatin bulunmaya devam ettiğı İslam'ın merkezine koymalıdır."⁴⁷

Diyalog saygıyı gerektirir, ama herhangi bir konu üzerinde anlaşmayı gerektirmez. Mc Grath'ın düşüncesinde diyalogun en iyi tarafının ve en iyi tarafı olduğu kadar da en riskli tarafının muhatabının da savunduğı fiillerin doğru olabileceğini kabul etmesi, eğer o fikir doğruysa bunu kabul ederek kendi düşüncesinde ve davranışında bir değişiklik meydana getirmesi olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla diyalog, diğer dinleri anlamada bize geniş bilgi imkanı

⁴⁷ Aydın, Monologdan, 83

sunmasından ve kısmen de olsa kendi inancımızı ve değerlerimizi gözden geçirmeye zorladığından önem arz etmektedir.⁴⁸

II. Vatikan Konsili'nin genelde dinler arası diyalog özelde ise Hristiyan-Müslüman diyaloguyla ilgili yeni bir dönem açan öğretisini etkileyen diğer bir önemli Katolik düşünür de Alman Cizvit teoloğu Karl Rahner'dir. Pek çok kişi tarafından 20. Yüzyılın ikinci yarısındaki en etkili Katolik teologlarından biri olarak nitelenen Rahner, Hristiyan olmayanların konumu ile ilgili görüşlerinin sembolü olan ve 1960'lardan beri Katolik kapsayıcılığı diye adlandırılan oluşum hakkındaki tartışmaların odağı olan bir kavram geliştirmiştir.⁴⁹

Bu iki etkili Katolik düşünürün –Massignon ve Rahner- II. Vatikan Konsili öncesinde genel olarak Hristiyan olmayanlar özel de ise Müslümanlar ile ilgili pozitif bir Katolik öğretinin gelişmesi yönünde olumlu adımlar attıkları ve bu şekilde de resmi Katolik öğretisinin olumluya doğru gelişmesine katkı sağladıkları ileri sürülmektedir.⁵⁰

II. Vatikan Konsili'nde bazı konsil babalarının arzusu ve yukarıda da açıklanan düşünceleri üzerine Massignon'un da etkisiyle Papa VI. Paul, konsil komisyonundan Müslümanlara yönelik de bir metin hazırlanmasını istemiştir. Bunun üzerine Yahudilik ve İslam başta olmak üzere Hinduizm ve Budizm'e de yer verilerek hazırlanan metin "Hristiyan Olmayan Dinlerle İlişkiler Deklarasyonu" orijinal adıyla "Nostra Aetate" konsilin yedinci oturumunda görüşülerek 28 Ekim 1965'te oy çokluğu ile resmen kabul edilerek yürürlüğe sokulmuştur.⁵¹

⁴⁸ Mustafa Köylü, "Dinsel Dışlayıcılık (Eksklusivizm)", İslam ve Öteki, Kaknüs Yay., Ed.Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001, 32, 33 (Öteki)

⁴⁹ Aydın, Monologdan, 85

⁵⁰ Aydın, Monologdan, 89

⁵¹ Aydın, Monologdan, .91

2. Dinler Arası Diyalog Anlayışları

Dinler arası diyalog projesini ve konseptini her ne kadar Katolik Kilisesi II. Vatikan Konsili ile ortaya koysa da din mensupları arasında değişik diyalog anlayışları doğmuştur. Her din veya kurum dinler arası diyalogu kendi açısından yorumlamıştır. Bu yüzden çeşitli diyalog anlayışları ortaya çıkmıştır. Şimdi bu anlayışları ele almaya çalışacağız.

a) İkinci Vatikan Konsili'ne ve Hristiyanlara Göre Diyalog

Kilisenin temel misyonu Matta İncili'nde şöyle ifade edilir: “İsa yanlarına geldi ve onlara söyleyip dedi: Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi. İmdi, siz gidip bütün milletleri şakird edinin, onları Baba, Oğul ve Ruhül Kudüs ismi ile vaftiz eyleyin; size emrettiğim her şeyi onlara tutmalarını öğretin ve işte ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar sizinle beraberim.”⁵²

Markos İncili'nde ise şu şekilde ifade edilmiştir: “Ve onlara dedi: Bütün dünyaya gidin, İncil'i bütün hilkate vaz edin. İman edip vaftiz olunan kurtulacaktır; fakat iman etmeyen mahkum olacaktır.”⁵³ Hristiyanların bütün tarihleri boyunca misyoner bir karaktere sahip olmasına sebep olan en önemli kutsal kitap metinleri bu iki bölümdür. Bu metinlere dayanarak Hristiyanlar diğer insanları Hristiyanlaştırmak için misyonerlik faaliyetleri yapmışlardır. Bu uğurda her türlü engele ve meşakkate katlanmışlardır. Ancak XX. yüzyılda Hristiyanların geleneksel misyon metodları işe yaramaz hale gelmiştir. İnsanlar, diğer dinlerle ilgili verilen yanlış bilgilere inanmamaya başlamışlardır. Buna rağmen Katolik Kilisesi içine kapanmaya devam etmiştir.

⁵² Matta 28:18-20

⁵³ Markos 16:15:16

II. Vatikan Konsili'nin en önemli sonuçlarından birisi, Katolik Kilisesi'nin kabuğunu kırıp dünyaya açılması olmuştur. Kilisenin temel misyonu dört temel İncil'deki "iyi haberleri" bütün insanlara ulaştırmak, öğretmek ve açıklamaktır. Onun görevi İncil'in mesajını günlük hayatta yaşanır hale getirerek insanları kiliseye yöneltmektir. Mesih bu misyonu Baba'dan almış bizzat kendisi icra etmiş ve kiliseye tevdi etmiştir.⁵⁴ Katolik Kilisesi'nin bu anlayışla sürdürdüğü misyonerlik metotlarının tıkanan damarları, bir bakıma diğer dinlerle diyaloga girerek, o dinlere Katolik inancına benzerlikleri ekseninde meşruiyet vererek açılmak istenmiştir.

Katolik Kilisesi'ni diğer dinlerle diyaloga teşvik eden ve bunun şartlarını ve teorisini oluşturan konsil dokümanları şunlardır: Kilise hakkındaki dogmatik yasa Lumen Gentium, günümüzde kilise hakkındaki pastoral yasa Gaudium Et Spes, kilisenin Hristiyan olmayan dinlerle ilişkileri hakkındaki deklarasyon Nostra Aetate, kilisenin misyoner faaliyetleri hakkındaki karar Ad Gentes ve dini hürriyet konusundaki deklarasyon Dignitatis Humanae kilisenin bugünkü dünyasındaki misyonunu ve yaklaşımını daha belirgin bir şekilde ortaya koymuştur.⁵⁵

II. Vatikan Konsili dokümanlarına genel olarak baktığımızda diğer dinlerle ilgili olarak şunları görmemiz mümkündür:

Tanrının kurtuluş planı, Yaraticıyı kabul edenleri de kapsar. Kurtuluş planına göre söz konusu din mensupları arasında ilk sırada Müslümanlar gelir. Onlar İbrahim'in inancını paylaşmaktadırlar. İslam imanı İsa'nın Tanrı olduğunu kabul etmemekle beraber bir peygamber olarak ona saygı göstermektedir. Konsilde dünyanın büyük dinlerinden saygıyla bahsedilmiş, bu dinlere ve mensuplarına saygıyla yaklaşılması, onlarla diyaloga girilmesi Hristiyanlara tavsiye edilmiştir. Bu

⁵⁴ Güngör, Vatikan, 145

⁵⁵ Güngör, Vatikan, 150

dinler taşıdıkları değerler bakımından takdire şayan kabul edilseler de, bu, onların kendi bütünlükleri içinde doğruluklarını kabul etme anlamına gelmemektedir. Bu değerler İncil'in tanınmasına yardım edecektir.⁵⁶

II. Vatikan Konsili'ni toplamaya sevk eden faktörlerin birisi de kendi iç yapısı ve iç problemleridir. Katolik Kilisesi dünyada meydana gelen gelişmeler karşısında zamanın şartlarına uygun bir misyon icra etmesi gerektiğinin farkına vararak dünyayla diyaloga girmenin zarureti anlaştı. II. Vatikan Konsili ile Katolik Kilisesi geleneksel misyon anlayışını terk edip bütün dünya dinleriyle hatta diğer Hristiyan mezhepleriyle diyaloga girme kararı almıştır.⁵⁷

Katolik Kilisesi, daha önce Protestan ve Ortodoks Hristiyanlar tarafından başlatılan Hristiyan mezheplerini birleştirme çalışmalarına hep itiraz etmiştir. Bu yüzden neredeyse Hristiyanların birliğine itiraz eder konumuna gelmişti. II. Vatikan Konsili'nde Katolik Kilisesi büyük bir açılım yaparak hem diğer Hristiyan mezhepleri hem de diğer dinlerle diyalog kararı aldı. Hatta Tanrı'nın kurtuluş planında ateistlere bile yer verdi. Böylece daha önce uzlaşmaz ve dışlayıcı bir tutumdan kapsayıcı bir tutuma geçmiş oldu.⁵⁸

II. Vatikan Konsili'nde ilk önce, kilisenin varoluş sebebi, amacı, misyonu, alanı ve süresi belirtildi. Sonra da kilisenin Hristiyan olmayanlar hakkındaki öğretisi, dünya ile diyaloga girme çerçevesinde açıklandı. Konsil, her şeyden önce "Kilisenin Hristiyan olmayan halkların öz kültürlerinde, geleneklerinde ya da insan aklı ve yüreğinde serpilmiş, iyi olan ne hisler varsa yalnızca bunları muhafaza etmekle kalmamakta aynı zamanda, Tanrı'nın şerefi, insanın mutluluğu ve şeytanın karmaşası

⁵⁶ Baki Adam, Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler, Pınar Yay., İstanbul, 2002, 86

⁵⁷ Güngör, Vatikan, 149

⁵⁸ Bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi, Aziz Andaç Yay., Ankara, 2005

için saflaşsın mükemmel hale gelsin ve yücelsin diye gayret sarf etmekte”⁵⁹ olduğunu ifade eder.

Katolik Kilisesi II.Vatikan Konsili ile diğer dinlerin mensuplarıyla “birbirini tanımak” ve “inancı paylaşmak” için diyaloga girilmesini öngörmüştür. Papa VI. Paul Ecclesiam Suam isimli bildirgesinde içerde ve dışarıda bütün insanlarla diyaloga girilmesi gerektiğini, çünkü kilisenin bütün insanlık için olduğunu dolayısıyla diyalogun, bütün insanları kurtuluşa erdirme diyalogu olduğunu belirtmiştir.⁶⁰

Dinler arası diyalog kararını almasına rağmen Kilise, II.Vatikan Konsili’ne hazırlık döneminde misyonunu icra ederken zamanın icaplarına uygun hareket etmek durumunda olduğunu anlamış ve insanların kurtuluşa ulaşmasında bilginin ve aklın rolünü göz önünde bulundurarak İncil’in tebliğine ağırlık vermek gerektiğine inanmıştır.⁶¹ Bunun sonucu olarak da daha önce Hristiyan memleketler ve misyon alanı olmak üzere ikiye ayrılan dünya bundan sonra bir bütün olarak ele alınır hale gelmiştir. Çünkü, Hristiyan ülkelerinde de kiliseden büyük bir soğuma yaşanmaktadır. Adeta kilisenin tabanı kaymaktadır.⁶²

“Nostra Aetate” adlı deklarasyonda konsil Hristiyanlık dışındaki Hindular, Budistler, Müslümanlar ve Yahudiler ile ilgili bakışını belirttikten sonra Hristiyanları diğer dinlere mensup insanlarla sevgi ve diyaloga ve işbirliğine davet etmektedir. Söz konusu diyalogun nasıl ve hangi amaçla olacağını ise şöyle açıklamaktadır: “Hristiyanlar Hristiyan olmayan cemaatlerin sosyal hayatlarında ve

⁵⁹ Tanrı’nın Ailesi, (Lumen Gentium), Latince’den Türkçe’ye Çev. Padre Vincenzo R.Succi, İstanbul, 1984, (LG), 38

⁶⁰ Adam, 105

⁶¹ Güngör, Vatikan, 47

⁶² Güngör, Vatikan, 147

kültürlerinde bulunan manevi ve ahlaki gerçekleri kabul etsin, korusun ve teşvik etsinler.”⁶³

II. Vatikan Konsili dokümanlarından olan *Gaudium Et Spes*’ e göre kilise, kendisini insanlık ve sivil kültürlerle aynileştirmeksizin bunları teşvik etmekte ve geliştirmektedir. Kilise beden ve ruh, kalp ve vicdan, düşünce ve irade olarak bütün insanların refahını temin etmek gayesiyle bütün insanlarla diğer Hristiyanlarla Tanrı’ya inananlarla ve hatta insani değerlere bağlı iyi niyetli insanlarla diyaloga girmek istemektedir.⁶⁴

Dinler arası diyaloga girme kararı almasına ve diğer dinlere konum biçmesine rağmen konsil, Hristiyanlık dışındaki dinlerin kendi mensuplarını kurtuluşa götürebileceği konusunda da hiç birşey söylememiştir.⁶⁵ Genellikle konsil diğer dinlerle kendi dinleri arasındaki farklılıkları gözardı etmiş ve ortak noktalarla Hristiyanlığa aykırı görmediği noktalar üzerinde durmuştur.

Konsil dokümanlarında, Hristiyanlık dışındaki dinlere mensup olanlar veya hiçbir inanca sahip olmayanlar için “Hristiyan olmayanlar” sıfatının kullanılması konsilin temel hareket noktasının misyon olduğuna zımnen işaret ettiği fikrinde olanlar vardır. Bu terkinin konsil dokümanları arasında en fazla kilisenin misyoner faaliyetleri hakkındaki kararı olan *Ad Gentes*’de açık bir şekilde Hristiyan olmayanların Hristiyanlığa döndürülmesi amacıyla misyon ve evangelizasyona teşvik niyetiyle kullanılması bunu ispatlamaktadır.⁶⁶

Konsil, Hristiyan mesajın Hristiyan hayatına sahip olmayan Hristiyanlık dışı kültürlerle sokulması konusundaki düşüncelerini ise kilisenin misyoner

⁶³ NA: 2:4

⁶⁴ Güngör, Vatikan, 158

⁶⁵ Güngör, Vatikan, 158

⁶⁶ Güngör, Vatikan, 162

faaliyetleri ile ilgili kararında açıklamaktadır. Buna göre yerel kiliseler milletlerin sahip olduğu ve Mesih'e miras olarak verilen bütün zenginlikleri tespit etmek ve elinde tutmak durumundadır. Çünkü bu zenginlikler Hristiyan olmayan milletlere Tanrı tarafından ödünç olarak verilmiştir.⁶⁷ Konsil sonrası dönem de bahsedilen bu zenginlikleri dünyaya çağın gerektirdiği şekilde anlatma ulaştırma dönemidir. Hristiyan olmayan milletlere bu zenginliklerin aslında Hristiyanlığa ait olduğuna şahitlik ettirmek, farkına vardırarak gerekir. Dinler arası diyalog bu amaca da hizmet etmelidir.

II. Vatikan Konsili'nce; diğerk dinlerin teolojik değeri konusunda tartışmaya da girilmemiştir. Hristiyanlıkla diğerk dinler arasındaki farklılıklar görmezlikten gelinerek ortak noktalar üzerinde durulmuştur. Bu konuyla alakalı olarak kilisenin gerçek maksadını anlamamız açısından Papa VI. Paul'un şu sözü oldukça manidardır: “Her ne kadar biz Hristiyan olmayan dinlerin manevi ve ahlaki değerlerini tanıyor, saygı gösteriyor, onlarla diyaloga hazırlanıyor ve din hürriyetini savunmak, insanlık kardeşliğini tesis etmek, kültür, sosyal refah ve sivil idareyi oluşturmak gibi hususlarda diyaloga girmek istiyorsak da, dürüstlük bizi gerçek kanaatimizi ilan etmeye mecbur etmektedir; yegane gerçek din vardır o da Hristiyanlıktır.”⁶⁸ VI. Paul'un bu açıklaması, dinler arası diyalog konusunda Katolik Kilisesi'nin gerçek amacını açıkça ortaya koymaktadır.

20 Haziran 1991 tarihinde yayınlanan “Dialogue and Proclamation” adlı belgede ilk önce diyalogun, insanlığın ilerlemesi, sosyal adaletin tesisi ve insanlığın kurtuluşu için gerekliliğinden bahsedilmektedir. Yine aynı belgede diyalogun kültür alanındaki yerine dikkat çekilmiş ve onun Hristiyanlığın mesajının çeşitli kültürlerle

⁶⁷ Güngör, Vatikan, 164

⁶⁸ Güngör, Vatikan, 152

sokulmasında arzettiği önem üzerinde durulmuştur.⁶⁹ Bu belge inkültürasyonda dinler arası diyalogun önemine dikkat çekmekte, Hristiyan olmayan kültürlerle Hristiyan mesajının sokulmasında diyalogun katkısını vurgulamaktadır.

“Dialogue and Proclamation” adlı belgede Katolik kilisesinin diğer dinlere olumlu baktığı, onlarda da ilahi inayetin tesirlerinin bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak ilahi inayetten tesirler taşıyan bu unsurların Mesih’te tamamlanması gerekir. Bu da ancak kilisenin misyon faaliyetlerini sürdürmesiyle mümkün olabilecektir. Bunun içindir ki Katolik Kilisesi, dinler arası diyalogun misyonun bir parçası olduğunu açıkça belirtmiştir.⁷⁰

Papa II. John Paul’un Katolik Kilisesi’nin önemli bir tarikatı olan Cizvitlerden dinler arası diyalogu üçüncü bin yılın en öncelikli apostolik görevi haline getirmelerini istediği belirtilmektedir.⁷¹

Konsil belgelerindeki ifadelere göre, Hristiyanlık dışındaki dinlerde Hristiyanlığa ait unsurlar bulunabilir. Bir başka dine ait savıyla bu unsurlar topyekün ortadan kaldırılmaya çalışılmamalı aksine keşfedilmeli, açığa çıkarılmalı, korunmalı, kıymetlendirilmeli ve ıslah edilmelidir. Bu sebeple bu unsurları keşfedebilmek için onları yakından tanımak ve diyaloga girmek gereklidir.⁷²

II. Vatikan Konsili’nde yerel kiliselere yapılan vurgu dikkati çekmektedir. Yerel kiliselerin en büyük özelliği içinde bulunduğu bölgenin şartları ve kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak kurulmuş kiliseler olmalarıdır. Bu konuyla iştigal eden teologların yapılan diyalog toplantılarında karşı tarafı tanıma yönünde elde edilen bilgileri kilise misyonunun hizmetine sunmaları gerekmektedir.

⁶⁹ Güngör, Cizvitler, 224

⁷⁰ Adam, 106

⁷¹ Güngör, Cizvitler, 227

⁷² Güngör, Vatikan, 168

Yine bu konuyla ilgili olarak kilise dışındaki halkın vazifesi ise Hristiyan olmayanlarla diyaloga girdiğinde İncil'in mesajını onlara hem sözlü ve doğrudan hem de sahip olduğu inanca şهادette bulunarak, hayatında uygulayarak ve örnek davranışlarla sunmaktır. Bu sebeple Hristiyan halk Hristiyan olmayanlarla diyalog konusunda eğitilmelidir.⁷³ Böylece herşey sadece kilise mensuplarından beklenmemekte, Hristiyan mesajın bütün dünyaya ulaştırılması için her birey her platformda üzerine düşen ne ise onu yerine getirmesi sağlanmaktadır. Diyalog, Hristiyanlığı yaymak için bir araç olarak düşünülmektedir.

Konsilin diğer dinlerle ve dinler arası diyalog ile ilgili en önemli belgesi Nostra Aetate'dir. Nostra Aetate, Katolik Kilisesi'nin II. Vatikan Konsili ile ortaya koyduğu Hristiyan olmayan dinlerle ilgili bir bildirisidir. Katolik Kilisesi tarihinde ilk defa, söz konusu bu kararla Hristiyan olmayan dinler, kilise tarafından saygı gösterilmesi gereken oluşumlar olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Diğer dinlerle ilgili hiçbir aşağılayıcı ifade içermemesine dikkat edilmiştir. Bu dokümanın ihtiva ettiği kararlardan Hristiyan ve Hristiyan olmayanları birbiriyle diyaloga girmeye bir teşvik olduğu anlaşılır. Bu bağlamda Nostra Aetate bütün erkek ve kadınların Tanrı'yı yaratıcıları ve nihai hedefleri olarak gördükleri gerçeğine dayanarak insan ırkının asli birliği üzerinde ısrar eder. Kafir, putperest hata içinde ve yanlış gibi kavramlardan uzaklaşılır.⁷⁴

II. Vatikan Konsili'nin diğer dinlerle ilgili temel dökümanlarından biri olan Nostra Aetate, insanların birbirine her zamankinden daha fazla yaklaştığını ifade eden bir cümle ile başlar ve bunu şu şekilde devam ettirir: *“İnsanlığın her zamankinden daha fazla birbirleriyle yakınlaştıkları ve farklı şahıslar arasındaki*

⁷³ Güngör, Vatikan, 168

⁷⁴ Aydın, Monologdan, 92

dostluk bağlarının daha da güçlendiği çağımızda kilise Hristiyan olmayan dinlerle olan ilişkilerini daha büyük bir ihtimamla ele alır.”⁷⁵

Bu dokümanda Katolik Kilisesi bütün insanlar için ortak olan noktaları tanımlayarak bütün büyük dünya dinleri için açık ifadeler kullanmaktadır:

“Bütün insanlar tek bir toplumu meydana getirir. Bu böyledir, çünkü insanlar Tanrı’nın yeryüzünü insanlarla doldurmak için yarattığı tek bir kaynaktan gelirler ve onlar ortak bir kaderi, yani Tanrı’yı paylaşırlar. Onun lütfu, aşikar iyiliği ve kurtarıcı planı seçilmiş insanların Tanrı nuruyla aydınlanmış kutsal şehirde toplanacağı ve onun parıltısı ile bütün insanların yürüyeceği günde tüm insanları ihata eder.”⁷⁶ Bu cümlelerin bize ifade ettiği şey aslında bütün insanlığın inandığı varlığın aynı tanrı olduğu ve onun lütfunun herhangi bir din veya toplumla sınırlı kalmayıp yarattığı herkesi kapsadığıdır. Konsil, diğer dinlerle diyaloga girmede bu hususu temel almaktadır.

Hristiyan mesajın yayılması için, daha “çağdaş” bir ifadeyle, kendileri açısından diyalogun gerçekleştirilmesi için bütün müntesiplerini memur kılan kilise Nostra Aetate’de taraftarlarına diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla olan ilişkilerinde şu üç şeyi öğütlenmektedir: (1) Hristiyanlar öncelikle diğer din mensuplarıyla diyaloga girmelidirler. (2) Diyaloga girdikten sonra onlarla Adalet, Dünya Barışı, İnsanlığın refahı ve Sosyal ahlak gibi konularda işbirliğine girmelidirler. (3) Bütün bunları yaparken de kendi inançlarını ve hayat tarzlarını onlara nakletmelidirler yani Hristiyanlar, Hristiyan olmayanlarla önce diyaloga girecek sonra ortak problemin çözümü konusunda onlarla işbirliğine girecek ve son olarak da bütün bunları yaparken kendi inanç ve uygulamalarını onlarla paylaşarak

⁷⁵ NA: 1:1

⁷⁶ NA: 1:2

onlara karşı ilan faaliyetinde bulunacaklardır.⁷⁷ Böylece diyalog faaliyeti sadece kilise dökümanlarında kalmayıp tabana yayılmış olacaktır.

Bu dokümandaki ifadelerle baktığımızda genel olarak şu ana konular üzerinde durulduğunu görürüz: Müslüman inancının tek Tanrı'cı karakteri, Müslümanların İsa'ya ve annesi Meryem'e saygı göstermeleri, ahiret inançları, dini ve ahlaki yaşamları ve Müslümanların kurtuluşa ulaşması meselesi.

Müslümanların Tanrı doktrini ile ilgili olarak Nostra Aetate'de şu ifadeye yer verilmiştir: *“Müslümanlar tek, yaşayan ve varolan, merhametli ve her şeye gücü yeten, yerin ve göğün yaratıcısı olan Tanrı'ya ibadet ederler.”*⁷⁸

Lumen Gentium'da ise *“Ama Tanrı'nın Kurtuluş Tasarısı, Yaratıcı'yı tanıyanların hepsini ve bunların arasında özellikle İbrahim Peygamberin imanını uygulayarak, bizimle birlikte merhametli ve Kıyamet Gününde insanları yargılayacak olan tek Tanrı'ya tapan Müslümanları da kucaklamaktadır.”*⁷⁹ Böylece İslam'da tevhid inancı olduğunu kabul etmiş olurlar.

Ortak ata Hz. İbrahim ile ilgili olarak Nostra Aetate'de şu ifadeler yer almaktadır: *“Onlar (Müslümanlar) kendi inançlarını büyük bir arzuyla kendisi ile irtibatlandırmaya çalıştıkları Hz. İbrahim'in kendini Tanrı'nın planına teslim etmesi gibi kendilerini hiçbir çekinseme koymaksızın Tanrı'ya teslim etmeye çalışırlar.”*⁸⁰ Müslümanların kendilerinin de kabul ettikleri Hz.İbrahim'i kendilerine model alarak Tanrı'ya teslim olduklarını ifade etmektedir.

Yine aynı dokümanda Müslümanların İsa'ya ve Meryem'e saygı göstermesi ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır : *“Müslümanlar İsa'yı Tanrı olarak*

⁷⁷ Aydın, Monologdan, 96

⁷⁸ NA: 2-3:8

⁷⁹ LG, 36

⁸⁰ NA: 3:1

*onaylamamalarına rağmen ona bir peygamber olarak tazimde bulunurlar ve bakire annesini de onurlandırır ve hatta zaman zaman onlara dua da ederler.”*⁸¹

Görüldüğü üzere konsil, söz konusu deklarasyonda Müslüman Tanrı inancına ve İbrahim’in inanç ve Tanrı’ya teslimiyet örneğinde Müslüman ve Hristiyanlar arasında ortak ata olduğu konularına değinirken Müslüman ve Hristiyanlar arasında ortak olan hususları gündeme getirmiştir.

Bu konsil ile Katolik kilisesi “kilise dışında kurtuluş yoktur” şeklindeki geleneksel dogmasından tamamen vazgeçerek, Hristiyan olmayanların da kurtuluşa ulaşmasının mümkün olduğunu açıkça göstermektedir.

Konsil, genellikle olumludur ancak bu kadar olumlu şey Hristiyanlarla Hristiyan olmayanlar arasında verimli bir diyalog ortamının kurulması ve geliştirilmesi için yeterli değildir. Çünkü konsil dokümanlarında, diyalogu olumsuz olarak etkileyecek ifadeler de yer verilmektedir. Konsil ifadelerinin bu eksik ve yetersiz yönlerini şu şekilde özetleyebiliriz:⁸²

Konsil dokümanlarında Hristiyan olmayanlara İncil’in tebliğinin gerekliliğinden bahseden ifadeler vardır bu bağlamda konsil bir taraftan Hristiyan olmayan dinlerde “*Hakikat ve İneyetin*”⁸³, “*Doğru ve İyi olan herşeyin*”⁸⁴ ve “*Kıymetli dini ve insani unsurların*”⁸⁵ varlığını onaylarken, diğer taraftan da “*Tanrı’nın her şeyi şahsında kendisi ile uzlaştırdığı ve insanların kendi dini hayatlarını mükemmele erdirdikleri “İsa Mesih’i” tek yol, tek hakikat ve tek hayat olarak ilan etmeleri üzerinde durmaktadır.*”⁸⁶

⁸¹ NA: 3:1

⁸² Aydın, Monologdan, 117

⁸³ AG: 9

⁸⁴ LG, 37

⁸⁵ GS: 92:4

⁸⁶ NA: 2:2

Katolik Kilisesi'nin dinler arası diyaloga giren taraflarda aradığı “eşitlik” şartı, her iki tarafın ya da diyaloga giren tarafların kişisel açıdan eşit değerlerde olduğunu ifade eder. Bu “eşitlik” doktrinel muhtevanın ya da İsa Mesih'in diğer din kurucularıyla eşit pozisyonda olduğu anlamına gelmez.⁸⁷

II. Vatikan Konsili'nin öğretisindeki, genel anlamda Hristiyan olmayanlarla ve özel anlamda da Müslümanlarla ilgili bazı eksikliklere rağmen olumlu ve önemli noktalarda ihtiva ettiğini de söylemeden geçemeyiz. Müslüman-Hristiyan diyalogu bağlamında konsil öğretisinin olumlu noktalarını şu şekilde ifade edebiliriz: (1) Bu konsil ifadeleriyle, tarihte ilk defa Katolik Kilisesi Müslümanların dini yaşamlarında ve inançlarında gerçek dini değerlerin varlığını kabul etmiştir. (2) Bu konsil ifadeleriyle, Katolik Kilisesi inançlarını farklı olarak ifade etseler de Müslüman ve Hristiyanların aynı Tanrı'ya ibadet ettiklerini onaylamıştır. (3) Tarihte ilk defa Katolik Kilisesi resmi olarak Müslümanların İbrahim'e, İsa'ya ve annesi Meryem'e saygı göstermelerini kabul etmiştir. (4) Yine tarihte ilk defa Katolik Kilisesi hem Hristiyanlar hem de Müslümanları geçmişi unutarak bir araya gelmeye ve bütün insanlığın yararı için barışı, özgürlüğü, soysal adaleti ve ahlaki değerleri koruyup ilerletmek için karşılıklı anlayış tesis etmek yolunda samimi olarak gayret göstermeye çağırmıştır.⁸⁸

Bütün bu olumlu ve önemli noktalar II. Vatikan Konsili'nin genelde Hristiyan olmayanlarla ve özelde de Müslümanlarla daha iyi ilişkiler yolunda önemli bir ilerleme kaydettiğini göstermektedir. Şüphesiz ki bu ilerlemeler olmasaydı, Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki günümüz diyalog ortamının kurulması kolay olmazdı.

⁸⁷ Güngör, Cizvitler, 226

⁸⁸ Aydın, Monologdan, 118

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, konsil kararlarında İslam dininden bahsedilmemektedir. Onun peygamberi Hz. Muhammed ile ilgili olabilecek hususlara bile yer verilmemiştir. Namaz, oruç, zekat gibi ibadetlerden bahsedilmesine rağmen Kabe ile ilişkisi olan hac ibadetinden bahsedilmemiştir. Bir bakıma Kilise, bu konsilde kendisi ile ilgili konularda kapsamacı bir tutum belirlemesine rağmen işine gelmeyen konularda dışlayıcı bir tavır takınmıştır.

II. Vatikan Konsili'ndeki Katolik Kilisesi'nin dışa açılımcı görüşlerinin şekillenmesinde Cizvit ilahiyatçıların önemli rolleri olmuştur. Cizvit ilahiyatçıları, kurucuları Ignatius'un yazılarını temel alarak dinler arası diyaloga yeni bakış açıları getirmişlerdir. Onlara göre diyaloga girmek, onun Hristiyan inancı çerçevesinde anlamlandırılmasıyla mümkün olabilecektir. Hristiyanlığa göre yegane kurtarıcı Mesih'tir. Günümüzde yegane kurtuluş yolunun kilise olduğunu düşünenler azdır. Tanrı insanların bilmediği yollarla diğer insanlara da kurtuluşu ulaştırabilir. Bu kurtuluş olayına Tanrı'nın insanlara ulaşma hürriyeti ve kabiliyeti açısından bakmak gerekir. Durum böyle olunca Tanrı'nın hürriyetine ve kabiliyetine sınır konulamayacağı anlaşılır. Dolayısıyla Tanrı diğer insanlara onların bilmediği yollarda ulaşmaktadır. Böylelikle Cizvitler “kurtuluş diyalogu”ndan bahsetmektedirler.⁸⁹

II. Vatikan Konsili'nin, Hristiyan-Müslüman ilişkilerine en önemli katkısı her iki dinin mensuplarını tarihte yaşanan karşılıklı düşmanlıkları unutarak tarafsız araştırmalar yapıp birbirlerini önyargısız olarak tanımaya, öğrenmeye çalışmak suretiyle birbirlerinin dinsel geleneklerinin engin dini unsurlarını keşfetmeye teşvik

⁸⁹ Güngör, Cizvitler, 231

etmesidir. Ne çeşit yorumlar yapılırsa yapılsın bu konsilin dinler arası diyalog yolunda önemli bir teolojik gelişmeye öncülük ettiği muhakkaktır.⁹⁰

Eğer Hristiyanlar tarafından böyle bir diyalog çağrısı yapılmasaydı yukarıda anlattığımız örneklerde de olduğu gibi bizim geleneğimizde de mevcut olan diyalogu bu denli gerçekleştirebilmek mümkün olmazdı.

Aslında bu diyalogla Hristiyan olmayanların doğrudan Hristiyan olmalarını değil, onları dolaylı olarak tedricen Hristiyan inancına hazırlamak hedeftir. Bu noktada diyalogu bir misyonerlik olarak değil de misyonerliğe yardımcı bir araç olarak gördüklerini söyleyebiliriz.

Katolik Kilisesi, II. Vatikan Konsili'nde bizzat kilisenin misyoner bir karaktere sahip olduğunu kabul etmiştir. Kilisenin İncil'in yayıldığı yer olduğu kabul edilmiştir. Papa VI. Paul konsili ziyaretinde şunları söylemiştir: "Misyonerlik için yeni yollar hazırlamak, yeni vasıtaları gözden geçirmek ve yeni enerjiler meydana getirmek gerekir." Bu yeni vasıta ve yolların dinler arası diyalog olduğunu düşünmemek mümkün değildir.⁹¹

1984'de Dinler Arası Diyalog Sekreteryası'nın başına geçen Kardinal Francis Arinze bu sekreteryanın ismini Papalık Dinler Arası Diyalog Konsili olarak değiştirmiştir. Onun döneminde alınan bir dizi kararlar dinler arası diyalogu olumsuz yönde etkileyecek imalara sahiptir. "Din değiştirmek diyalogun direkt amacı olmadığı halde diyalog neticesinde bazılarının Hristiyan olabileceği" açıkça belirtilmektedir. Bu da bize diyalogun açıktan açığa Hristiyan misyonerliğinin bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu sayede, Hristiyan diyalogculara hedef gösterilmekte ve onlar adeta birer misyoner olarak görülmektedir. Ayrıca, diyalogun

⁹⁰ Aydın, Monologdan, 120

⁹¹ Mehmet Aydın, Hristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 1991, 80, 81 (Aydın, Hristiyan Genel...)

İsa adına ve onun sevgisinin her şeyi kuşattığının diğer insanlara gösterilmesi için yapılması gerektiği vurgulanarak onun her yönüyle bir misyonerlik politikası olduğu açıkça belirtilmiştir.⁹²

Dinler arası diyalog konusunda Katolik Kilisesi'nde Papa VI. Paul önemli görev üstlenmiştir. O, yaptığı faaliyetlerle adeta tam bir diyalog adamı portresi çizmiştir. Papa VI. Paul 1963 ve 1978 yılları arasında papalık görevini ifa etmiştir. Papalığın ilk günlerinden itibaren, Hristiyanlarla Hristiyan olmayanlar arasında daha iyi ilişkiler tesis etmek gayesiyle verimli ve sağlıklı bir diyalog ortamı yaratmaya gayret göstermiştir. Öncelikle Hristiyan Olmayanlar Sekreterliğini kurmuş ve Katolik Kilisesi'nin diyalog politikasını belirleyerek Nostra Aetate'ye giden yolu hazırlamak için "Ecclesiam Suam" adlı bir genelge yayınlamıştır. 1975'te diyalogla Evangelizasyonun bağlantısını izah etmek için "Evangelii Nuntiandi" adlı dokümanı yayınlamıştır. Bütün bunlara ilaveten pek çok Müslüman ülkeyi de ziyaret ederek Hristiyanlarla Müslümanlar arasında daha iyi bir diyalog ortamı kurmaya çalışmıştır.⁹³

Daha sonraki papa olan Papa II. John Paul biri 1979'da diğeri 1990'da olmak üzere Hristiyanlarla Hristiyan olmayanlar arasındaki ilişkileri değerlendiren ve yeni arayışlar ortaya koyan iki genelge yayınlamıştır. Bunlardan birincisi "Redemptor Hominis", ikincisi ise "Redemptoris Missio" dur. Birinci genelgede Papa II. John Paul bir taraftan kilisenin Hristiyan olmayanlara saygı duyması gerektiğini söylerken diğer taraftan da bu saygı ve hürmetin kaynağının onların dinsel gelenekleri değil de sahip oldukları insani vasıflar olduğunun altını çizmektedir.⁹⁴ Bu

⁹² Aydın Monologdan, 32-133

⁹³ Aydın Monologdan, 134

⁹⁴ Aydın Monologdan, RH; 143

da onun, diğer dinlere sadece Hristiyanlıkla (Katoliklikle) benzerliği oranında meşruiyet verdiğini belirtmek amacı taşımaktadır.

Papa II. Jean Paul'un yayınlandığı ikinci genelgede ise diyalog “Karşılıklı bilgi edinme ve zenginleşme vasıtaları ve metodu” olarak tanımlanır. Papa diyalogu “kilisenin evangelik misyonunun bir parçası” olarak görür. Papa II. John Paul İsa’yı ilan etmekle diyalog arasında hiçbir aykırılık olmadığını ifade ederek diyalogun, İsa’yı diğer insanlara sunmanın yeni bir yolu olduğunu açıkça itiraf etmektedir. Dinler arası diyalog sürecinde Hristiyanlar tarafından “Kilisenin sıradan kurtuluş vasıtası olduğu ve sadece onun kurtuluş vasıtalarına tam olarak sahip olduğu inancının” sürekli olarak Hristiyanlara hatırlatmaları gerektiğini de ileri sürer.⁹⁵

Kilisenin misyonerlik karakteri, Lumen Gentium’da açıkça şöyle ifade edilmektedir: “Gerçekten de Kilise bütün dünya için kurtuluşun ilkesi, Mesih’i görevlendiren Tanrı’nın tasarısı gerçekleşsin diye, Kutsal Ruh tarafından işbirliği yapmaya itilmektedir. İncil’i vazederek Kilise, dinleyenleri Mesih İsa’yı severek O’nunla dolup taşınca dek gelişmeleri için imana ve buna uygun yaşama çekmekte, onları vaftize hazırlamakta, yanılığının tutsaklığından kurtarmakta ve onları Mesih İsa’nın bedeninde birleştirmektedir.”⁹⁶

Redemptoris Missio’nun bir başka bölümünde ise Papa II. John Paul hem Hristiyanları hem de Hristiyan olmayanları, manevi tecrübelerini paylaşarak ve “Daha adil ve kardeşçe bir toplum” inşa etmeye çalışarak “Hayat diyalogunu” geliştirmeye davet eder. Bu diyalog tarzı karşılıklı anlayış ve saygıyı tesis etmek suretiyle diğer din mensuplarıyla beraber bir arada yaşama anlamına gelmektedir. Bu tarz bir diyalog ideal diyalog olarak kabul edilebilir. Çünkü o karşılıklı saygı ve

⁹⁵ Aydın Monologdan, RM;144

⁹⁶ LG, 37

anlayış prensipleri ışığı altında diğer din mensuplarıyla bir araya gelmeyi ve birlikte yaşamayı öngörmektedir.⁹⁷

II. Vatikan Konsili'nde Katolik Kilisesi İsa'nın da kilisenin de İncil yayıcı olduğunu kabul etmiştir.İncil'i yaymak insanlığın yaşadığı bütün coğrafyaya mutlu haberleri götürmek ve insanlığı içten değiştirmek anlamında kullanılmaktadır.⁹⁸

Papa II. John Paul'a göre diyalog kilisenin temel bir görevidir. Çünkü Tanrı tüm insanlığın babasıdır; İsa Mesih herkesi kendine katmıştır; ve Kutsal Ruh her fertte mevcuttur yani dünyanın her tarafında aktif haldedir.⁹⁹

Genel itibariyle baktığımızda, Katolik Kilisesi'nin diyalogdaki temel amacı, genelde Hristiyan olmayanlar, özelde de Müslüman olan bütün insanları Hristiyan inancına hazırlamak ve bir altyapı oluşturmaya çalışmaktır.

Dinler arası diyalog konusunda sadece Katolik Kilisesi değil, Protestanların başını çektiği Dünya Kiliseler Birliği de tavır belirlemiştir. Son dönemde Dünya Kiliseler Birliği'nin özelde Müslümanlara olmak üzere, Hristiyan olmayan tüm halklarla ilgili diyalog faaliyetlerindeki amacı Roma Katolik Kilisesi'nin politikasındaki gibi hayatın anlamı, nihai gerçeklik ve kurtuluşla ilgili görüş alışverişinde bulunmak değil, aksine farklı dinsel geleneklere mensup insanlar arasında herkesin farklılıkları içinde birlikte yaşayabildiği evrensel bir dünya toplumu tesis etmektir. Dünya Kiliseler Birliği'nin temel amacı teolojik diyalogdan ziyade “Yaşamda Diyalog” denilen pratik bir diyalog ortamı meydana getirmek, söz konusu bu diyalog ortamının tesis edilmesinden sonra da diğer dinsel geleneklerle ilgili diyalog sürecinde ortaya çıkan teolojik sorunları tartışmaktır.¹⁰⁰

⁹⁷ Aydın, Monologdan, RM; 145

⁹⁸ Aydın, Hristiyan Genel, 81

⁹⁹ Aydın, Monologdan, 159

¹⁰⁰ Aydın, Monologdan, 245

Hristiyanlara göre Hristiyan olmayan dinsel geleneklerin taraftarlarıyla diyaloga girmeksizin, gerçek anlamda İsa'nın taraftarı olmak hayal dahi edilemez. Çünkü Hristiyan olmayanlarla diyalog içinde olmak, on emirde önemle altı çizilen “Komşunu kendin gibi seveceksin” emri gereği, Hristiyanlar için ahlaki bir zorunluluktur. Dolayısıyla, komşuyu/muhatabı dinlemeksizin, ona saygı göstermeksizin ve ondan bir şeyler öğrenmeye çalışmaksızın onu gerçekten sevmek mümkün olmadığı için, Hristiyanlar eğer komşularını gerçekten sevmek istiyorlarsa, onları dinlemeli, saygı göstermeli ve onlardan öğrenmeye çalışmalıdır. Bu ise ancak onlarla kurulacak gerçek bir diyalog ile mümkündür.

Hristiyan geleneksel anlayışı içinde dinler arası diyalogun temel hedefi, Hristiyan olmayanlarla dostane ilişkiler kurmak suretiyle, İsa Mesih'i onlara sunmak ve bu şekilde de doğrudan olmasa da dolaylı olarak, onları Hristiyanlığa dahil etmektir.

Paul F. Knitter'in düşüncesine göre eğer kilise ile ilgili yeni bakış açıları, uygun bir şekilde, kristolojiyle ilgili yeni bakış açılarında temel bulur veya eğer kilisenin misyonu hakiki ve inançlı bir şekilde İsa'nın misyonunu yansıtırsa o zaman, misyon ve diyalog arasında hiçbir tezat olmaz. İkisi de tabi olarak birbirine emreder. Yine Knitter'a göre Katolikler için II. Vatikan Konsili'ni takip eden yıllarda misyon anlayışında bir değişim meydana gelmiştir. Hristiyan kiliselerin misyon anlayışlarındaki bu değişim, II. Vatikan Konsili'nin 'Çağın işaretleri' olarak adlandırdığı çağrıya bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu işaretler, eşit derecede hakim olan inanılmaz adaletsizlik ve ekonomik haksızlıklardan dolayı ortaya çıkan, insanların ve bizzat yeryüzünün acı ve ızdıraplarında görülmüştür. Bütün bu olumsuzluklar, dünyayı yöneten politik ve ticari yapılardan kaynaklanmaktadır.

Yoksulların çığlıkları ve yeryüzünün bugünkü durumu gibi şeyler Tanrı'nın kendileri vasıtasıyla kiliseyle konuştuğı ve onu, kendine gelmesi için sarstığı işaretler ve dürtmelerdir. Bu işaretlerden en çok sarsılan ve onlara yanıt vermek için en cesur çabalarda bulunan Hıristiyanlar 'kurtuluş teologları' olarak adlandırılır olmuşlardır. İşte dinler arası diyalog serüveni de bu işaretlerin izdüşümleridir.¹⁰¹

Dinler arası diyalog konusunda Katolik Kilisesi'nin ve Dünya Kiliseler Birliğı'nin benimsediğı kapsamacı yaklaşımı yetersiz bularak yeni yaklaşım önerenler de vardır. Bunlardan birisi Cantwell Smith'tir. Dinlerde çoğulculuk anlayışını savunan Cantwell Smith'in Tanrı'nın misyonunun farklı şekillere sahip olduğu düşüncesinde olduğu belirtilir. O'na göre her dinsel gelenekte Tanrı'nın misyonu, farklı farklı ifadelere sahiptir. Buna göre Hıristiyan Tanrı misyonu anlayışı dışında aynı zamanda Müslümanların, Budistlerin, Hinduların da kendilerine göre Tanrı misyonu anlayışları vardır. Smith'e göre Tanrı'nın insanlığa olan misyonu sadece tek bir coğrafi bölgeyle, tek bir dini organizasyona veya tek bir dinsel gelenekle sınırlandırılmaz. Kilise'nin misyonu cihanşümul olsa bile, o Tanrı'nın tek ve yegane cihanşümul misyonu bile değildir. Bu anlayışa göre Tanrı'nın misyonu tek olmasına rağmen her dinsel gelenek tarafından farklı algılanmaktadır.¹⁰²

Smith tarafından ortaya atılan tek bir dünya teolojisine göre birlikte yaşam için şu ilkelerin gerekli olduğu ortaya konmuştur:

1. Tek bir dünya toplumu olabilmek için birbirimizi tanımak gerekmektedir.

¹⁰¹ Paul F. Knitter, "Miyon ve Diyalog", Çev. Mahmut Aydın, İslamiyat, C:5, S:3, Temmuz-Eylöl 2002, 73

¹⁰² Mahmut Aydın, "Küresel Bir Telolojiye Doğru: Wilfred Cantwell Smith'de Dinsel Çoğulculuk", İslam ve Öteki, Kaknüs Yay., Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001, 112 (Küresel...)

2. Tanıma sürecinden elde edilen bilgileri birbirimiz arasındaki kin ve düşmanlıkları bertaraf etmede kullanmamız gerekmektedir.
3. Böylece farklı inanç ve kanaatteki insanların bir araya gelmesiyle dinler arası diyalog gelişir, bu şekilde de hem aynı dinin mensupları hem de farklı dinsel gelenek mensuplarının ilişkileri dostane bir hal alır.¹⁰³

b) Genel Olarak Diyalog

Din toplum barışında ve milletler arasındaki ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. Dinler, dolayısıyla milletler arasında çatışmaların durdurulması, barış ortamının tesis edilmesi için dinlerin bilinmesine, onların özünün kavranılmasına ihtiyaç vardır. Bu konuyla alakalı olarak, dinler arası diyalogla ilgili çalışmalarıyla bilinen Hans Küng'ün şu sözlerini nakledilmektedir: “Dinler arasında diyalog olmadan dünya barışı, dinler arasında diyalog olmadan dinler arasında barış ve dinler arasında doğru bilgiye sahip olmadan da dinler arasında diyalog olmaz.”¹⁰⁴ Bu yüzden muhatap dinlerin mensupları objektif ve doğru bir şekilde dinleri tanımalılardır.

İnsanların eskiye nazaran bugün birbirleriyle daha yakın ticari, siyasi, askeri, dini ve kültürel münasebetler içinde olmaları hasebiyle, bu münasebetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için karşılıklı hoşgörü ve iyi niyet ortamının oluşması gerekmektedir.¹⁰⁵ Dolayısıyla artık her ortamda, her zeminde bütün din müntesipleri

¹⁰³ Aydın, Küresel, 101,102

¹⁰⁴ Köylü, Dinler Arası, 15

¹⁰⁵ Tümer, Küçük, 427

bir arada bulunabilmektedir. Bunun için de karşılıklı olarak iyi ilişkiler kurmak bir zorunluluktur.

Durumun böyle olması gerektiğini kabul eden din müntesiplerinin tüm dinlerin müşterek bir zemin ve hedefinin olduğunu da kabul etmeleri gerekir. Muhtemelen tüm dünya dinlerinin müşterek olduğu nokta, insanların birliğini geliştirmek ve dünyayı topyekün tehdit eden tehlikeleri ortadan kaldırmaktır. Her din mensubu, bunun bir şekilde gerçekleştirilmesini hedeflese de farklı açılardan yaklaşarak bir araya gelmeye gayret göstermedikleri ve hedefe yönelik ortaklaşa çalışmadıkları sürece hedefe ulaşmaları zordur.¹⁰⁶

Vatikan'ın Diyalog Sekreterliği'nin yaptığı çalışmalar sayesinde Hristiyan ve Müslümanlar beraber diyalog toplantıları düzenleyerek birbirlerini yüz yüze tanıma imkanı elde etmişlerdir. Sonuçta bu faaliyetlerden önce sahip oldukları önyargılı düşünce ve fikirlerini değiştirerek birbirleri hakkında daha sağlıklı bilgiler edinmeye başlamışlardır. Sekreterlik yetkililerinin teşvikleriyle gittikçe artan sayıda Katolik temsilci İslam'ı daha objektif araştırmaya yönelmiştir. Bu araştırmalar da kilise yetkililerini İslam'ı bir dini sistem olarak kabul ederek, onun en önemli unsurları olan ve II. Vatikan Konsili'nde konsil babaları tarafından bir kenara bırakılan, Hz. Muhammed ve Kur'an hakkında olumlu bir tavır takınmaya sevk etmiştir.¹⁰⁷ En azından diğer ortak noktalar üzerinde yapılan çalışmalar sırasında ister istemez Hz. Muhammed ve Kur'an hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

Katolik Kilisesi, II.Vatikan Konsili'nden sonra dinler arası diyalog kararını uygulamaya başlamış ve Müslümanlarla diyalog zemini oluşturmuştur. Bu bağlamda Papa VI. Paul ve II. John Paul pek çok Müslüman ülkeyi ziyaret etmiş ve bu

¹⁰⁶ Köylü, Dinler Arası , 19

¹⁰⁷ Aydın, Monologdan, 171

lkelerden gelen pek çok Müslüman heyeti de Vatikan’da kabul etmiştir. Onlar hem bu ziyaretler hem de kabulleri esnasında oldukça olumlu ifadeler kullanarak Müslüman dinleyicilere hitap etmişlerdir. Örneğin, Papa II. John Paul Müslümanlara yönelik hemen hemen bütün konuşmalarında onlara “Kardeşlerim” diye hitap etmiştir. Bu tarz hitaplar teolojik olarak onun Müslümanların, inançlarında doğru yolda olduklarını onayladığını ima etmektedir. Pratik olarak ise bu hitaplar Papa’nın Müslüman-Hıristiyan diyalogunun gelişmesi konusundaki samimiyetini gösterir. En önemli gelişmelerden bir tanesi de “hayatın diyalogu” düşüncesinin dinler arası diyalogun temeli olarak kabul edilmesidir. Diyalog farklı dinlere mensup insanların beraberce uyum içinde yaşamalarının ayrılmaz bir parçası olmuştur.¹⁰⁸

Dünya Kiliseler Birliği yetkilileri Lübnan’ın Ajaltoun kentinde ilk çok taraflı dinler arası diyalog toplantısını gerçekleştirmiştir. Bu toplantının amacı dinler arası diyalogun teolojik temelleri için zemin oluşturmaktı. Ajaltoun toplantısının diyaloga en önemli katkısı onun bir kişinin kendi inancına olan tam ve samimi bağlılığının kesinlikle diğer din mensuplarıyla diyaloga girmesine engel teşkil etmediği aksine onu söz konusu bu insanlarla karşılıklı anlayış ve saygıya dayanan ilişkiler kurmaya teşvik ettiğinin altının çizilmesidir. Çünkü bu görüşler diğer din mensuplarıyla diyaloga girmenin kişinin kendi inancına olan bağlılığını azaltarak onun değerinin düşüreceği endişesiyle diyaloga karşı çıkan veya çıkacak olanların mazeretlerini ortadan kaldırmaktadır.¹⁰⁹

Günümüzde insanlar arasında gerçek anlamdaki diyaloga ihtiyaç vardır. Bu insani ve ahlaki bir davranıştır. İşlam’da tebliğ esası olması hasebiyle samimi, gerçek ve art niyet taşımayan bir diyalog Müslümanların lehine olacaktır. İşlam bütün

¹⁰⁸ Aydın, Monologdan, 171

¹⁰⁹ Aydın, Monologdan, 198-199

insanlığa gönderilmiş bir din olduğuna göre onun bütün dünyaya anlatılmasının yolu tebliğdir. Tebliğde ise samimiyet ve doğruluk prensiptir. Aldatma, kandırma, baskı yapma, hileli yollara sapma gibi esaslara yer yoktur.¹¹⁰

Dünya Kiliseler Birliği'nin diyalog ilkelerini bir bütün olarak ele alan Mahmut Aydın diyalog için gerekli şartlar olarak şunları ileri sürmektedir:

1. Diyalog, ancak farklı dinsel inançlara, kanaatlere ve kültürlere mensup insanların bir araya gelmesiyle mümkün olur. Buna göre diyalog aynı görüş ve düşüncüyü paylaşanların bir birlikteliği değil aksine farklı inanç ve kanaatlere sahip olan hatta aynı inanca mensup olmasına rağmen farklı düşünen insanları bir araya getiren bir birlikteliktir.
2. Diyalog, inanç sistemleri arasında değil söz konusu bu inanç sistemlerine mensup kişiler arasında olmalıdır. Bu şekilde bizzat farklı dinsel geleneklerin tarafları arasında tesis edilen diyalog teolojik konular üzerine değil de yaşanan pratik konular üzerine inşa edilmelidir. Yani farklı dinsel geleneklere mensup kişiler aralarında diyalog ortamı tesis ederken dikkat etmeleri gereken en önemli husus bu diyalogun sahip oldukları dinsel inançlar üzerine değil de günlük yaşamların da karşılaştıkları ortak problemler ve paylaştıkları güzellikler üzerine bina edilmelidir. Çünkü inançlar veya teolojiler üzerine kurulacak bir ilişki diyaloga değil de çatışmaya yol açar.
3. Diyalog, tarafların sahip olduğu ortak insani vasıflar ve değerler üzerine oturtulmalıdır. Buna göre Katolik olmayan Hristiyanlar farklı dinsel geleneklerin taraflarıyla diyaloga girerken muhataplarının da tıpkı

¹¹⁰ Tümer, Küçük, 445

kendileri gibi insan olduklarını ve aynı insani vasıflara sahip oldukları gerçeğini dikkate alarak ilişkilerin bu çerçevede dahilinde düzenlemeye çalışmalıdırlar.

4. Diyalog sürecine iştirak edenler arasında karşılıklı saygı ve anlayış mutlak suretle gereklidir. Çünkü karşılıklı saygı ve anlayışın olmadığı yerde diyalog değil ancak çatışma olur.
5. Diyaloga katılan kişiler birbirlerinin samimiyetine güvenmeli ve bundan asla şüphe duymamalıdırlar. Çünkü diyalog kişiler arasında cereyan eden bir süreç olduğundan bu sürece katılan kişilerin birbirlerine güven duyması gerekir. Bu güvenin gerçekleşmesi için hiçbir diyalog taraftarı gizli ve art niyetlerle diyalog masasına oturmamalıdır. Yani her diyalog taraftarı başlangıçta niyetini ve amacını açıkça ortaya koymalı ve muhatabına söylemelidir. Aksi takdirde karşılıklı güvenin sağlanması mümkün değildir. Güvenin olmadığı yerde de diyalogdan söz etmek mümkün değildir.
6. Diyalog sürecinde her muhataba kendisini, kendi terimleriyle ifade etmesi ve tanımlaması için eşit fırsat verilmelidir. Yani diyalog sürecine katılan kişilerden bazılarının kendilerini ve kendi inançlarını kendi terimleriyle ifade etme şansı verilirken diğerlerinin bu fırsattan yoksun bırakılmaması gerekir.
7. Diyaloga katılan kişiler kendi farklılıkları içinde birlikte yaşayabilecekleri daha iyi bir dünya ve daha iyi bir insanlık oluşturmak için işbirliği yapmalıdırlar. Yani ortak problemlerin çözümü ve ortak hedeflerin gerçekleşmesi için diyaloga katılan kişiler ortaklaşa çalışma yapmalıdırlar.

8. Diyalog sürecinde bir taraf konuşurken diğeri onu can kulağıyla dinlemelidir. Bu şu demektir, diyalog muhatabı konuşurken asıl olan sessizce oturup, onun konuşmasını bitirmek değil ondan bir şeyler öğrenmek için onu can kulağıyla dinlemektir. Çünkü diyalog aynı zamanda muhataptan yeni şeyler öğrenme sürecidir ancak bütün bu hususlar karşılıklı olmalıdır.
9. Diyaloga katılan kişiler birbirlerinden öğrenmeye ve öğrendiklerine paralel olarak da değişme ve gelişmeye açık olmalıdırlar. Çünkü diyalog uzmanlarının ifade ettikleri gibi diyalogun temel amacı muhataptan öğrenmek, değişmek, Mutlak Hakikat'i anlama ve idrak duygusu içinde gelişmek ve bunlara paralel olarak fiiliyatta bulunmaktır.¹¹¹

Dinler arası diyalog pratikte diyalog ve sosyal konularla birlikte kurtuluş, misyon ve evangelizasyon gibi kavramlara hizmet etmek üzere kullanılmıştır.

Papalık ve resmi Hristiyan kiliseleri, 1960'lara kadar şöyle veya böyle üstesinden gelinmesi gerektiği ileri sürülen İslam'a ve onların taraftarlarına yönelik bir yaklaşım içinde olmaya başlamışlardır. Tek taraflı düşüncelerden çoğulculuğu gerektiren söz ve faaliyetlere geçilmiş; monologdan karşılıklı dinleme ve anlayışın hakim olduğu diyaloga doğru hızla değişmeye başlamıştır. Yani İslam'ın ortaya çıktığı VII. yüzyıldan XX. yüzyılın ortalarına kadar devam eden monolog çağı yerini diyalog çağına, neredeyse bütün dinlerin mensuplarını ihata eden diyalog toplantılarının düzenlenmesine; çifte standartlar da yerlerini karşılıklı anlayışlara bırakmaya başlamıştır. Bu gelişmelerde de II. Vatikan Konsili son derece önemli bir rol oynamıştır. Çünkü bu konsilde batı Hristiyanlığı tarihinde ilk defa ismen

¹¹¹ Aydın, Monologdan, 226

zikredilmese de İslam da dahil olmak üzere Hristiyan olmayan dinsel geleneklerin Hristiyanlık kadar olmasa da bir değer taşıdıkları resmi olarak kabul edilerek, Hristiyanlara söz konusu bu dinlerin taraftarlarıyla diyaloga girmeye teşvik edilmişlerdir. Hem Hristiyanların hem de Hristiyan olmayanların geçmişte yapılanlara sünger çekilerek beraber bir arada daha iyi şartlarda yaşayabilecekleri bir dünya meydana getirmek için samimi olarak birbirlerini anlamaya ve inançsızlık (Ateizm), adaletsizlik, fakirliğin ve baskının yol açtığı sosyo-ekonomik krizler, çevre kirliliği ve yenilenemeyen kaynakların sömürülmesi gibi günümüzde insanlığı karşı karşıya olduğu ortak problemlerin çözüme kavuşturulması için işbirliğine girilmeye davet edilmektedir.¹¹²

Diyalogun samimiyeti gerektirdiği, hem Müslümanlar hem de Hristiyanlar tarafından sıklıkla söylenmektedir. Ancak bu konuyu başlatan Kilise'nin de, bazı Hristiyan yazar ve düşünürlerinde bu konuda samimi olmadıkları gözlenmektedir. Buna somut bir örnek olarak Marcello Zago'nun şunları yazdığı kaydedilmektedir: 1) Birçok Hristiyan toplumlarının varlığını devam ettirebilmeleri, bu toplumları çevreleyen kişilerle olumlu ilişkiler kurmaya ve diğer inançlara karşı şuurlu bir şekilde yaklaşmaya bağlıdır. 2) Mahalli kiliseler için acil bir ihtiyaç olan İnkültürasyon diyalog olmaksızın mümkün değildir, aksi halde İnkültürasyon "laboratuar" denemeleri seviyesinde kalacak ve bir Hristiyan azınlığı devam edecektir. 3) Hem kilisenin mesajın aktarmak hem de onun anlamını sunmak sadece diyalog sayesinde mümkün olabilecektir.¹¹³ Zago, zikredilen bu üç maddede samimiyetsizliğini ortaya koymaktadır. Diyalogun inkültürasyon için bir köprü olduğunu ve Kilise mesajının diyalog olmaksızın yayılamayacağını vurgulamaktadır.

¹¹² Aydın, Monologdan, .247

¹¹³ Köylü, Öteki, 47

Temelde tek bir anne babadan gelen insanlık etnik, dini, siyasi vb. bir takım sebeplerden dolayı birbirine yabancı hatta düşman haline getirilmiştir. İşte bu sebeplerden dolayı medeniyetler ve dinler arası oluşturulan suni uçurumların yok edilebilmesi için, ön yargılardan uzaklaşarak, birlikte yaşama zemininin kurulabilmesi diyalog ortamının oluşturulabilmesiyle mümkün olacaktır. Hakiki diyalog sevgi, saygı ve özveriye dayalı olabildiği ölçüde müspet sonuç verecektir.¹¹⁴

Barış zamanında diyalog diyen Katolik Kilisesi ve genelde bütün Hristiyanların savaş zamanında da aynı hassasiyeti göstermeleri gerekmektedir. Eğer diyalog çağrılarında samimi iseler bugün Filistin’de, Irak’ta, Lübnan’da ve dünyanın değişik yerlerinde masum kanı akıtanlara engel olmalıdırlar. Gerçek anlamda barış, gerçek anlamda hoşgörü ve yaşanan bir diyalog için bütün bu olup bitenlere seyirci kalmamalıdırlar. Yoksa ister istemez diyalog aktivitesinin bir çıkarın, bir hesabın neticesi olup olmadığı soruları zihinleri meşgul edecektir.

II. Vatikan Konsili’nin çığır açan olumlu öğretisinden sonra hakiki ve verimli bir Müslüman- Hristiyan diyalogunun tesisinin önünde hala pek çok engel olmasına rağmen diyalogdan vazgeçmek ne Müslümanlar ne de Hristiyanlar için artık mümkündür. Çünkü Müslüman- Hristiyan nüfusunun toplam olarak dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturması hakikati, bu iki dinsel geleneğin taraftarların birbirleriyle olan ilişkilerinin sadece kendilerini değil aynı zamanda diğer dinsel geleneklerin taraftarlarının da durumunu yakından ilgilendirdiği ve ilk yıllarını 21. yüzyılda da ilgilendirmeye devam edeceği anlamına gelmektedir. Şöyle diyebiliriz ki, 21. yüzyılda dünyanın gidişatını belirleyecek olan temel faktörlerin başında Müslüman- Hristiyan ilişkilerinin nasıl olacağı gelmektedir.

¹¹⁴ Cilacı, 46

Diyaloğun yeni bir misyon stratejisi olması ondan vazgeçilmesini gerektirmez. Çünkü diyalog küreselleşen dünyada şiddete ve zorlamaya karşın akıllı ve uygar insanların çatışmaları çözümleme yoludur.¹¹⁵ Müslümanlar da diyaloga girerken Hristiyanlar gibi bir strateji belirlemeli ve bu konuda uzmanlar yetiştirmelidirler. Böylece diyalogdan istediği yararı sağlayabilir

c) Müslümanlara Göre Diyalog

Dinler arası diyalog kavramını dünya kamuoyuna Katolik Kilisesi sunmuştur. Bu yaklaşım diğer Hristiyan mezheplerinin çoğunluğu tarafından da büyük ölçüde benimsenmiştir. Onların yaptıkları diyalog çağrısı karşısında Müslümanların tutumu ne olmalıdır sorusuna cevap verilmelidir. Biz, tezimizin bu kısmında bu sorunun cevabını aramaya çalışacağız. Bu konuyla ilgili görüşleri inceleyeceğiz.

Adı diyalog olmasa da İslam'ın erken dönemlerinden itibaren diğer din mensuplarıyla diyaloglar hep var olagelmıştır. Şimdi Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in uygulamalarındaki diyalogu anlamaya çalışacağız:

“Ey ehli kitap! Bizim ve sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin. Yalnız Allah'a tapalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; birbirimizi Allah'tan başka tanrılar edinmeyelim.”¹¹⁶

Bu ayet bizim açımızdan daha ilk dönemde Müslüman Hristiyan diyaloguna çağırın ve yöntem gösteren bir ayettir. Bu ayette kitap ehli, tevhid inancında birleşmeye Allah'a hiçbir şekilde ortak koşmamaya davet edilmekte, onlara inançlarını gözden geçirmeleri teklif edilmektedir.

¹¹⁵ Aydın, Çağdaş Misyon, 36

¹¹⁶ Al-i İmran: 3:64

Selçuklular ve Osmanlı dönemindeki Müslümanların hayatları da başka din mensuplarıyla diyalog halinde geçmiştir. Artık insanlar birbirinden haberdar yaşamaktadır. Ulaşım ve iletişim sayesinde gizlenip saklanacak bir yer ya da bir şey kalmamıştır. Birbirimizden yok etmek, sürgün etmek, temizlemek yoluyla da kurtulmamız mümkün değildir. Bu sebeple birbirimizle en güzel bir barış ortamında yaşamayı öğrenmemiz gerekmektedir. Allah'ın kullarını yerleştirdiği yeryüzü çok geniştir bu yüzden de kavga etmeden, savaşa girmeden de herkes için her şeyden yeterince olduğunu anlamamız gerekmektedir.

Kur'an'ın çeşitli ayetlerinde de Müslümanların Hristiyanlarla diyaloga girmelerinin diğer bir nedeni de bizzat Kur'an'ın bu konudaki emridir. Ku'ran Müslümanların genelde tüm insanlarla özelde ise Hristiyan ve Yahudilerle daha yakın ve samimi ilişkiler kurmaları gerektiğini, onlarla tartışırken bile gayet nazik bir şekilde tartışmaların emretmektedir.¹¹⁷

Bakara Suresi'nin başında¹¹⁸, ehl-i kitabın inanmakta olduğu değerlerin bozulmamış orijinal haline iman etmenin Müslümanlar için gerekli olduğu belirtilmektedir. Üç dinin mensupları aynı yolun yolcuları olmalarına rağmen yollar ayrı düşmüştür.

Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam arasındaki diyalog, bir olan Allah'a imanla başlar. Çünkü başlangıçta bu üç dinin inancı da tevhid idi. Her birisi Hz. İbrahim'den gelmekte ve Allah'ın birliğine inanmaktaydı. Hepsinin ilahi birer kitabı vardı. Ancak şu anda Kur'an hariç diğerleri tahrif olmuştur. Bu üç din arasındaki diyalog onları

¹¹⁷ bkz. İsra:16:125; Ankebut: 29:46; Al-i İmran: 3:64; Maide: 5:82

¹¹⁸ bkz. Bakara: 2:3-4

Allah'ın birliğini bilmeye daha da yaklaştıracaktır. Allah istisnasız herkesi sever. Allah'ın bu sevgisiyle insanlık kardeşler olarak bir araya gelecektir.¹¹⁹

Dinler arası diyalogu sırf misyonerliğin peçeli yüzü¹²⁰ ve “Haramiler işbaşında ve Dinler arası Diyalog”¹²¹ olarak görenler olsa da Kur'an'da da, İslam tarihinde de diyalogun bir çok örneği mevcut olduğu halde, bu derece ön yargılı olmak doğru bir davranış olmaz.

Yapılması gereken bu dinler arasında inanç açısından ortak noktalar bulmak ya da diğer din mensuplarına hidayet bahşetmek yerine doğrudan inanç konularını kapsamayan, ancak insanlığın barış ve huzuru için daha somut konularla birlik ve beraberlik yapmaktır. Müslümanların diğer din mensuplarıyla İslam'ı tebliğ etme noktasında diyaloga girmeleri bir ihtiyaç ve gerekliliğin ötesinde, Allah tarafından vaazedilmiş bir emirdir. Allah Teala “Ey ümmet-i Muhammed, siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği yayar, kötülüğü önlersiniz, çünkü Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitap da bu imana gelseydi elbette kendileri için iyi olurdu”¹²² buyurmaktadır.

Kur'an, hak ve hakikati açıklayıp mesajını ulaştırdıktan sonra, inanıp inanmama hususundaki seçimi muhatabına bırakır. İnanıp yararlı işler yapmanın hakikatini de ortaya koyduktan sonra, “Sizin dininiz size, benimki de banadır”¹²³ anlayışıyla “diyalog” un ölçüsünü ve metodunu en güzel şekilde ortaya koyar.¹²⁴

¹¹⁹ Nurullah Abalı, Kur'an 'a Göre Müslüman Hristiyan Diyalogu, Nesil Yay., İstanbul, 2001, 137

¹²⁰ Ergun Poyraz, Misyonerler Arasında Altı Ay, Turna Yay., Ankara, 2001, 20

¹²¹ Poyraz, 99

¹²² Al-i İmran: 3:110

¹²³ Kafirun: 109:6

¹²⁴ Tümer, Küçük, 446

İslam dini bütün dinlere açıktır. Bütün kadim dinlerin orijinal halini kapsayan İslam, bütün insanlığa gönderilmiş olduğuna göre, insanlığa çatışmayla değil ancak hoşgörü ve diyalog ortamında anlatılabilir.

Dinler arası diyaloga olumlu bakan ve bunun temellerini İslam dininin kaynaklarında araştıranlar olduğu gibi, dinler arası diyalog fikrine ve uygulamalarına oldukça soğuk bakanlar da vardır. “Dinler arası diyalog değil sadece diyalog yapabiliriz”¹²⁵ düşüncesiyle dini bir diyalogun olamayacağı ve sadece İslam’da “tebliğ” ve “davet”in söz konusu olduğunu ileri sürenlerde bulunmaktadır. Ancak bu durumda aynı zamanda tebliğ ve davet imkanı sunacak olan diyalog ortamının kurulması zorlaşacaktır.

Müslüman –Hıristiyan diyalogunun gerekliliğine inanan Risale-i Nur’ların yazarı Said Nursi “Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin” (Maide 51) ayetini yorumlarken bahsedilen dostluğun dini değil, sosyal ve siyasi olduğunu söyler. Onların zat için değil, sıfat ve sanatları için sevilebileceğini söyler.¹²⁶ Nursi’ye göre Kur’an’ın bu ayetteki yasaklaması genel değildir (yani bütün Hıristiyan ve Yahudilerle her yönde dostluğu engellemiyor) şart ve kayıtlara bağlanmıştır. Müslümanlar için yasak olan, Yahudi ve Hıristiyanların İslam’a uymayan inançları konusunda dost olmaktır. Yasaklanan şey siyasi, iktisadi, içtimai ilişkiler değildir. Müslüman’ın inançlarında tavize yol açacak, dine zarar verecek şekilde kurulan münasebettir.¹²⁷ Eğer Yahudi ve Hıristiyanlarla her türlü ilişki yasaklanmış olsaydı, İslam’ı tebliğ etmek üzere bir araya gelmek bile mümkün olmazdı.

Dinler arası diyaloga karşı çıkanlar elbette ki her türlü diyaloga karşı çıkıyor değillerdir. İstenmeyen diyalog çeşidi Katolik Kilisesi’nin dünyaya İncil’i vaazetmek

¹²⁵ Yumni Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, Kelam Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2006, 25

¹²⁶ Sezen, 86

¹²⁷ Abalı, 160

maksadıyla ortaya koymuş olduğu, misyonerlikte bir araç olarak kullanılan diyalogdur.

Çok kültürlü ve çok inançlı toplum yapısı Müslümanlara yabancı şeyler değildir. Hz. Muhammed'in yakın komşularından birinin bir Yahudi olduğu tarihi kayıtlarda sabittir. Onunla borç alışverişi de dahil olmak üzere sıkı komşuluk ilişkileri kurduğu bilinmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in Necran Hristiyanlarıyla karşılıklı hoşgörüye dayalı ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir. Bu yüzden diyebiliriz ki, Katolik Kilisesi dinler arası diyalogu kendi misyonerlik faaliyetleri için bir zemin olarak kabul etse de, uygun şartlarda kurulan bir diyalog ortamında, diyalog kurulan toplumlarında dinsel geleneklerin de kendilerinin Hristiyanlara anlatmaları ve kendi inançlarını Hristiyan inançlarına karşı ifade etme ortamı doğmaktadır. Dolayısıyla işin ehli kişilerce eşit şartlar altında gerçekleştirilen bir diyalog süreci yalnız bir tarafın hegemonyacı tutumu şeklinde gerçekleşmeyecek, diyalog ortamındaki farklı inanç ve kültürlerin birbirlerini tanıma ve kendilerini ifade etme şeklinde cereyan edecektir. Bu da diyalogu çağdaş misyon yöntemi olarak gören kilisenin planlarını alt üst edecektir.¹²⁸ Bu sebeptendir ki kilise diyalogla asıl Hristiyan misyonunun ikinci planda kaldığını ve görünürde barış, uzlaş, hoşgörü vb. hususları ön plana çıkaran diyalogun fayda mı zarar mı sağladığını sorgulamaktadır.

Dinler arası diyalog kavramının ilk defa Vatikan Konsili ile Katolik Kilisesi tarafından ortaya konması ve yine aynı kurumca misyonerliğin çağdaş yöntemi olarak kullanılıyor olması ve bunun gibi sebepler toplumumuzda bazı kesimlerde tereddüt meydana getirmiştir. Ancak Türkiye'nin yetkili dini kurumu Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bu konuyla bizzat ilgilenmekte ve halktan bu konuyla ilgili olarak

¹²⁸ Şinasi Gündüz - Mahmut Aydın, Misyonerlik, Kaknüs Yay., İstanbul, 2002, 41 (Gündüz, Aydın)

gelen sorulara yetkili kimselerce cevap verilmektedir. Art niyet taşımayan samimi ve gerçek anlamdaki diyaloga ihtiyaç belirtilmektedir.¹²⁹ Ayrıca diyalogun İslam'ın temel ilkelerinden ve tevhid inancından taviz vermek, Kur'an'ın Yahudilik ve Hristiyanlıkla ilgili tespitlerini yok saymak anlamına gelmeyeceği belirtilmektedir.¹³⁰ En azından diyalog esnasında bu hususa dikkat etmek gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Hristiyanları teslis konusunda çok sert eleştirdiği ve tevhide çok kuvvetli vurgu yaptığı unutulmamalıdır.

Sevgi, saygı, hoşgörü, uzlaşma olarak dillendirilen diyalog özellikle 11 Eylül ABD'deki ikiz kule saldırılarından sonra monolog haline gelmiştir diyenler de vardır. Fakat bu kanaate sahip olanlarca da diyalogun faydalı olacağı düşüncesi yadsınamaz. Her şeye rağmen muhatabıyla bir arada iken diyalog çağrısı yapanların, kendileriyle baş başa kaldıklarında bu işin misyonun bir parçası olduğunu düşündüklerini de Müslümanlara hatırlatmak gerekir.¹³¹

Dinler arası diyalog taraftarı olanlar, diyaloga karşı olanların “diyalog misyonerlerin bir tuzağıdır ve ondan uzak durmalıdır” gibi sözlere kulak verilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bu durumda dünya İslam'ı iyice terör dini olarak benimseyecektir. Bu tür söylemlerin Müslüman olanla üzerinde bile ne kadar etkili olduğunu anlatan hadiseler vardır. Bunlardan birini 1994 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından organize edilen “Birinci Din Şurası”nda Kore'den temsilci olarak gelen bir konuşmacının anlattıkları gözler önüne sermektedir. İslam'ın Kore'de Kore Savaşlarında oraya giden Türklerle başladığını, daha sonra bu ülkede İslam'ın hızla yayılarak Müslüman sayısının yüz binlere ulaştığını belirtmektedir. Konuşmacı yine aynı konuşmasında, askerlerimizin Korelilerin hidayetine vesile

¹²⁹ Aydın, 37

¹³⁰ Aydın, 39

¹³¹ N.Günay, 194

olmalarından ötürü milletimize teşekkür ettikten sonra, İran'daki Humeyni ihtilalinden sonra orada öldürülen insanları bahane göstererek uluslar arası medyanın söylediği “İslam hunhardır, kan dökücüdür” sloganlarının etkisiyle (Japonya’da, Kore’de) Müslüman olmuş pek çok kişinin “Biz hunhar bir dini benimseyemeyiz” diye irtidat ettiklerini anlattığı kaydedilir.¹³² Diyalog ve uzlaşi içinde bir İslam imajı bu tür hadiseler bertaraf edecektir.

Cereyan eden hadiseleri Peygamberimizin şöyle bir görüş içinde olduğunu göstermektedir. “İnsanlar, düşmanca bir hissiyat olmadan İslam’ı görme ve üzerinde düşünme fırsatı buldukları takdirde onu kolayca benimseyeceklerdir.” Bu kanaat Medine döneminin ilk zamanlarında ortaya konan ve Medine’li müşriklere de yer veren vesikanın bir maddesinde de görülmektedir. Radinson’un bu maddeyle ilgili şöyle bir yorum yaptığı ifade edilir: “Muhammed, şimdilik, putperestlerle de sulh içinde beraber olmayı kabullenmişti ki, İstikbal onların İslam’a girmelerini sağlayacaktı.” Demek insanların İslam’a girmeleri için belli bir süreç gereklidir ve sürecin de barış içinde geçmesi gerekir. Yoksa hiç kimse düşman bildiği kimselerin dinine girmez.

Şurası çok iyi bilinmelidir ki, bir devletin egemenliği altındaki bir ırkın kendisini veya dilini, dinin temel değerlerine ters düşmeyen, örfi, milli, mahalli değerlerini yasaklamak, yok etmeye, asimile etmeye çalışmak, her şeyden önce Allah’ın ayetlerine saygısızlıktır. Böyle davranışlar İslam’a aykırıdır. Osmanlı’nın hoşgörüsü, ulaştığı yerlerdeki halkın dil ve inancına karışmaması Kur’ani emir gereğidir.¹³³

¹³² İbrahim Canan, Peygamberimizin Ehl-i Kitap ile Diyalogu, Sufi Kitap, İstanbul, 2006, 23 (Ehl-i Kitap...)

¹³³ Canan, Ehl-i Kitap, 48

Kilise tarihinde ilk kez II. Vatikan Konsili ile diğer dinlerin de kurtuluşuna yer verilmiştir.

Dinler arası diyalogun dinle kutsalla bağlantısı yüzünden diğer diyalog çeşitlerinden farklı olarak bazı zorlukları bulunmaktadır. Bu problemin kökleri dinlerin kendilerini mutlak görmelerine, hakikati anlama veya ona ulaşmada kendi görüşlerinden biraz taviz verdikleri zaman varlık nedenlerini kaybedecekleri korkusuna kapılmalarına dayanmaktadır. Kadir Albayrak, Ali Razi Ebu Züreyk'in "Kur'an ve Öteki" başlıklı makalesinden şu hatırasını nakletmektedir: "Bir defasında 'hakikat tektir, fakat ona giden yollar çoktur' başlıklı bir dinler arası diyalog sempozyumunda hazır bulunmuştum. Oturumlardan birisinde kalbi hikmet ile dolu yaşlı bir adam şöyle demişti: 'Kim benim annem bu dünyadaki biricik namuslu kadındır derse, zımni olarak hepimizin annelerini itham etmiş olur. Diğer yandan her kim benim annem çok namuslu bir kadındır derse kendi annesinin namusunda bir eksilme olmamakla beraber, bizim annelerimizi de namuslu insanlar kategorisine almış olur.' Elbette bu yaşlı adam sözünün zahirini kastetmiyordu. O diğer dinleri dışlayarak sadece kendi dinini tek kurtuluş yolu olarak gören kişiyi telmih etmekteydi."¹³⁴ İslam inancına göre kurtuluş tek bir dine verilmiştir diyemeyiz. Müslüman olanların günahlarının cezasını çektikten sonra cennete gideceklerine inanmakla birlikte Müslümanlar dışında cehennemden kurtulup cennete gideceklerin bilgisinin de sadece Allah katında olduğuna inanmaktayız.

Diğer dinler ve Müslümanlarla ilgili Konsil dokümanı olan Nostra Aetate'de Kur'an ve Hz. Peygamberden hiç bahsedilmemiştir. Şayet Konsil, Hz. Muhammed'den Tanrı'nın elçisi ve Peygamberi olarak bahsetseydi, o zaman onun

¹³⁴ Kadir Albayrak, "Arap Dünyasında Diyalog Çalışmaları ve Bir Bibliyografya Denemesi", Dini Araştırmalar, C:6, S:17, Eylül-Aralık, Ankara, 2003, 240

peygamberliğini ve bunun sonucu olarak da Tanrı'dan vahyedilen Kur'an'ın ilahi kaynaklı olduğunu onaylaması gerekirdi. Bu ise sonuç olarak Kilise'nin İsa'dan sonra peygamberlik kurumunun ve Yeni Ahit'ten sonra da vahyin mevcudiyetinin devam ettiğini kabul etmek demektir. Bu izlenimi vermemek için konsil babaları İslam'ı Yahudi Hristiyan geleneğinden bağımsız bir dinsel gelenek olarak onaylamak istememişlerdir. İslam'ı dini bir gelenek olarak kabul etmemek pahasına Hz. Muhammed'in peygamberliğinden ve dolayısıyla da Kur'an'ın ilahi kaynaklı bir kitap olduğundan bahsedilmemiştir.

İslam'daki tebliğ ve irşat çabalarının temel amacı Ku'ran'ın Maide suresi 67. ayetinde ifade edildiği gibi¹³⁵ İslami öğretilerin insanlara duyurulmasıdır. Oysa Hristiyan misyonerliğinde, Matta İncili 28:19-20 de vurgulandığı gibi muhatap alınan kimselerin İsa Mesih'in öğrencileri yapılmaları ya da ilk Hristiyan misyoner Pavlus'un bir mektubunda vurguladığı gibi "Ne yapıp edip insanların kazanılması" amaçlanmaktadır.¹³⁶

Mehmet Aydın'a göre diyalog üç düzeyde cereyan etmelidir. "Birinci düzey, görünüşte en kolay olanıdır ama temeldir, önemlidir, ona genellikle deskriptif (tasviri) düzey veya olgusal düzey diyoruz. Bunun anlamı şudur: Evvela kültürler, medeniyetler, insanlar, cemaatler tanınmalıdır. Bugünkü kavgaların büyük bir kısmı, affedilmez cehaletten kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bugünkü sorunlarının temelinde de cehalet vardır. Toplum kesimleri birbirlerini tanımadıkları, tanımaya yanaşmadıkları, tanıdıkları zaman zihinlerindeki putların yıkılacağından korktukları ve verdikleri kararlardan dönmek istemedikleri için maalesef genellikle öğrenmeye

¹³⁵ Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen buyrukları tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan risalet vazifeni yapmamış olursun. Allah seni zarar vermek isteyenlerin şerlerinden koruyacaktır. Allah kafirleri hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz.

¹³⁶ I. Korintliler 9:19-23

zihnimizi kapatıyoruz. Öğrenmeye kapalı olma hali kesinlikle bir diyalog doğurmaz.”¹³⁷ Bu da bize gösteriyor ki kendimizi bildiğimiz kadar muhatabımızı da her yönüyle bilmeye, öğrenmeye açık olmalıyız.

Aydın’a göre ikinci düzey, kritik düzeydir. Yani sadece bilgi alışverişi yetmez, bu alınıp verilenin eleştirel süzgeçten geçmesi lazımdır. Ondan geçmeyen hiçbir şey, rasyonalitesinin meşruiyetine sahip olamaz. Akliliğinin meşruiyeti, bir tenkit süzgecinden geçmiş olmasına bağlıdır. Dolayısıyla batıdan gelen veya bizden batıya sunulanın eleştirel bir bakış tarzıyla ele alınması ve onun kültürler arasındaki diyalogu takviye eder duruma getirilmesi lazım. Aydın’a göre üçüncü düzey ise, diyalogda çok daha önemli bir düzeydir: Varoluşsal düzey, kültür mensuplarının, din mensuplarının birbirinden öğrendiklerini içlerine sindirme, onu hayatlarının bir parçası haline getirmesidir. Mesela bir müslümanın hristiyanıdan öğreneceği çok şey vardır. Hristiyanların da Müslümanlardan öğreneceği çok şey vardır. Diyalog, aynı zamanda bu karşılıklı yaşanır bilgiyi elde etme imkanını da bize bahşeder. Cebimizde tuttuğumuz, alışveriş metayı gibi kullandığımız bilgi değil, bizi biz kılan, oluşumumuza katkıda bulunan bilgidir.¹³⁸

Hz. Peygamberin başta Yahudiler olmak üzere gayrimüslimlerle imzalamış olduğu Medine Vesikası ülkede yaşayan yabancıları hukuki alanda serbest bırakması ve böylece farklı insan gruplarının oluşturduğu toplumsal yapıyı her yönüyle kuşatması itibarıyla Hz. Peygamber’den önceki dönemlerdeki devlet idaresinde asla

¹³⁷ Mehmet S. Aydın, Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yay., İstanbul, 2000, 39

¹³⁸ S.Aydın, 40

rastlanılmayan, hukuk kurallarına idarecilerin de uymasını gerektiren tarzda hazırlanmış olması yönüyle bir inkılap niteliğindedir.¹³⁹

Peygamber Efendimiz de kendi hayatında bizzat diyalog faaliyetlerinde bulunmuştur. Peygamberimiz Medine'ye geldiğinde iktidarın tek başına Müslümanlara ait olduğu bir siyasi düzen kurmamıştır. “Hakimiyet bizim, ötekiler yani o gün için müşrikler ve Yahudiler bize tabi olacaklar, bizim dediğimiz olacak onlara da bizim istediğimiz kadar hak veririz” dememiştir. Hayrettin Karaman'ın anlatımıyla: “Bugünkü ifade ile yuvarlak masa etrafında oturur gibi oturdular. Herkes için ortak alanlar belirlendi, orada herkesi bağlayan kurallar vardı. Bu alan da –şimdi moda olan tabir ve uygulama ile- ‘kamusal alandan’ farklı idi. Mesela Yahudilerin ve müşriklerin mahalleleri vardı. Müslümanlar daha çok mescit etrafında oluşmuş mahallelerde oturuyorlardı ama ‘Burası kamusal alan, Müslümanlara veya Müslüman görünenlere ait, sen buraya gelip Yahudiliğini görünür kılamazsın, müşrikliğini görünür kılamazsın, yani müşrik olduğunu belli eden kılık kıyafetle benim alanıma giremezsin’ denilmedi. Bütün taraflar için hayat, din, söz, seyahat, ticaret hürriyeti vardı. İki güvenlik alanı tespit edildi; biri her bir grubun kendini ilgilendiren, diğer gruplar arasında ortak olan iki alan; birincisi gruplara bırakıldı, ikincisinde güvenliğin sağlanması için yapılan, 52 maddeden meydana gelen ve tarihte, taraflar arasında müzakere edilerek ve uygulanmak üzere kalem alınmış ilk anlaşma veya anayasa diyebileceğimiz Medine Vesikası çerçevesinde kurulan bu siyasi yapının esası, karşılıklı sözleşme ve güvenceydi. Grupların her biri diğeri bakımından

¹³⁹ Osman Güner, “Hz. Peygamberin ‘Öteki’ne Bakışı”, İslam ve Öteki, Kaknüs Yay., Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001, 234

emniyet içinde olacak, ayrıca site devlet, başkalarına (Ortak düşmanlara karşı) ortaklaşa korunacaktı.”¹⁴⁰

Diyalogla ilgili Peygamber Efendimizin hayatından bir diğer örneği ise Hayrettin Karaman şöyle nakletmektedir: “Peygamberimiz ile Yemen sınırında yaşayan Necran Hristiyanları arasında geçen görüşme ve diyalogdur. Daha önce de kendileriyle bazı askeri hareket ve mektup gönderme şeklinde temaslar yapılmış olan Necran Hristiyanları 9. hicri yılda İslam Peygamberi ile görüşmek üzere Medine’ye geldiler. 60 kişilik heyet içinde mahkeme başkanı ve büyük din adamları da bulunuyordu. Öğleden sonra mescitte huzura kabul edildiler. Bir müddet sonra ibadet saatleri geldiği için izin istediler. Peygamberimiz dışarı çıkarak mescidi onlara bıraktı ve doğu tarafına yönelerek ibadetlerin yaptılar. Bir ara Yahudilerin de katıldığı ve tartışmanın Yahudilik ve Hristiyanlık üzerine kaydığı oldu, ama tartışma genel olarak İslam ve Hristiyanlık ekseninde geçti. Al-i İmran Suresi’nde yer alan ve Hristiyanların Tanrı inancını tenkit ederek düzelten bir çok ayet de bu tartışmalar sırasında vahyedildi. Apaçık gerçekler karşısında Hristiyanlar direnince ‘Mübahele’ adıyla anılan, usulü açıklayan ayetler geldi.¹⁴¹ Buna göre Peygamberimiz karşı tarafa; ‘Her iki tarafın eşlerini ve çocuklarını yanlarına alarak gelmelerini ve yalan söyleyenin Allah’ın lanetine uğraması için dua etmelerini’ teklif ediyordu. Heyet düşünmek üzere izin istedi. Kendi aralarında konuştular ve böyle bir riski göze alamadılar, ama siyasi bağlılığı ifade eden bir anlaşmaya razı oldular”. Bu anlaşma metni de dini hoşgörü ve diyalog bakımından çok önemli satırlar ihtiva etmektedir. Bu diyalogda Peygamber Efendimiz kendinden emin, Müslümanlar kendilerinden emin, karşı tarafta güvenlik içinde; çünkü İslam, “Karşı tarafı zorla Müslüman edin,

¹⁴⁰ Hayrettin Karaman, Dinlerarası Diyalog Nedir?, Ufuk Kitap, İstanbul, 2005, 40

¹⁴¹ Al-i İmran: 3:61-64

Müslüman olmazlarsa yok edin veya temel hak ve özgürlüklerinden mahrum edin” demiyor.¹⁴² Bize de kendinden emin bir vaziyette diğer din mensuplarıyla hatta dinsizlerle diyaloga girmek düşünüyor. Çünkü bu yukarıda da belirttiğimiz üzere bizzat Kur’an’ın bir emridir.

Diyalogda önemli olan kırmızı çizgilere dikkat etmek, dengeyi bozmamak, kar zarar hesabını iyi yapmaktır; eğer bu çeşit diyalog İslam’ın ve Müslümanların menfaatine değil, zararına olursa ondan uzak durmak gerekir.

Allah, Peygamberimize ilk vahyi gönderdikten sonra hemen arkasından da “En yakınlarını uyar ve bu dini tebliğ et”¹⁴³ demiştir. Kendi içine kapanıp kal dememiştir. En yakınlarından başlamak üzere herkese tebliğ et demiştir. Çünkü Peygamber Efendimiz için o anda en yakın akrabaları bile “öteki”. Eğer en uygun şekilde tebliğ etmeseydi, en yakınından en uzağına kadar herkes onun için “öteki” yani sürekli bazı konuların hiç konuşulamadığı bir yabancı olmaya devam edecekti.

Hayrettin Karaman’a göre diyalog zorunludur ve bunu ifade etmek için şu açıklamayı yapar: “Kendi duvarlarınızın içine hapsolarak tebliğ başta olmak üzere, İslam’ın çağdaş temsilini gerçekleştiremezsiniz, oyunlara müdahale edemezsiniz, ama oyuna gelmemek, pirinç peşindeyken eldeki bulguru da kaybetmemek için azami titizlik göstermeniz de ayrı bir vecibedir.”¹⁴⁴

Hristiyanlarla ve diğer inanç bağlılarıyla (ateistler vb. kimselerle) diyalog kurmak, onlara ve inançlarına saygı göstermek, onları anlamaya tanımaya çalışmak, İslam’ın da öngördüğü barış ve huzur ortamının tesis edilmesi için zorunludur. Hristiyanlar ya da başkalarıyla, eşit şartlarda diyalog toplantılarını yürütecek yetkin/aydın kişilerin yetiştirilmesi, diyalogu misyonerliğin bir yolu olarak gören ve

¹⁴² Karaman, 42

¹⁴³ Müddessir: 74:2

¹⁴⁴ Karaman, 25

düzenledikleri diyalog toplantılarından bu gayeye yönelik sonuçlar elde etmeye çalışan kilisenin çabalarını boşa çıkaracaktır.

Mehmet Aydın, 1997 yılında düzenlenen Medeniyetler Arası Diyalog Kongresi'nde batıda hakim olan İslam imajı ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “Batıda hakim İslam imajının temelinde sadece kötü niyet yok, onunda ötesinde cehalet var ve bu cehaletinde maalesef yaygınlaştırıcıları basın-yayın organları. Çünkü onlar gariplikleri vermeye heveslendikleri için batıya o kadar çok şey yanlış olarak aktarıldı ki bugün Müslüman denilince akla, son derece şişman bir insan gelir, etrafında cariyeler döner, son derece saltanatlı bir oturuşu vardır. Hiç bedii zevkleri yoktur, onlardan zaten hiç anlamaz. Böyle bir imajı yıllarca İslam'ın adının geçtiği her yerde verirsiniz, tabi bunun arkasından bir medeniyet çatışması modelini de geliştirebilirsiniz. Buna bazen İslam ülkeleri bile çok tuhaf ve utanılacak şekilde alet olabiliyor. Mesela bizim haberlerimizin çoğunu bir dinleyiniz, İslam ile terör kelimesi çok kere yan yana getirilir: İslami terör, hatta İslam atom bombası, İslam petrolü... Petrol batıya giderse petroldür. Eşkiya orada eşkiyadır. Hiç duydunuz mu “Protestan eşkiyası” diye bir söz. Bunun haklılığını büsbütün inkar edemeyiz. Ama bence ‘Müslümanların ortaya koyduğu terör’ ya da ‘kendilerini Müslüman zannedenlerin ortaya koyduğu terör’ demek varken, ‘İslami terör’ lafını çok işlersek o zaman terör kelimesi ile İslam kelimesi yan yana gelir ve çok ciddi bir sıkıntının da ortaya çıkmasına sebep olur.”¹⁴⁵

Kur'an diyaloga tamamen açık bir kitaptır. Konu başlığının altında zikretmiş olduğumuz Al-i İmran suresinin 64. ayeti “Ey ehli kitap, gelin ortak bir zeminde buluşalım” diyor. Kur'an bu çağrıyı yüzyıllar öncesinde yapmıştır ancak, tarih

¹⁴⁵ S. Aydın, 40

boyunca binlerce sebepten dolayı yeterince duyulmamıştır, ama bugün bu çağrışı ciddi olarak duymanın zamanıdır. Eğer ortak noktalarda buluşursak bu dünyada her inanişa, her medeniyet sahibine yeterince yer var, ama buna inanmasa da hiç kimse birilerini yok ederek kendisine bu dünyada mekan düşünmemelidir. Bu konuyla alakalı Mehmet Aydın'ın tam ifadesi şu şekildedir: “Ya birlikte yaşarız, ya birlikte göçeriz. Birlikte yaşamak varken niye birlikte göçmeyi hayal edelim.”¹⁴⁶

3) Diyalogda Amaç ve Şartlar

Dinler arası diyalogdan gerçek yararı sağlayabilmek için belirli hedeflere dönük olarak ve belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirmek gerekir. Bir takım ideolojilere hizmet edecek ya da taraflardan birinin aleyhine olacak şartları ve hedefleri belirlenmemiş bir diyalogun, diyalog olamayacağı gibi faydadan çok zarar doğurur. Böyle bir durumu bertaraf etmek için diyalogun amaç ve şartlarını ortaya koymak gerekmektedir.

Paul Knitter'a göre misyon ve diyalog birlikte olamaz; eğer olursa son analizde, biri diğerini alt edip ona galip gelecektir. Nihayet, bir hristiyanın tercihi ya misyon ya da diyalogdan yana olmak zorundadır.¹⁴⁷

Diyaloga girilmesini gerektiren pek çok sebep vardır. Birinci olarak çoğulcu bir dünyada yaşıyoruz. Özellikle son asırda meydana gelen büyük çaptaki göçler, sığınmacılar, öğrenciler ve göçmen işçiler neticesinde birçok farklı inanç ve kültürden insan bir araya gelmek zorunda kalmıştır. Böyle bir durumda huzurlu bir hayat için dini ve milliyeti ne olursa olsun insanların birbirine ihtiyacı vardır ve

¹⁴⁶ S. Aydın, .42

¹⁴⁷ Knitter, 73

birlikte yaşamayı öğrenmeleri gerekmektedir. Bunun yolu da çatışmadan değil diyalogdan geçer.¹⁴⁸

İkinci olarak teknolojinin ve insan hayatının laikleşmesi sonucunda ortaya çıkan hayat karmaşasıdır. Teknolojinin ilerlemesiyle insanlar makinalaşıp insanlarla olan ilişkileri azalmış, laik hayat sayesinde de yaratıcıdan uzaklaşıp, onunla olan bağları zayıflamıştır. Hristiyanlara göre Hristiyanlığın gerçek rakibi diğer dünya dinleri değil, herhangi bir dine hiçbir şekilde yer bırakmayan, laik hayattır. Bu durum İslam ve Müslümanlar için de geçerlidir. Çünkü bir dinin yapısını oluşturan manevi konuları ve bu konularla ilgili sorunları aynı durumda olan bir Hristiyan veya Yahudi ile konuşmak, çözüm aramak mümkünken bir dine inanmayan bir ateistle konuşmak zor hatta imkansızdır.¹⁴⁹

Üçüncü bir neden, özellikle iki din mensubunun dünyanın her tarafında bulunmasıdır. Nüfus çokluğu ve yoğunluğu açısından, dünya nüfusunun yarısını Müslüman ve Hristiyanlar oluşturmaktadır. Bu sebeple dünya barışının önemli ölçüde bu iki dinin müntesiplerine bağlı olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵⁰

Müslüman ve Hristiyanları diyaloga sevkeden dördüncü neden ise, inanç ve ibadet açısından farklılıklar söz konusu olsa da ilahi kaynaklı kitaplara sahip olmaları ve bunun sonucu olarak da önemli bazı benzerliklere sahip olmalarıdır. Bu benzerliklerden dolayı bu iki din müntesiplerinin diyalog kurmaları diğerlerine göre daha kolay olacaktır. Gerçek anlamdaki bir diyalog için şu şartlar olmazsa olmazdır:

- Diyalog “misyonerliğin” ve “propaganda”nın yeni bir yöntemi gibi görülmemeli, bu tarz görüntüler giderilmelidir.

¹⁴⁸ Köylü, Dinler Arası, 135

¹⁴⁹ Köylü, Dinler Arası, 136

¹⁵⁰ Köylü, Dinler Arası, 136

- Sırf diyaloga zemin hazırlamak için dini emirlerde te'vile , zorlamaya gidilmemeli, her din olduğu gibi sunulmalıdır.
- Diyalog sadece “tolerans”,”sevgi” gibi konularla sınırlı kalmamalı, her din inanç, ibadet, ahlak ve muamelat esaslarını ortaya koymalı, ortak yönler ve ayrılan yönler belirlenmeli, sonra herkes kendi dininin sınırları içinde kalabilmelidir.
- Her din mensubu öncelikle kendi dindaşıyla diyaloga girmeli daha sonra ortaklaşa diğer dinlerle diyaloga girmelidir.
- Din ve milliyet ayrımı gözükmez, zulme uğrayan milletlerin yanında yer alınmalıdır.
- Diyalog eşit zemin ve şartlarda olmalıdır. Her dinin temsilcileri bu konuda uzmanlaşmış kimseler olmalıdır.
- Müslüman ülkelere yönelik “misyonerlik” çalışmalarının durdurulması için ortak tavır alınmalıdır.
- Diyalog sadece teoride kalmamalı, fiilen de kendini göstermeli, karşılıklı samimiyet, saygı ve sevgi esasına dayandırılmalıdır.
- Din konusunda ortak noktalardan hareket edilmeli, taraflar birbirlerini dini inanç ve ahlaki yönden anlamaya çalışmalıdır.
- Her bir diyalog taraftarı, muhatabında da kendisi gibi, kendi dinini kesin doğru ve gerçek bildiğini akıldan çıkarmayarak empatiyle yaklaşabilmelidir.
- Diyalogda sadece temas kurulan dinler değil, dünyada mevcut olan diğer dinlerin mensupları da aynı ölçülerle değerlendirilmelidir.

- Diyalogda taraf dinlerin alimleri ve kurumları arasındaki ilişkiler sıklaştırılmalı dinleri yasakladıkları fiiller karşısında ortak hareket edebilme yolları aranmalıdır.
- Türkiye’de ve Müslüman ülkelerde diyalog faaliyeti resmi bir politika çerçevesinde ve belirli bir kurum tarafından yürütülmelidir. Çünkü Hristiyanlar bu işi oldukça organize kurumlar tarafından yürütmektedirler. Bizler de bu konuda pasif olmamak ve zararlı çıkmamak adına bu işi kendisine çalışma alanı olarak seçmiş, İslam’ı ve Hristiyanlığı çok iyi bilen, ve birkaç tane yabancı dil bilen uzmanlar yetiştirilmeli ve onlar aracılığıyla diyaloga girilmelidir.¹⁵¹

Diyalog söz konusu olunca dinlerin ve iman esaslarının olduğu gibi kabul edilmesi, bunların zihinlerde her an canlı tutulması gerekmektedir. Ancak her hal ve şartta bu esasların odak veya kalkış noktası olarak alınması zorunlu değildir. Çünkü sorun karşılıklı misyonerlik ve itikat konusunda muhatabı ikna etmek değildir. Zaten diyalog farklılıkları kabul etmektir. Dinler arası diyalogun en önemli hedeflerinden birisi, insanlığın günümüzde yüz yüze bulunduğu, tehlikelere karşı en azından ilahi dinlerin üzerinde ve özlerinde anlaştıkları bir değerler toplamı oluşturmaya çalışmaktır. Yoksa bütün dinleri tek bir kaptan eritmek, değişik inanç ve dinleri tek bir çatı altında toplamak değildir.¹⁵²

Dini çeşitlilik problemini şu şekilde formüle etmek mümkündür:

Dinlerin çeşitliliği olgusu karşısında;

- a) Tek bir din mi haktır ve kurtuluşa erdiricidir?
- b) Bu hak din ile birlikte başka dinler de hak ve kurtarıcı kabul edilebilir mi?

¹⁵¹ Tümer., Küçük, 447, 448

¹⁵² Albayrak, 244

c) Yoksa hakikat değeri açısından bütün dinler eşit midir?

Bu seçeneklerden (a) şıkkını kabul eden yaklaşım dışlayıcılık, (b) şıkkını kabul eden yaklaşım kapsayıcılık, (c) şıkkını kabul eden yaklaşım ise çoğulculuk olarak isimlendirilmekte ve farklı çevrelerce savunulmaktadır.¹⁵³

Dünya Kiliseler Birliği Hristiyanlarla diğer dinsel geleneklerin taraftarları arasındaki ilişkilerle ilgili kendi aralarında diyalog toplantıları organize edip düzenlemekten söz konusu bu ilişkileri geliştirip ilerlemek için diğerleriyle beraber tek ve çok taraflı diyalog toplantıları düzenlemeye geçiş yapmıştır. Yine bu dönemde sadece Hristiyan inancının kurtarıcı olduğunu vurgulayan Hristiyan dışlayıcılarla, İsa'nın kurtuluş için yegane yol olduğunu ileri sürmekle beraber diğer dinsel geleneklerinde kendi taraftarlarının kurtuluşa iletme yolunda bazı iyi ve güzel şeyler ihtiva ettiklerini ileri süren kapsayıcı görüş arasında da bir çatışma vardır.¹⁵⁴

Resmi diyalog ünitesinin yetkilileri ve Papa VI. Paul ile Papa II. John Paul, Hristiyanları hangi şart altında olursa olsun her zaman Müslümanlarla diyalog ilişkisi içinde olmaya ve bunu sürdürmeye teşvik etmektedirler. Bu teşvikin en önemli avantajı diyalog sürecinde Müslümanlarla Hristiyanlar arasında herhangi bir güçlük veya gerginlik ortaya çıktığında, Hristiyanları konsil öncesi dönemdeki nefret ve kınamaları tekrar gündeme getirme yerine söz konusu gerginliği gidermek için olumu çözüm yolları aramaya teşvik etmesidir.¹⁵⁵ Roma Katolik Kilise'si ve dünya kiliseler birliği son 35 yıldır yayınladığı dokümanlar ve yürüttüğü diyalog faaliyetlerinden anladığımız şudur: Müslümanlara yönelik düşmanca ve saldırganca tutum yerini daha olumlu ve diyaloga yatkın bir tutuma bırakmıştır. Öyle ki bu

¹⁵³ Recep Kılıç, Küreselleşmenin Değer Boyutu Üzerine, Dini Araştırmalar Dergisi, C:6, S:17, Eylül – Aralık, 2003, 21

¹⁵⁴ Aydın, Monologdan, 243

¹⁵⁵ Aydın, Monologdan, 250-251

dönemde geleneksel dışlayıcı Hristiyan anlayışı yerini, hem Hristiyanların hem de Hristiyan olmayanların barış ve huzur içinde yaşayabilecekleri daha iyi bir dünya tesis etmek için diğer inanç sahiplerine yönelik daha olumlu ve açık bir tutuma bırakmak suretiyle, Roma Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler Birliği gibi son derece önemli iki ana resmi kurumun gündeminden büyük oranda düşmüştür.¹⁵⁶

Diyalog süreci şu temel prensiplerden oluşmalıdır: Karşılıklı saygı ve anlayış çerçevesinde karşılıklı konuşma, karşılıklı dinleme, karşılıklı öğrenme, karşılıklı öğretme ve karşılıklı tebliğ. Bu tarz bir diyalogun gerçekleşmesi için tarafların eşit olması gerekir. Buna göre her din mensubu kendi dini hakkında konuşurken ve kendi geleneği hakkında bazı iddialarda bulunurken bunu kesinlikle diğer gelenekleri kapsayıcı ve ifa edici bir şekilde yapıp onları kendi geleneğinin hakimiyeti altına alıcı bir şekilde yapmamalıdır. Çünkü karşılıklı sorumluluğa dayanan diyalog anlayışı bir dinin bütün kartları elinde bulundurduğu ve bu nedenle diğerlerinden üstün olduğu savını kesinlikle kabul etmez.¹⁵⁷

Müslümanların ve Hristiyanların verimli bir diyalog için kendilerine münhasır inançlarını birbirlerine empoze etmekten veya birbirlerini kendi inançlarına döndürmeye çalışmaktan vazgeçmeleri gerekir. Bunun yerine inançlarını birbirleriyle paylaşmayı benimsemelidirler. Bu ise diyalog sürecinde dini inanç ve uygulamalarımızı başkalarıyla paylaşmaya hazır olduğumuz gibi onların dini inanç ve uygulamalarını paylaşmaya hazır olmamız demektir.¹⁵⁸

Müslümanların Katolik Kilisesi'nin papalık Dinler arası Diyalog Konsili veya Dünya Kiliseler Birliği'nin Dinler Arası İlişkiler Ofisi gibi bütün Müslümanları temsil ederek onlara adına diyalog faaliyetlerini yürütecek resmi bir kurum kurmaları

¹⁵⁶ Aydın, Monologdan, 252

¹⁵⁷ Aydın, Monologdan, 262

¹⁵⁸ Aydın, Monologdan, 263

gerekir. Bu noktada son dönemlerde ülkemizde diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla özellikle de Hristiyanlıkla diyalog yolunda atılan adımların sevindirici olduğunu ifade etmeliyiz. Bilindiği üzere 23-27 Kasım 1997 yılında Ankara’da yapılan II. Din Şurasının bir komisyonu da dinler arası diyaloga ayrılmıştı. Şura sonunda alınan kararlar doğrultusunda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bir diyalog ünitesi kurulmuş ve hayatiyete geçirilmiştir.¹⁵⁹

Son dönemlerde Kilise II. Vatikan Konsili’nde ortaya koyduğu hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğini sorgulamaktadır, hatta kimi kilise yetkilileri görünürde barış, hoşgörü, uzlaşa ve benzeri hususları ön plana çıkaran diyalogu, kilisenin asli görevi ve önceliği olan misyonerliği ikinci plan ittiğini, Hristiyan misyonunun diyalogdan olumsuz etkilendiğini, dolayısıyla kilisenin diyaloga ilişkin tutumunu yeniden gözden geçirmesi gerektiğini ifade etmektedirler.¹⁶⁰

Konsil, diyalog sürecinde Hristiyanların, Hristiyan olmayan diyalog muhataplarından üstün olmadığını, bilakis onlarla eşit haklara sahip olduğunu ima eder. Çünkü bu yeni teoloji ışığı altında diyalog sürecine iştirak eden Hristiyan muhataplar, diyalog masasına kurumsal diyalog girişimlerinde olduğu gibi kendilerinin ‘ Son Söze’, ‘Nihai vahye’, ‘Mutlak hakikate’ veya ‘Mutlak kurtarıcıya’ sahip olduğu tarzında bir takım dışlayıcı iddialarla oturmazlar. Böyle olunca da diyalog Hristiyan olmayanlara Hristiyan mesajını daha etkili ve verimli bir şekilde sunmak için yeni bir misyon yöntemi ve Hristiyan olmayan muhatabımıza saygı göstermek için bir takım gerekçeler üretme aracı olarak değil, Hristiyan olmayan muhatabı, Hristiyanların görmek istediğinin ötesinde, olduğu gibi tanımaya ve takdir etmeye çalışma ve onunla birlikte daha doğruya, daha mükemmele ulaşma, ortak

¹⁵⁹ Aydın, Monologdan, 265

¹⁶⁰ Cilacı, 31

beşeri problemlerin çözümü konusunda işbirliği yapma, kısaca Kur'an'ın ifadesine göre hayırda yarışma aracı olarak görülür.

Farklı inanç, dünya görüşü ve hayat tarzına sahip fertler ve gruplar arasında yapılan buluşma ve görüşmelerin birden fazla amacı vardır. Bunlardan bazıları şunlar olabilir:

- 1) Birbirlerini tanımak, doğru bilgi sahibi olmak,
- 2) Biri diğerini ikna ederek kendi inancına ve hayat tarzına insan kazandırmak,
- 3) Gruplar arasında veya bütün dünyada mevcut ortak problemlerin bir kısmını çözmek, bütün taraflar için faydalı olacak bazı eylemlerde işbirliği yapmak.¹⁶¹

Hayrettin Karaman, ortak yaşam hakkında da şunları ifade etmektedir: “Keşke düşünceyi, inancı herkesin kendisine bırakarak ne ortak olabilir dünyada, ne paylaşılabilir, birlikte kararlaştırsalar, (ben sizin dininizi, kültürünüzü paylaşmak mecburiyetinde miyim?) birlikte olabilmek, birbirimizi boğazlamak, şu dünya üzerinde insanca yaşamak için neyi paylaşmak lazım gelir? Oturalım akıllılarımız, hikmet sahibi insanlarımız şunu adam gibi bir belirlesinler ve onun çerçevesinde dünyayı bir köy haline getirelim. Allah Teala'nın bize ve bizden sonra gelecek nesillere yetecek kadar yarattığı nimetleri zayi etmeyelim ve adil paylaşalım. Dünyada gözyaşları dursun akmasın, kanlar dursun akmasın, insanlar artık mutlu olsunlar, sabahleyin kalktıklarında güne gülerek başlasınlar.”

Karaman, diyalogun ve tebliğin yöntemi ile ilgili olarak şöyle bir örnek verir: “İslam'ı tebliğ edeceğin insana şunu diyebilir misin: 'Ben seninle görüşeceğim, ben

¹⁶¹ Karaman, 23

müslümanım, beni tanıyacaksın, dinimi, kültürümü baştan benimseyeceksin, kendinden bahsetmeyecek, renk bile vermeyeceksin, verirsen diyalogu o anda keserim!’ böyle ön şartlı bir diyalog olur mu? Elbette olmaz. O da kendini tanıtır sen de. Eğer farklılıkları konuşuyorsanız o da farklı yönlerini dile getirir sen de. Hasılı amaç, usul, niyet önemlidir; bunları iyi muhafaza ettiğiniz zaman niye diyalog sakıncalı olsun. Bunun yolu harp etmek değildir, bir araya gelip derdini anlatmak ve derdini dinletmektir. İyi niyetli olduktan sonra, dinde hepimizin olduğuna göre, biz dinimize zarar vermeyecek şekilde diyalogu nasıl yapabiliriz sorusunun cevabını ararız.”¹⁶²

Müslümanlar açısından söyleyecek olursak karşı taraf diyalogu kendi dinini yaymak için bir araç olarak kullanmak isterse bunun farkında olup, gerekli tedbirleri almak gerekir.¹⁶³

Karaman, içinde bulunulan duruma göre diyalogun şekillenmesiyle ilgili olarak şöyle der: “Önce hayat hakkı bulması lazım. Yani kim tebliğ edecek: insan. Hz. Peygamber ve ona inananlar ama bunlar varolursa tebliğ olur varolmazlarsa olmaz. Varlığınız tehlikeye düşerse bu takdirde ötekiyle diyalogunuz tebliğ için değil, varlığınızı güvence altına almanız için olur. Varlığınız tehlikeye düşmüş ise yaşama hakkı için diyaloga girersiniz. Varlığınıza bir şey demiyorlar ama tebliğinizi engelliyorlar ise tebliğ özgürlüğü elde etmek için yani İslam’ı yaşama, anlatma, tanıtmaya hürriyetini elde etmek için, sizden güçlü olan veya size destek verebilecek olan, sizi engelleyenleri engelleyecek olan “Öteki” lerle diyalog kurarsınız. Sizin bir davanız, dininiz, inancınız var ise onunla varolmak ve yaşamak istiyorsanız, birde sizin dininiz geçişli ise yani başkalarına da sirayet etmesini, başkalarını da

¹⁶² Karaman, 37

¹⁶³ Karaman, 45

kazanmayı istiyorsanız, bütün bunlar diyalogsuz olmaz. Zaten bence insan hayatı diyalogsuz olmaz.”¹⁶⁴

İleride dünya dinleri arasında karışım olacağını söylemek problem değildir. Tek şart şudur ki her din kendini en iyi yegane din olarak görürken, birbirini tanıma çabası mevcut olsun.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Karaman, 55

¹⁶⁵ Montgomery Watt, Günümüzde İslam ve Hristiyanlık, İz Yay., 2.Baskı, Çev. Turan Koç, İstanbul, 2002, 228

II. BÖLÜM

HİRİSTİYANLIKTAKİ BİR MİSYONERLİK YÖNTEMİ OLARAK İNKÜLTÜRASYON

Kültür ve dinler arası diyalogla ilgili açıklamalarımızla altypısını oluşturmaya çalıştığımız inkültürasyon misyon yöntemleri arasında en çok kullanılan ve en etkili yöntemlerden bir tanesidir diyebiliriz. Tezimizin asıl konusunu teşkil eden inkültürasyonu, şimdi bir kavram olarak açıklamaya ve bazı örneklerini sunmaya çalışacağız.

1) İnkültürasyon

Etimolojik olarak kültür (culture) dikme, yetiştirme (cultivate) ve tapınma, merak, moda (cult) kelimeleriyle yakından ilişkili olan inkültürasyon kelimesi anlaşılması oldukça zor bir terimdir. Teoloji sözlüklerinde ise inkültürasyon Hristiyan mesajının ve hayat tarzının dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan toplumların kültürlerine uygun tarzda sokulması olarak tarif edilir.¹⁶⁶

Edward Taylor'un kültürü, herhangi bir topluma mensup bir kişinin sahip olduğu bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, görenek, ve diğer kabiliyetler ile alışkanlıkları içeren karmaşık bir yapı olarak tanımladığı ifade edilir.¹⁶⁷

İlahiyat sözlüklerinde inkültürasyon, İncil'in mesajını dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan halkların sahip olduğu kültürlere yerleştirmek anlamına

¹⁶⁶ Güngör, Cizvitler, 194, 195; Ali İsra Güngör, Kilise'nin Yeni Misyon Anlayışında İnkültürasyon'un Yeri, AÜİFD, C:XLIII, S:1,2002, 173 (Kilise'nin...)

¹⁶⁷ Güngör, Cizvitler, 195; Güngör, Kilise'nin 174

gelir.¹⁶⁸ Bu terimi Katolik Kilise'sinin misyon anlayışına ilk sokan Gregorian Üniversitesi'nde bir profesör olan Cizvit Joseph Masson olmuştur.¹⁶⁹

İnkültürasyon Teolojisi, kültür-din ilişkisini inceleyerek modern misyon anlayışının yöntemlerini araştırmaktadır.¹⁷⁰ Bu da muhatap kültürü çok iyi tanımakla mümkün olabilecektir. Papa II. John Paul inkültürasyon uygulaması ile ilgili olarak misyonerlere şu önemli tavsiyelerde bulunmuştur: “Misyonerler sahip oldukları kültürel sınırları aşarak, kendilerini gönderildikleri çevreye iyice uydurmalıdırlar. Çalıştıkları bölgenin dilini öğrenmeli, mahalli kültürün en önemli özelliklerini tanımalı ve yaşayarak, doğrudan o çevrenin değerlerini keşfetmelidirler. Böyle bir şuura sahip olurlarsa ‘Gizli Sırrın Bilgisi’ni insanlara güvenilir ve verimli bir yolla taşıyabilirler.”¹⁷¹

İnkültürasyon, Cizvit rahipler tarafından oldukça yaygınlık kazanmış bir misyon stratejisi olarak kabul edilmektedir. İlk dönem Hristiyanlığı Yahudi bir ortamdan putperest Yunan-Roma kültürüne geçince Yahudi kültürünü beraberinde getirmemiş Yunan-Roma kültürünün hakim olduğu ortamın terimlerine tercüme edilmiştir. Böylece ilk yüzyıllarda büyüyen ve gelişen kilise Akdeniz bölgesinin Yunanca konuşan toplumuna kendini kabul ettirebilmek için onların kullandığı felsefi terimleri kullanarak kendilerini ifade etmişlerdir. Örneğin Kilise MS. 325'teki İznik Konsili'nde İsa'yı Tanrı'nın bedenleşmiş oğlu olarak takdim etmek için Yunan kültüründen “ousia” terimini almış ve böylece de İsa'yı Baba Tanrı ile aynı cevhere sahip bir varlık olarak ilan etmiştir. O gün olduğu gibi bugün de Yunan-Roma kültürüyle şekillenmiş Hristiyanlık hangi din veya kültür içinde ilan ediliyorsa

¹⁶⁸ Adam, 107

¹⁶⁹ Güngör, Cizvitler, 199

¹⁷⁰ Adam, 108

¹⁷¹ Adam, 109

onların unsurlarını kullanmak gerekir. Çünkü mevcut durumuyla muhatap kültürüne sunulan Hristiyanlık o kültüre mensup fertlerce hiçbir şey ifade etmeyecektir. Örneğin, Hindu inancında sevgi ve şefkat Tanrısı Vişnu farklı zamanlarda ve farklı şekillerde dünyaya tecelli etmektedir. Bu olaya “avatara” denir. Hindulara yönelik bu misyon faaliyetini inkültürasyon stratejisi bağlamında değerlendirdiğimizde, Hristiyan misyonerlerin Hristiyanlık’taki İsa’nın Tanrı’nın inkarnasyonu olması olayını İsa’nın Baba Tanrı’nın avatarası şeklinde Hindulara sunduklarını görürüz. Mahayana Budistlerine göre İsa bedenleşen dharma (hakikat) olarak sunulmaktadır.¹⁷²

İnkültürasyon bugün Hindistan’da ve geleneksel dinlerin yaygın olduğu Afrika ve Okyanusya gibi bölgelerde uygulanan bir yöntemdir.¹⁷³

Papa II. John Paul İncil’in mesajını nasıl yapmaları gerektiği hususundaki konuşmasında Hindistanlı piskoposlara hitaben şunları söylemiştir: “Burada Hindistan’da İncil’in hizmetkarları olarak Kilise’nin bütün kardeşlerinize ve mensup oldukları çeşitli dini geleneklerde kutsal kabul edilen manevi, ahlaki ve kültürel değerlere duyduğu saygı ve itibarı ifade etmekle görevlisiniz. Böyle yapmak suretiyle sahip olduğunuz inanç ve kanaatlere şahadette bulunmalı ve İncil’in sevgi, barış ve hizmet ruhunu, İncil üzerinde serbestçe düşünmek isteyenlerin düşüncelerine nasıl kendiniz diğer dini geleneklere ait değerler üzerinde düşünmek istiyorsanız öylece sunmalısınız”.¹⁷⁴

Misyonerlerin bilhassa ülkemize yönelik faaliyetlerinde hedef “Türk kültür hayatında temelli değişiklikler yapmaktır.” Bizler millet olarak Türk-İslam kültür ve

¹⁷² Gündüz, Aydın, Misyonerlik, 90, 91

¹⁷³ Adam, 109

¹⁷⁴ Güngör, Vatikan, 182

medeniyetine ilgisiz ve uzak kaldığımız ölçüde onların işleri kolaylaşacak ve oluşan boşluk yabancı kültür unsurlarıyla doldurulması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.¹⁷⁵

Geleneksel değerlerine ve inançlarına sıkı sıkıya bağlı olan toplumlarda misyonerler öncelikle toplumu dejenere etmeye ve yozlaştırmaya çalışırlar.¹⁷⁶ Ahlaki değerleri zayıflayıp, dini duyguları gevşeyen insanlara Hristiyan değerlerini yerleştirme, kültürleme yani inkültürasyon daha da kolay olacaktır.

Hristiyanlık köken itibarıyla Yahudi bir ortamdan Putperest Roma imparatorluğunun hakim olduğu coğrafyaya geçmesiyle o ortamın sosyal şartları, kültürel motifleri ve inançları Hristiyanlığa taşınmasıyla kurumsallaşmış ve şekillenmiştir. Hristiyanlık girdiği ortama sadece İncil'i değil kendi kültürünü de empoze ettiğinden insanlar tarafından şüpheyile karşılanmıştır. Yani misyon stratejisine göre Yunan-Roma kültürü ile şekillenen Hristiyanlığın inanç ve dogmalarının başka kültürlerle aynen sunulması oldukça sakıncalıdır. Bunu bertaraf etmek için öncelikle yöre halkından bazı kimseleri Hristiyan yapıp rahip olarak yetiştirmek ve bunlar vasıtasıyla Hristiyan inancını o yörede yaymak gerekmektedir. Çağdaş misyon anlayışına göre misyon çalışmalarının herhangi bir bölgede başarılı olabilmesi için mutlaka o yöreye mensup kişilerin çalışması gerekir. Yörenin sosyal ve kültürel şartlarını en iyi bilen bizzat o bölgede yaşayan insandır. Bu yüzden de o bölgeye mensup insanların misyon çalışmalarında en ön saflara koymak gerekir.¹⁷⁷

Bir yere kiliseyi dikmek kalıcı değildir. Önemli olan kiliseyi ayakta tutacak kimseleri yetiştirmektir. Bu da ancak o ülkenin aydınlarının, yazarlarının önde gelen insanların eserlerine nüfuz etmek Hristiyan kültürünü sokmakla olur. Bu konuyla ilgili Rahip Samuel Zwener'in şöyle dediği ifade edilir: "Müslümanları vaftiz etmek

¹⁷⁵ Cilacı, 129

¹⁷⁶ M.Erdem, Misyonerlik, 13

¹⁷⁷ Aydın, Çağdaş Misyon, 35

için boş yere çabalayıp durmayalım. Başka yollar başka çareler deneyelim. İslam memleketlerinde girişeceğimiz faaliyetlerde onlara, önce Hristiyan adetlerini, Hristiyan bayramlarını, Hristiyan kültürünü, Hristiyan ahlakını aşılatalım.”¹⁷⁸ İşte bu faaliyetler sonucunda onların kültüründe, kiliseye hizmet edecek insanlar ortaya çıkacaktır.

İnkültürasyon bağlamında gerçekleştirilen misyon çalışmaları içinde çalışılan kültür dışındaki insanlar tarafından kontrol edilemediği gibi Kilisenin en yüksek karar mekanizması “magisterium” tarafından da kontrol edilemez. Böylece Hristiyan inancı içinde bulunduğu yörenin kültürüyle mecz olup lokalleşir. Bu sayede üçüncü dünya ülkelerinin insanları tarafından daha çok benimsenmiştir.¹⁷⁹

İnkültürasyon stratejisi çerçevesinde İncil’in mesajının muhatap kültürlerle tercüme edilmesiyle tek bir otantik teoloji değil, bir çok teoloji ortaya çıkmaktadır. Bu durumun sonucu olarak da misyonerlik faaliyetlerinin temel karakteri olan Avrupa merkezlilik tarihe karışmıştır. Her yeni kültür ve sosyal şarta tercüme edilen İncil mesajı her bir kültürde yeniden düşünülmüş, formüle edilme ve yaşanma imkanı bulmuştur. Sunulduğu her yeni kültüre yeniden tercüme edilen İncil yalın halde kendilerinden bir parça gibi üçüncü dünya ülkelerine takdim edilmektedir. Şüphesiz ki bu metot önceki misyon stratejilerinden daha etkili ve daha verimlidir.¹⁸⁰

İnkültürasyon, günümüzde ortaya çıktığı somut durum içerisinde ele alınmalıdır. Bu durum yerel kilise ile ilgili bir durumdur. Yerel kilise gelişmiş bir konumda, sosyal hayatın içine kök salmış ve yerel kültüre oldukça iyi uyum sağlamış olmalıdır. Asya Piskoposlarına göre yerel kilise : “Bir toplumda tecessüm etmiş,

¹⁷⁸ Abdurrahman Küçük, “Misyonerlik ve Türkiye”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, Diyanet Vakfı Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 2005, 43 (Türkiye’de)

¹⁷⁹ Gündüz, Aydın, Misyonerlik, 93

¹⁸⁰ Gündüz, Aydın, Misyonerlik, 92, 93

yerleşmiş ve yerli kültürün içine girmiş bir kilisedir. Bu somut bir şekilde, yaşayan geleneklerle, kültürlerle ve dinlerle; kısaca, Kilise'nin kendi köklerini derin bir şekilde arasına yerleştirdiği ve onların tarihleri ve yaşantılarının onu memnuniyetle benimsediği toplumların, bütün hayatı gerçekleriyle devamlı, mütevazi ve sevgi dolu diyalog içinde olan bir kilisedir.¹⁸¹

İnkültürasyonun devam eden bir süreç olduğunu ifade etmek için Ary Crollius, özel bir kilise için inkültürasyon sürecinin hayat boyu devam edeceğini söyler, O'na göre inkültürasyon sadece yerel kilisenin oluşum sürecinde değil varoluşu süresince devam eder. Bu da şu şekilde ifade edilmektedir: “İnce bir yaldız sürmede olduğu gibi sırf süsleyici özellikte bir usulle değil, bilakis derinlik ve doğruluk olarak onların köklerine kadar inen canlı bir usulle icra edilen, bir kişinin kültürünü ve kültürlerini Hristiyanlaştırma görevi”, sadece “genç kiliselerle” alakalı değil ve uzun süredir varolan yerel kiliselerle de alakalı bir durumdur.¹⁸²

İnkültürasyonun temel hedeflerinden birisi “Yerel Kilise” meydana getirmektir. Hedef yöredeki kilisenin Hristiyan cemaati yerel kültürün, dilini, sembollerini özümser ve içinde bulunduğu toplumun temel kültürel kalıplarına göre nasıl fonksiyon icra edeceğini öğrenir. Yerel kültürün unsurlarıyla İncil'in mesajı yeniden şekillendirilerek halka sunulur. Böylece hem Hristiyan kültürü ve inancı belli bir kültürle kaynaşmış olur hem de yerel kültürün unsurları da Hristiyanlıkla bütünleşmiş olur.¹⁸³

İnkültürasyon sürecinde dünyanın çeşitli yerlerindeki yerli kiliseler oluşmakta ve yerli misyonerler yetiştirmektedir. Yerli misyonerler bazı batılı misyonerlerin

¹⁸¹ Ary Roest Crollius, “İnkültürasyon”, Dini Araştırmalar, C:1, S:1, Çev: Ali İsra Güngör, Ankara, 1998 (İnkültürasyon)

¹⁸² Crollius, İnkültürasyon, 99,100

¹⁸³ N.Günay, 197

hoşuna gitmese de gösterdikleri başarıdan dolayı onlara katlanmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca inkültürasyon Hristiyanlığı yaymada çok etkili bir yöntem olduğu için yerel kültürün gerektiğinde Hristiyan kültürüne girmesine göz yummuşlardır.¹⁸⁴

İnkültürasyon çalışmaları ile misyonerler İncil'in mesajının sunulduğu insanların yaşamlarında ve kültürlerinde o insanların özel ihtiyaçlarına binaen yeniden vücut bulmasını sağlamaktadırlar. Bu anlayışla kilisenin alanın genişletilmesi ve kilisenin her yeni kültür ve şartta yeniden doğması sağlanmaktadır.¹⁸⁵

İnkültürasyon terim olarak kültürlerin karşılıklı olarak zenginleşmesi için birbirine bağımlı olmalarını vurgular.¹⁸⁶

İnkültürasyon, İsa'nın ve onun günahattan kurtulma mesajının, her mekanın, zamanın ve kültürün insanları tarafından her zaman anlaşılması için yapılan dürüst ve ciddi bir teşebbüs anlamına gelir. İnkültürasyon, İsa ve onun "iyi haberleri" nin her bir halk tarafından yaşanıp anlaşılabilirdiği bütün kültürlerde ve zamanlarda dinamik ve meydan okuyucu olduklarının inanç olarak bir göstergesidir. O, Hristiyanlığı her bir farklı kültürün içinde gerçekten de kendi evinde hissettirmenin devam eden bir çabasıdır.¹⁸⁷

Walligo'ya göre Hristiyanlık Afrika'da tarih içinde sarsıntılara uğramış özellikle İslam'ın gelmesiyle kilise yok olma durumuyla baş başa kalmıştır. Bu yüzden inkültürasyon Hristiyanlığı bir halk dini yaparak ve hiçbir düşman ya da düşmanlığın ayağını kaydırıp yerine geçemeyeceği ve onu zayıflatamayacağı bir

¹⁸⁴ N.Günay, 19

¹⁸⁵ Gündüz, Aydın, Misyonerlik, 94

¹⁸⁶ John Marry Walligo, "Making a Church That Is Truly African", Inculturation Its Meaning and Urgency, St. Paul Publications, Africa, 1986, 12

¹⁸⁷ Walligo, 12

yaşam yolu yaparak, Afrika’da Hristiyanlığı sürekli yapma gayesinde olan bir harekettir.¹⁸⁸

İnkültürasyon, kültürler arası temasın, tarihi bağlamında ortaya çıkan bir adaptasyonun özel bir formudur. İnkültürasyon kültürlerin tarihi kesişme gerekliliğinin idrakidir ve o kültürleri şimdinin melezliğini kabul etmeye çalışan, insanları dile getiren bir gelecekte karıştıracaktır.¹⁸⁹

Prof. Marcello Azevedo’ya göre inkültürasyon, Hristiyan mesaj ile kültür veya kültürler arasındaki dinamik ilişkiyi ifade eder. Bu ise Hristiyan hayat tarzının bir kültüre sokulması ve söz konusu kültürle karşılıklı etkileşim ve özümşenmesidir.¹⁹⁰

İnkültürasyon’da Aziz Pavlus’un yaptığı gibi “ondan görünme” metodu esastır. Bu proje içinde muhatabı planlı olarak, adım adım kendi sahasına çekme vardır. Bu işlemler özellikle dini bilgisi az olan kimseler için, kurtuluşu zor bir tuzak gibidir. Misyonerler genelde İslam dünyasında ve ülkemizde bu tür insanları seçerler.

Halkları Hristiyanlaştırma Konseyi başkanı Kardinal Joseph Tomko’nun “*Kilise şahitliğini ortaya koyma, diyalog vaaz etme, Hristiyanlaştırma faaliyetini kültürler içerisine yerleştirme (inkültürasyon) v.b. faaliyetlerle İncil’i ilan etme* *hakkından kesinlikle vazgeçemez*” dediği belirtilmektedir.¹⁹¹

¹⁸⁸ Walligo, 13

¹⁸⁹ Arij Roest Crollius, “On Inculturation of Chiristionity” What is so new about inculturation?, Rome, 1991, 23 (On Inculturation)

¹⁹⁰ Güngör, Vatikan, 181

¹⁹¹ Bkz. Gazi Erdem, “Misyonerlik ve Misyonerlerin Çalışma Metodları”, Diyanet İlmi Dergi, C:38, S:2, Nisan-Mayıs-Haziran, 2002, 46

2) İnkültürasyon İle İlgili Bazı Kavramlar

Kilise'nin misyon anlayışında önemli bir yere sahip olan inkültürasyonu daha iyi anlayabilmek için inkültürasyon kavramı ile ilgili bazı kavramları da açıklamak gerekmektedir. İnkültürasyon ile ilgili kavramlardan birisi enkültürasyon kavramıdır.

İnkültürasyon kavramı kültürel antropoloji ile yakından ilgili olduğu için antropologlar enkültürasyonu insanın kendi kültürü içine girme süreci olarak tanımlarlar. Enkültürasyon, kişinin kültürel anlamda öğrenme sürecidir. Bu süreç ise kişinin kendi kültürünün içine sokulması veya kişiye kendi kültürünün tanıtılmasıdır. Bu anlamda Enkültürasyon “sosyalleşme” kavramı ile yakın ilişkili olduğu için, sosyologlar bu kavramı bir ferдин toplum tarafından eğitilmesi sürecini ifade etmek için kullanırlar. Yani benzer süreçlerin sosyolojik olarak ifadesi için enkültürasyon, teolojik açıdan ifadesi için inkültürasyon kavramı kullanılır. Başka bir şekilde ifade edecek olursak kişinin kendi kültürüne sokulması sürecine “enkültürasyon”, Hristiyanların daha önce içinde yaşamadığı bir kültüre Hristiyan inancının sokmaları sürecine de “inkültürasyon” denilir.¹⁹²

İnkültürasyon terimi Kilise'nin belli bir kültüre sokulmasını ifade ederken, enkültürasyon, kültürel antropolojide teknik bir terim olarak kullanılan ve bir ferдин kendi kültürüne kabul edilmesini, aynı zamanda kendi kültürü içinde yetişmesini sağlayan öğrenme tecrübesine işaret etmektedir.¹⁹³ Yani enkültürasyonda yeni bir birey olarak kültüre giren bir insanın bu kültür içinde enkültüre olması söz konusudur. Kendi kültürünün tamamen içselleştirmiş, sosyalleşmiş olan bireylerden oluşan toplumlarda inkültürasyonu gerçekleştirmek zordur.

¹⁹² Güngör, Cizvitler, 196, 197; Güngör, Kilise'nin, 174

¹⁹³ Crollius, İnkültürasyon, 96

Akkültürasyon terimi de Bu terim teolojik olarak inkültürasyon ile yakından ilişkilidir. Bazıları tarafından bu iki kavramın birbirinin yerine kullanılabileceği söylene de “akkültürasyon” sosyolojik bir kavramdır. Bu kavram bir kültürün bir başka kültürle karşılaşmasını veya kültürler arasındaki karşılaşmayı ifade eder. “Akkültürasyon” iki kültürün karşılaşması sonucunda bunlardan birinde meydana gelen değişmeyi ifade etmektedir. Bir kişinin kendi kültüründen bir başka kültürle karşılaşmasını, kültürler arasındaki münasebetleri ve münasebetler sonunda ortaya çıkan değişimleri ifade etmek içinde akkültürasyon kavramı kullanılmaktadır.¹⁹⁴

Ferdi veya kolektif anlamda hem sosyolojik hem de teolojik olarak ortaya çıkan bu gerçekliği beraberce anlatmak için “inkültürasyon” teriminin kullanımını savunanlarda vardır.¹⁹⁵

İnkültürasyon kavramı kısa bir zaman öncesine kadar misyolojik tartışmalarda kullanılmıyordu. Bu terimi ifade etmek için “adaptasyon” kelimesi en yaygın kullanılan kelimeydi. Anlamı ve kullanım yerleri itibarıyla “adaptasyon” kelimesi “accomodation” (yerleştirme, bağdaştırma) kelimesiyle neredeyse aynıdır.

İnkültürasyon terimi, Hristiyan din bilimi ve dilinin kökeninden kaynaklanıyor olması ihtimaline rağmen, aslında o kilisenin kuruluşundan bu yana kilisede çeşitli derecelerde var olagelmıştır. Ancak inkültürasyon hareketi anlayışında fark edilebilir bir gelişme olmaktadır ve bu bir terminolojiden diğerine farklılık arz etmektedir. Adaptasyon ise uzun zamandır aynı gerçekliği ifade eden bir terimdir. Adaptasyon, Hristiyanlık ve her bir yerli kültür arasındaki evlilik gerçeğini yeteri kadar ifade edememektedir. Adaptasyon, yerel kültürdeki ayinlerin ve adetlerin seçimini eskisini temizleyerek ve görünürdeki herhangi bir benzerlik

¹⁹⁴ Güngör, Cizvitler, 197; Güngör, Kilise’nin, 175

¹⁹⁵ Güngör, Cizvitler, 197; Güngör, Kilise’nin, 175

olanları Hristiyan törenlerinin içine sokarak icra edilmektedir. Sonra da yerleştirmeye ve yerleştirmeye çalışmaktadır.

II. Vatikan Konsili, Hristiyan doktrininin modern insanlar tarafından anlaşılabilir dil ve düşünce formülasyonunu ortaya koydu. Konsil'den sonra Hristiyan mesajındaki Tanrı'nın İsa'da tecessüm etmesi (incarnation) genel kullanım olmuştur. Bunun anlamı şudur: İsa'nın insanlığı kurtarmak için insan olmayı seçmesinden dolayı Hristiyanlık, İsa tarafından getirilen kişisel kurtuluşun devamı için her zaman ve kültürde alternatifsiz aynı şeyi yapmak zorundadır. İnkültürasyon bu gerçeği vurgulamak için gelmiştir. İnkültürasyon bu vurgulama işini Hristiyan dinindeki İsa'nın tanrıyken insanlaşması sürecinin gerçekleştirmek için araç ve yöntem olarak kültürlerin önemini altını çizerek yapmıştır.¹⁹⁶

Hristiyanlığın mesajı ile belli bir kültür arasında daha çok harici bir irtibatın ifadesi olarak kullanılan “contextualisation” (şartlara uydurma) kelimesi de ayrı bir terimdir.¹⁹⁷ Bu terim Dünya Kiliseler Birliği bünyesinde özellikle Protestan misyon kuruluşları tarafından geliştirilmiştir.¹⁹⁸ “Şartlara uydurma” kavramı misyonerlik çalışmaları çerçevesinde kilisenin onu benimseyenlerin dünyalarında ve yaşamlarında vücut bulması ve şekillenmesi anlamına gelmektedir.

İncil'in mesajının şartlara uydurulması çağdaş misyon kurumlarına göre zaten mevcut olan bir durumdur. Hristiyanlık, Yahudi ortamdan Putperest Roma İmparatorluğunun hakim olduğu ortama geçince bu ortamdaki sosyal şartlar, kültürel motifler ve inançlar Hristiyanlığa taşınmıştır. Onun şekillenmesinde ve kurumsallaşmasında önemli rol oynamıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Waliggo, 11

¹⁹⁷ Crollius, İnkültürasyon, 94

¹⁹⁸ Gündüz - Aydın, Misyonerlik, 87

¹⁹⁹ Gündüz - Aydın, Misyonerlik, 88

Şartlara uydurma çerçevesindeki bir misyonerlik faaliyeti Tanrı'nın Kurtuluş Planı'nın sadece belli bir kültürün insanını değil tüm kültürleri kapsadığını göstermeye çalışır. Aynı zamanda bu şekildeki misyonerlik faaliyeti mahalli teolojilerin, dolayısıyla mahalli kiliselerin kurulmasına zemin hazırlar. Misyonerlerin İncil'in mesajını ilan ettikleri insanların yerel kültürlerini ve sosyal şartlarını benimsemeleri Hristiyan inancının onların ihtiyaçlarına göre sunmak anlamına geldiği için misyonun amacının insanları sadece ismen Hristiyan yapmak değil, onların pratik yaşamlarında da bir takım değişiklikler yapılabileceği anlamına gelmektedir.²⁰⁰

3) İnkültürasyonun Tarihi

İnkültürasyon kavramının, her ne kadar Hristiyan literatürüne girişi yeni olsa da inkültürasyon olayı kilise tarihinin başlangıcından beri olan bir olaydır.

İnkültürasyon İncil'in mesajını Hristiyan olmayan ülkelerin kültürlerine sokma anlamına gelmektedir. Kilise ile diğer milletler ve kültürler arasında irtibat kurma düşüncesi kilisenin kuruluşuna, Pavlus'a kadar gider.²⁰¹

İnkültürasyon, ilk defa sistemli bir metot olarak Hristiyan Teolojisine II. Vatikan Konsili'yle girmiş olmasına rağmen oldukça eski bir uygulamadır. Pavlus'un Hristiyan öğretisini putperestler arasında yayarken bu yöntemi uyguladığı görülmektedir. Pavlus "Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişiyi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymış gibi davrandım. Tanrı'nın

²⁰⁰ Gündüz - Aydın, Misyonerlik, 88, 89

²⁰¹ G. Erdem, 45, 46

Yasa'sına sahip olmayan biri değilim, Mesih'in Yasa'sı altındayım. Buna karşın, Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini Müjde'de payım olsun diye Müjde uğruna yapıyorum.”²⁰²

Görüldüğü üzere Pavlus, her toplumda onlarla ilişki kurup “müjde”sini anlatabilmek için o toplumdaki insanların özelliklerini üzerinde barındırıyor gibi görünüp sanki onlardan biriymiş gibi davranış sergilemiştir. Bu o zamanlarda adı konulmayan inkültürasyonun ta kendisidir.

4) II. Vatikan Konsili ve Sonrasında İnkültürasyon

Katolik Kilisesi II.Vatikan Konsili ile birlikte insanlara sosyal kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını dikkate alan yeni bir misyon anlayışı geliştirmiştir. Kilise bu süreçten sonra artık İncil'in tebliğine önem verecektir. Bunun için de acil olarak Mesih'in getirdiği mesaj ile sosyal ve kültürel problemler arasında bağlantı kurmak, kilisenin en öncelikli misyonunu oluşturacaktır. Bu doğrultuda Katolik Kilisesi iki önemli proje geliştirmiştir. Bunlardan birincisi “Sosyal Adalet Çalışmaları” diğeri ise İncil'le kültür veya kültürler arasında irtibat kurmayı amaçlayan “inkültürasyon çalışmaları”dır. Kilise'nin aynı süreçte gündeme getirdiği dinler arası diyalog çalışmaları ise bu iki büyük proje için köprü konumundadır.²⁰³

II. Vatikan Konsili'nde Lumen Gentium'da tek bir evrensel kilise olduğu ve bunun da gerçek varlığını hususi (lokal) kiliselerle bulduğu belirtilir. Yerel kiliseler üzerine oldukça fazla vurgu yapılmaktadır.Yerel kiliselerden inkültürasyonu

²⁰² I. Korintliler 9:19-23

²⁰³ Güngör, Kilise'nin, 173

uygularken sadece kültürel bağlamda değil, sosyal, ekonomik, politik, dini ve eğitim durumlarını da içine alan geniş bir alana yaymaları istenir. Bu da misyonerliğin sadece dini değil sosyal, siyasi ve ekonomik boyutu olduğunu da kanıtlamaktadır.²⁰⁴

Fransız bir Katolik profesörü olan Jean Danielou'nun misyonerliği üç aşamalı olarak ele aldığı ifade edilmektedir:

1. Hristiyanlığı yaymak, yani yeryüzünde İsa'ya imanı gerçekleştirmek
2. Hristiyanlığın bulunmadığı ülkelerde kiliseleri kurmadan veya kurduktan sonra o kiliseleri yaşatacak yerel elemanlar bulmak ve o ülkenin aydınlarının eserlerine ve kültürüne Hristiyanlık unsurlarını sokmak
3. Gelişmiş olan batı medeniyetini Hristiyanlığın bir ürünü olarak göstermek, gelişmiş, teknik açıdan ilerlemiş batı medeniyetini Hristiyanlığın eseri olarak göstermek²⁰⁵

Vatikan, dinler arası diyalog faaliyetlerinin Hristiyanlık için maksimum düzeyde faydalı hale dönüşebilmesi için, inkültürasyon metodunu başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Bu yöntemle bölgesel kültür dejenere edilmeye çalışılmış, diğer taraftan da aynı kültürün unsurlarından yararlanılarak Hristiyanlığın sevdirmesi, mahalli kültürün içine yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına çalışmaktadır.²⁰⁶

1979'da Papa II. John Paul'un bu kelimeyi "Catechesi Tradandae" adlı genelgede kullanmasıyla "İnkültürasyon" bir teolojik terim olarak yerleşmiştir.²⁰⁷

Papa II. John Paul Redemptoris Missio adlı dokümanda inkültürasyonla ilgili olarak şunları söylemektedir: Kilisenin Hristiyan olmayan kültürlerle girme süreci oldukça uzun bir yoldur. Bu sadece dışarıdan bir adaptasyon meselesi değildir.

²⁰⁴ Gündüz, Aydın, Misyonerlik, 94

²⁰⁵ Küçük, Türkiye'de, 43

²⁰⁶ M.Erdem, Misyonerlik, 165

²⁰⁷ Güngör, Vatikan, 181

Çünkü inkültürasyon hakiki kültürel değerlerin, Hristiyanlıkla bütünleşmek suretiyle asli bir değişime uğraması ve Hristiyanlığa çeşitli insan kültürlerine sokulması anlamına gelir.²⁰⁸

Redemptoris Missio adlı genelgede “Hristiyan Olmayan Halkların Kültürlerinde İncil’in Tecessümü” başlığı altında İnkültürasyon’un öneminden bahsedilmiştir. Teoloji sözlüklerinde ise İnkültürasyon Hristiyan mesajın ve hayat tarzının dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan cemaatlerin sahip olduğu çeşitli kültürlerle uygun hale getirilerek sokulması ve canlandırılması olarak tarif edilmektedir.²⁰⁹

Kiliseye göre inkültürasyon çağdaş misyon anlayışının olmazsa olmaz bir parçasıdır. Kilisenin amacı doğrultusunda ortaya koyduğu diyalog da bu sürecin en önemli aracıdır.²¹⁰

Hristiyan inancı Hristiyanlık dışı kültürlerle adaptasyonunun teolojik temelini oluşturmak için “İnkültürasyon Teolojisi” adı verilen bir teoloji oluşturulmaktadır. İnkültürasyon Teoloji’sinin bir takım problemleri vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür :

1. Çeşitli kültürlerle hem dem olmuş Hristiyan inançları içinde evrensel Hristiyanlığı zenginleştirebilecek ne gibi veriler ortaya çıkar?
2. Hristiyan inancında asıl olan nedir? Hristiyan inancında tarihsel veya kültürel ifadelerin etkisi nedir?

²⁰⁸ Güngör, Vatikan,181

²⁰⁹ Güngör, Vatikan 180

²¹⁰ Mustafa Erdem, Dinler Arası Diyalog Üzerine Bazı Düşünceler, Türk Yurdu, C:19-20, S:148-160, Temmuz, 2000, 30 (Dinler Arası...)

3. Yerel veya Milli Kilise ile Evrensel Hristiyan topluluğu arasında nasıl bir ilişki vardır?
4. Hristiyan mesajı farklı kültürlerle nasıl bir araya gelir?
5. Hangi geleneksel, kültürel değerler güçlendirilmeli, hangilerine karşı çıkılmalıdır?²¹¹

Papa II. Paul 1967 ve 1971’de yayınladığı genelgelerde “Emir ve direktif beklemeden özgür bir biçimde yaşadığınız toplumun düşünüş şekline, geleneklerine ve yasalarına Hristiyan ruhunu yayın” demiştir. Önemli olan Hristiyan ruhudur.²¹² Onun ne şekilde ve hangi araçlarla yayılacağına pek fazla bir önemi yoktur.

İnkültürasyon kelimesini 1977 yılında Roma’da Kateşizm’le ilgili olarak yapılan bir toplantıda Kardinal Jaime Sin kullanmıştır. 1987’de bu terim merkezden Cizvit misyonerlere gönderilen mektuplarda fazlaca kullanılmıştır.²¹³

Türkiye Üzerinde Bazı İnkültürasyon Örnekleri

Hristiyanlık propagandalarında fazlaca kullanılan inkültürasyon icra edilirken varolan kültürün unsurlarından yararlanılmaktadır. Özellikle Türkiye’de Müslüman Türk toplumunun manevi değerlerine hassasiyetini bilen bu insanlar Hristiyan inanç ve kültürünü İslami kavramlarla sunmaktadırlar.²¹⁴ Mevcut kültürün içini Hristiyan kavramlarla doldurup Hristiyanlık sanki Türk toplumuna ait değerler gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Bunun en büyük örneğini yıllardır Türkiye’de kendimize has bayramlardan daha büyük bir coşkuyla kutlanan, aslında insanların ne olduğunu bile tam olarak bilemediği Noel coşkusunda görmekteyiz. Hristiyanlar için

²¹¹ Adam,107

²¹² Güngör, Cizvitler, 182

²¹³ Güngör, Vatikan, 180

²¹⁴ M. Erdem, Dinler Arası, 171

çok önemli bir gün olan Noel Türkiye’de de çlgın yılbaşı eglenceleriyle kutlanmaktadır.

Noel vesilesiyle çocuklar bile istismar edilmektedir. 20 Aralık 1991 tarihinde Pelerin magazin dergisi “Kürt Çocuklarının Noel’i” adıyla oyuncak toplama kampanyası başlatmış²¹⁵ Türk milletinin çocukları arasında Türk-Kürt ayrımı yapmakla kalmamış Noel’i sanki bize ait bir değer gibi göstermeye çalışmıştır.

“İbrahimi dinlerin diyalogu” kavramı inkültürasyona verilebilecek en önemli örnektir diyebiliriz. Eski kardinallerden Sergio Pignedoli bir konferansın açılış konuşmasında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dininin diyaloguna zemin hazırlamak maksadıyla Kur’an’dan bir ayeti çarpıtarak şu şekilde vermiştir: “(Kur’an’a) iman edenler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiler ve Allah’a ahiret gününe iman edip salih amellerde bulunanlara Rab’leri katından mükafat vardır; onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”²¹⁶ Bu ayette asıl olarak kastedilen Yahudi, Hristiyan, Sabi bile olsa tevbe edip, cidden Allah’a ve ahirete iman ederek, Allah’ın son zamanda gönderdiği hidayete uyar ve ona göre salih amel işlerse Rab’leri katında onlara mükafat vardır ve korku da yoktur.²¹⁷ Ancak bu ayet gerekli açıklama yapılmaksızın bu şekilde verilirse, sanki bütün Yahudi, Hristiyan ve Sabiler mükafat görecektir ve azaptan kurtulacakmış gibi anlaşılır. Bunun bilgisi Allah katındadır. Ancak bu ayette kastedilen mana bu değildir.

Katolik Kilisesi II. Vatikan Konsili’nden sonra yayınladığı belgelerde Hz. İbrahim’le alakalı olarak şöyle demektedir: “Onlar (Müslümanlar) kendi inançlarını

²¹⁵ M. Erdem, Misyonerlik, 16

²¹⁶ Ed. İsmail R. Faruki, İbrahimi Dinlerin Diyalogu, Pınar Yay., Çev. Mesut Karaşahan, İstanbul, 1993, 20; Bkz. Bakara, 2:62

²¹⁷ Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Akçağ Yay., Ankara, c1., 308

büyük bir arzu ve şevkle kendisiyle irtibatlandırmaya çalıştıkları Hz. İbrahim'in kendisini Tanrı'ya teslim ettiği gibi kendilerini Tanrı'ya teslim etmeye çalışırlar.”²¹⁸

“Kilise olan sırrın derinliğinden gelen bir sesle bu kutsal konsil, Yeni Ahit halkını İbrahim'in nesliyle irtibatlandıran manevi bağı hatırlatmaktadır.”²¹⁹

“Mesih'in kilisesi, Tanrı'nın kurtuluş planının onun (Kilise'nin) başlangıcı ve seçilmişliğin Patriarklar'da, Musa'da ve peygamberlerde bulunması gerektiğini tasdik eder. Kilise, imanın adamları olarak İbrahim'in oğulları olan tüm Mesih imamlarının aynı Patriarkal çağrıya dahil edildiklerini ve Kilise'nin kurtuluşunun mistik olarak Tanrı'nın seçilmiş inananlarının esaret ilkesinden çıkışlarıyla önceden gösterildiğini ilan eder.”²²⁰

Ülkemizde çeşitli yayın organlarınca “İbrahimi Dinlerin Diyalogu”, “İbrahimi Dinler Toplantısı”, “İbrahimi Dinlerin Kardeşliği” vb. pek çok sempozyum, toplantı isimleri kamuoyuna duyurulmaktadır. Oysa teolojide “İbrahimi din” diye bir kavram yoktur. Eğer böyle bir şey mevcut olsaydı İbrahimi din olarak kabul edilen Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam'ın eşit olduğunu, aralarında herhangi bir farkın olmadığını kabul etmemiz gerekirdi. Nitekim bazı insanlar bunu böyle zannediyorlar ve dolayısıyla misyonerlerin işi kolaylaşıyor.”²²¹

Yukarıda geçen Nostra Aetate dökümanındaki “patriark” kelimesini; Hristiyanlar Müslümanların peygamber olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim için kullanmaktadırlar. Hristiyanların patriark dedikleri Abram/Abraham ile

²¹⁸ NA: 3

²¹⁹ NA: 4

²²⁰ NA: 4:2

²²¹ www.ilkadimdergisi.com/181/AytuncAltindal, “Misyonerlerin Faaliyetleri Artışta”

Müslümanların Allah'ın dostu olarak bildikleri Hz. İbrahim farklı kişiliklerdir.²²²
Demek ki bahsedilen kişi “ortak ata” Hz. İbrahim değildir.

Misyonerler, İslam'ın son din olduğunu unutturmak için “İbrahimi Dinler” diyerek üç dini eşit olarak kamuoyuna lanse etmektedirler. İnsanlar da eğer üç din arasında bir fark yoksa daha kolay bir din olan Hristiyanlığı da tercih edebilirler şeklinde düşünmektedirler. Zaten Nostra Aetate metinlerinde de Kur'an'ı Kerim'e ve Hz. Muhammed'e hiçbir atıfta bulunulmamış, Müslümanlar direkt olarak Hz. İbrahim'in nesliyle irtibatlandırılmıştır. Her zaman olduğu gibi Kilise yine kendine göre doğru olanı kullanmış İslam'ın diğer inanç unsurları üzerinde hiç durmamıştır. “İbrahimi Dinler” kavramının Türkiye'deki en önemli inkültürasyon örneği olduğunu söylememiz mümkündür.

Hadislerle İncillerin karşılaştırılıp aynı kefedede değerlendirilmesi de bir inkültürasyondur. Hadisler ve İnciller karşılaştırılmaya başlandığı anda inkültürasyon başlar. Çünkü her ikisinin teşekkülü oldukça farklıdır. İncil ve hadis arasında iki temel farklılık vardır. Birincisi her hadis bir isnad ve sened zincirinden oluşur, ikincisi hadisler konularına göre kitaplarda sıralanmıştır. İnciller böyle değildir.²²³

Hadis ilmi, hadislerin sened kısımlarını o hadisin hangi raviler tarafından nakledildiğini, çok ince elemelerden sonra ortaya koymaktadır. Güvenilir hadis kitaplarındaki hadislerin her bir ravisi hadis ilminin inceliklerine göre pek çok şartı sağlaması neticesinde güvenilir hadis olarak kabul edilmiş ve “sahih” adı verilen eserlerde yer almışlardır. İnciller için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. En güvenilir İnciller kabul edilen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'da dahi birbiriyle çelişen konular yer almaktadır. Hadisler Hz. Muhammed'in (SAV) konuştuğu dille

²²² www.ilkadimdergisi.com/181/AytuncAltindal

²²³ Yasin Meral, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/2004, s. 229-235, “Dinler Arası Diyalog Sempozyumundan Genel İzlenimler”, 233

yazılmışlardır. Ancak Hz. İsa'nın konuştuğu dil Aramca olduğu halde İncillerin hiçbirisi Aramca değildir. Bu yüzden bizlere bilinçli olarak hadislerle İncillerin aynı düzeyde olduğu kurmacası yutturulmaya çalışılmaktadır. Oysa bilimsel gerçekler bu tezin doğru olmadığına delildir.

Günümüzde Türkiye'de en çok karşılaştığımız inkültürasyon örneklerinden biri de “ayet” kelimesinin Kutsal Kitab'ın bölümlerini ifade etmek üzere kullanılmasıdır. Ayet; sözlük anlamı itibariyle “açık alamet” demektir. Gözle görülen şeyleri de akılla bilinen şeyleri de ifade etmek üzere kullanılır. Türkçe'de “bellik”, Arapça'da “nişane” denilen alamet ve alem, zaten o görünen ve açık olan şeye denir. Bununla beraber ayet Kur'an'ın harflerinden bir fasıla ile ayrılmış zümrelerinden her birine denir. Bunlar Kur'an'ın metninde birer bütünü oluşturan parçalardır. Yani her biri birer Kur'an olan ayetlerdir, Kur'an'ın ayetleridir. Ayetin şeriat geleneğinde en özel manası budur.²²⁴

Ayet kelimesi Kur'an'a has bir kullanımdır. Misyonerler tarafından bilinçli olarak Kutsal Kitab'ın bölümlerine ayet denilmektedir. Fakat daha kötüsü bazı Müslüman yazarlar ve ilahiyatçılar tarafından da farkında olarak veya olmayarak ayet kelimesinin Kutsal Kitab'ın bölümleri için kullanılmasıdır.

Osmanlı'da yabancı okullar ile Osmanlı devlet okulları arasında önemli benzerlikler vardır. Kültür tarihimizde külliye, medrese, cami genelde bir arada yapılır. Yabancı okulların da kiliselerin etrafında kurulduğunu görüyoruz. Osmanlı okullarında öğrencilerin kendi işlerini kendilerinin yapması prensibi var, aynı durumu yabancı okullarda da görüyoruz.²²⁵ Osmanlı'da Müslüman öğrencilerin

²²⁴ Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Akçağ Yay., c.1, 24, 25

²²⁵ İlkur Polat Haydaroglu, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar ve Misyonerlik Faaliyetleri”, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.,4.Baskı, Ankara, 2005, 26

gayrimüslim okullarına gitmesi yasakken değişik isimler altında, bazen isim değiştirerek Müslümanların bu okullara gitmesini bu durumun bir sonucu olarak yorumlayabiliriz.

İnkültürasyon'un örneklerini yabancı ülkelerde yaşayan Alevi vatandaşlar üzerinde de görmekteyiz. Alevilere kendi inançları hakkında yanlış bilgi verilmekte Alevilik ile Hristiyanlık arasında bağ kurularak Alevilerin kültürüne Hristiyanı unsurlar yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de Amerikalı bir papaz tarafından vaftiz edilen Alevi-Türk genci Ankara'dan Roma'ya oradan Almanya'ya ve sonunda Avusturya'ya gider. Daha sonra Robert ismini alarak misyonerlik yapmaya başlar. Vision 2000 adını taşıyan bir Hristiyan kuruluşun temsilcilerinden Alexa Gasperi, Evangelist misyoner Robert'in faaliyetini "Bir Türk'ün kendi hemşehrilerini Evangelistleştirme hizmeti" olarak tanımlıyor. 5 yıllık papazlık eğitimi sonunda Almanya'da tanıştığı Petrus'tan Avusturya'da çok Türk bulunması hasebiyle burada daha kolay çalışacağı için Avusturya'da misyonerlik teklifi alır. Robert, 1996'da Avusturya'ya gelir ve Pastör asistanı olarak göreve başlar. 6 yıl boyunca Avusturya'nın Viyana, Graz, Linz, Salzburg, İnssbruck gibi eyaletlerinde misyonerlik faaliyetlerinde bulunur. Buralarda ilk ilişki kurduğu kişiler Alevilerdir. Robert'a göre Aleviliğin atası Orta Asya'dan gelen Türk Hristiyanlardır. Türk Hristiyanlar Orta Asya'da vaftiz edilerek Hristiyan kültürünü oluşturmuşlardır. Aslında o Alevilik ile Hristiyanlığın bağlantısını ilk olarak İncil'de keşfetmiştir. Ona göre Alevilikteki dem sözcüğü aslında yüce kanın yani İsa'nın kanıdır. Alevilikteki üçleme Allah-Muhammed-Ali, tek evlilik, Nisan ayında yumurta boyama vs. adetleri eski Hristiyan köklerin Alevilik'teki izleridir.²²⁶

²²⁶ Cengiz Köse, Enel Hak'tan Günümüze Misyonerlik, Aydıuşu Yay., İstanbul, 2006, 80, 81, 82

Türkiye’de kişi bazında inkültürasyona en çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkan şahıs Turgay Üçal’dır. Kendisi Müslümanken hatta bir cemaat mensubuyken Hristiyan olmuş ve şu anda Presbiteryan Kilisesi Pastörü olarak görev yapmaktadır. Turgay Üçal geçmişi ve bugünüyle Türk insanına şu mesajı vermektedir. “Bakın ben de bir zamanlar sizin gibi Müslüman hatta bir cemaatin mensubuydum. Ama gerçeğin İslam’da değil, Hristiyanlıkta olduğunu anladım. İşte bu yüzden de şimdi kendimi bu dine hizmet etmeye adadım”. Bir zamanlar her şeyiyle Müslüman ve Türk olan bu şahıs, Müslüman kimliğini terk etmiş ancak hala bir Müslüman gibi davranarak Hristiyanlığa hizmet etmektedir. “Hristiyan İnancına Göre Misyonerlik” adlı kitabında Hristiyanlığı ve Kutsal Kitab’ı sanki İslam’ı ve Kur’an’ı anlatıyormuşçasına anlatmaktadır. Söz konusu kitapta “Ahlak Kavramı” başlığı altında şunları söylemektedir: “Allah’ın kitabına ahlak dışı bir kitapmış gibi bakmaktan daha büyük hakaret olamaz. Allah çok yücedir. Allah’ın yüceliği ve kutsallığı yanında insan aynı yüceliği anlamakta, aynı kutsallığı algılamakta oldukça zorlanmaktadır. Her şeyi, kendi görmek istediği şekilde görmeye çalışan insan, Allah’ın kitabını da kendi görmek istediği şekilde görmeyi istemektedir. Oysa Allah’ın kitabı, Allah’ın kitabıdır. Orada ne insanlar, ne peygamberler, ne dünya milletleri, ne yasalar, ne yaradılışın tamamı bizim istediğimiz yada görmek istediğimiz şekilde karşımıza çıkmayacaktır”²²⁷ Bahsedilen kitabın Kutsal Kitap olduğunu bilmeyen bir insan bunun rahatlıkla Kur’an olduğunu zannedebilir. Tanrı kelimesi yerine Allah kelimesinin kullanılması ve O’nun vasıflarından bahsetmesi bu zannı kolaylaştıracaktır. Yine aynı eserde Üçal, “sünnet”, ”abdest”, “secde” gibi terimleri kullanarak bunların Kutsal Kitap’tan öğrenildiğini iddia etmektedir.²²⁸

²²⁷ Turgay Üçal, Hristiyan İnancına Göre Misyonerlik, Gerçeğe Doğru Kitapları, İstanbul, 2002, 38

²²⁸ Üçal, 38

Üçal, kitabın bir başka kısmında bizim Müslüman Türk atalarımızdan sanki kendi Hristiyan atalarıymış gibi söz etmiş: “Atalarımız ‘Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az’ demişlerdir” diyerek bize ait bir atasözünü kullanarak Kutsal Kitap’ın “ayetlerini” ne kadar anlatmaya çalışsa da art niyetli ön yargılı insanların anlayamayacağından şikayet etmektedir.²²⁹

Ayrıca kitapta misyonerler “Allah’ı anlatan, tebliğ hizmetinde bulunan insanlar” olarak lanse edilmekte, misyonerlik sevimli hale getirilmektedir.²³⁰

Kitabın genelinde Türkiye için “Türkiyemiz”, ”ülkemiz”, ”Diyanet işleri başkanlığımız”, ”samimi Müslüman yazarlarımız”, “devletimiz”, “aydınlarımız” gibi ifadeler kullanmaktadır.

Diğer bir örnek ise şu şekildedir: Hemper ismindeki bir misyoner, Türkiye’ye gelmeden önce Türkçe’yi, Arapça’yı, Kur’an’ı okumayı öğrenmiş ve Basra’da irtibata geçtiği Necdli Muhammed’i etkileyerek, Vahhabi fırkasının doğmasından ve Arabistan yarımadasının Osmanlı İmparatorluğu’ndan kopmasında önemli rol oynamıştır. İnkültürasyonu yaşayanlar için çok güzel bir örnektir.²³¹

Diyalog düşüncesi her ne kadar İslam’da da olsa Peygamberimiz bize hayatından örneklerle bunu göstermiş olsa da bu uğurda “empatik bir bakışa ulaşmak” için farkında olarak yada olmayarak diyalogu bir misyon yöntemi olarak kullanmak isteyenlere alet olmamamız gerekmektedir. Hiç kimseyi böyle bir faaliyetle itham etme düşüncesinde olmaksızın Aksiyon dergisinde yayınlanan Niyazi Öktem’in “Noel Baba Bir Anadolu Ereni” iddiasını inkültürasyona dair bir model olarak vermek istiyoruz: Türkiye’de dinler arası diyalogun önemli savunucularından olan Niyazi Öktem, Aziz Nikolas’ı Müslümanların evliya veya

²²⁹ Üçal, 42

²³⁰ Üçal, 73

²³¹ N. Günay, 203

Anadolu ereni olarak kabul etmelerini teklif ediyor. Öktem, 1995 yılında Ortadoks Kilisesi'nde Aziz Nikolas mevlid okutmuş. Hz. Muhammed'den önce gelen ve kendisine öre o dönemin en geçerli dini sayılması gereken Hristiyanlığı, dolayısıyla tek Tanrılı dini anlatarak Pagan inanç sistemleri ile mücadele eden bir insanın, hele ahlaki özellikleri bilindiğinde çok rahat Müslüman sayılabileceğini söylüyor. Ayrıca böyle bir empatinin dinler arası barışa katkı sağlayabileceğini düşünüyor.

Aynı dönemde tek tanrılı Hanif dini de mevcut iken tahrif edilmiş Hristiyanlığa hizmet eden Aziz Nikolas için İslam açısından “aziz” denilemeyecekse de bir “eren” olarak kabul edilmesi gerektiğini söylüyor. Öktem'e göre Aziz Nikolas bir “Anadolu Ereni” dir.

Tarihi o günün koşullarıyla olduğu zamana göre değerlendiren bir tarih analizine sahip olan Öktem, böyle bir tarih okumasında ilhamınızı nereden alıyorsunuz şeklindeki bir soruya şu şekilde cevap veriyor: “Hiç kuşku yok ki İslam kaynaklarından ilham alarak düşüncelerimi ortaya koyuyorum. Ben ya da bugünün bir müslümanı, Aziz Nikola döneminde yaşamış olsa idi;-bir taraftan Zeus kültürü var, Zerdüşt inanç sistemleri var ve tek tanrılı inanç sistemleri açısından bunların hepsi sapkınlık- o zamanda ben de tek tanrı bilinci geliştirdi ise gidebileceğin insan Aziz Nikola'dan başka kim olabilir? Alternatifi var mı?

Saint Nicolas ile ilgili olarak aynı yazıda farklı bilgiler vardır.²³²

Aynı yazıda Öktem, insanların diğer dinlere de empati ile bakması gerektiğini söylüyor. Bir başka örnek verecek olursa Öktem, Yahudi peygamberler deriz ama o bizim de kabul ettiğimiz peygamberlerdir onlar. Bu bakış açısı benim için barış sürecine katkı projesidir” diyor. Bunlarla beraber başka şeyleri de gündeme getiriyor

²³² Bkz. Harun Odabaşı, Aksiyon, “Noel Baba Bir Anadolu Ereni”, S:473, 29 Aralık 2003

ve tabu gibi görünen şeylerin tartışılmasını teklif ediyor ve şu ifadeleri kullanıyor :” Mesela Kutsal Ruh, Kur’an-ı Kerim’de de var. Hz. İsa’nın konumu. Tamam Allah’ın oğlu değil ama Hz. İsa’ya Kur’an-ı Kerim’de Kelamullah deniyor ve işte logos, Biz ona ruhumuzdan üfledik diyor.”²³³

İnkültürasyona Aksiyon’dan bir başka örnek yine Harun Odabaşı’nın kaleminden çıkmıştır. Hz. İsa’nın resminin kapak yapıldığı dergideki “Hz. İsa Kimdi?” başlıklı yazıda Müslümanların Hz. İsa’ya tıpkı Peygamberimiz Hz. Muhammed’e (SAV) olduğu gibi salat ve selam getirdiklerinden bahsedilmektedir.²³⁴ Oysaki selam bütün peygamberlere gönderilebildiği halde sadece Hz. Muhammed (SAV) için salat ve selam getirilebilir.

Dinimiz açısından kesinliği olmayan Hz. İsa’nın dönüşü bu yazıda Hz. İsa kesin dönecek gibi anlatılmaktadır. Kur’an’da bu konuyla alakalı Hz. İsa’nın ahir zamanda ineceğine dair bir ayet yoktur. Özellikle yılbaşına yakın bir zamanda böyle bir kapakla derginin piyasaya sürülmesi tartışmalara yol açmıştır.

İnkültürasyona bir başka örnek de Ali Rıza Bayzan tarafından “bayzan.net” adlı internet sitesinde “Bir Hristiyan Kazıklaması Sevgililer Günü” başlığıyla verilmiştir. Bayzan bu konuyla ilgili olarak birkaç rivayeti aktarmaktadır. Biz de buraya o rivayetlerden bir tanesini almayı uygun gördük. Şöyle ki :” İmparator II. Claudius, Roma’yı kendi katı kuralları ile zalimce yöneten bir hükümdardı. Onun için en büyük problem ordusunda savaştacak asker bulamamaktı. Ona göre bu durumun tek sebebi Roma’lı askerlerin aşklarını ve ailelerini bırakmak istememeleriydi. İşte bu yüzden Roma’daki tüm nişan ve evlilikleri kaldırdı. Aziz Valentine’de, Claudius’un zamanında Roma’da yaşayan bir papazdı. Kendisi gibi

²³³ Odabaşı, Aksiyon

²³⁴ Harun Odabaşı, Aksiyon, “Hz. İsa Kim di?”, S:470, 8 Aralık 2003

papaz olan Aziz Marius ile birlikte Claudius'un yasağına rağmen gizlice çiftleri evlendirmeye devam etti. Ancak imparator bu durumu bir süre sonra öğrendi. Aziz Valentine insanları evlendirmeye devam ettiği için tutuklandı ve yaptıklarının cezası olarak sopa ile dövülerek öldürüldü. Milattan sonra 270 yılının 14 Şubat gününde Hristiyan şehitliğine gömüldü” O gün bugündür dünya üzerinde 14 Şubat Sevgililer Günü olarak kutlanmaya devam ediyor. Ne olduğunu bilmeden ülkemizde de yaygın bir şekilde kutlanan Sevgililer Günü de oluşturulan “Noel Baba” imajı gibi kültürümüze sokulmuş bir inkültürasyon örneğidir ve bu durum esasında en çok da sömürgeci tüketim anlayışının işine yaramaktadır.

Charles D. Egal adındaki bir misyonerin bir makalesinde “Kur’an’ın misyonerlikte kullanılması” başlığı altında şunları söylediği belirtilmektedir:

“Kur’an’ın misyonerlikte kullanılması hususunda bir çok tavsiye bulunmaktadır. Günümüzde bir çok misyoner Müslümanlar arasında görev yapanlara Kur’an’ın İsa hakkındaki öğretileriyle işe başlamayı önermektedir. Bu öğretiler İsa’yı methetmekte olduğundan muhatap biraz daha fazla bilmek isteyecektir. İncil onun bu istediğine cevap verecektir. Ku’ran’ın İsa’yı Kelimullah olarak vasıflandırması araştırılacak bir konu olabilir. Burası da İncil öğretisiyle cevaplandırılır. Bu konularda İncil üzerinde yapılan çalışma muhatap Müslümanın ilgisini artıracaktır. Üzerinde çalışılacak diğer bir konu peygamberlik ve İsa’nın nasıl bir peygamber olduğu konusudur. Hristiyanlar genellikle İsa’nın peygamber oluşunu gözardı ederler ancak peygamberlik İslam’da temel bir öneme sahiptir. Kur’an’ın peygamber öğretisi İncil’in öğretilerine çekmek için araç olarak kullanılır. Kur’an’ın Allah’ı merhamet edici ve affedici olarak vasıflandırması İncil ile Müslümanlar arasında köprü olabilecek bir başka noktadır. Yeni Hristiyan olanlarla yapılan

ayinlerde Kur'an'ın bazı bölümleri tıpkı ilahi veya şiir okunur gibi okunabilir. Onun burada kullanılması vahiy olduğunu kabul etme anlamına da gelmez. Hristiyan Teoloji'si açısından da yanlış bir unsur barındırmayan hatta doğru olan Fatiha Suresi'nin okunması önerilebilir. Benzeri diğer sureler de ayinlerde kullanılabilir.”²³⁵

Görüldüğü üzere inkültürasyon sistemli, planlı ve programlı özelde Türkiye genelinde de Müslümanlar ve Hristiyanlık dışı toplumlar için yaşayan bir vakıdır.

²³⁵ G. Erdem, 49, 50

SONUÇ

Katolik Kilisesi'nin, II. Vatikan Konsili'nden sonra ortaya koyduğu dökümanlar II. Vatikan Konsili, Katolik Kilisesi'nin kabuğunu kırıp dünyaya açıldığı bir konsildir. Bazı Hristiyan ilahiyatçılara göre bu bir Kopernik devrimidir. Her ne kadar Katolik Kilisesi, dinlerarası diyalogu insanlar üzerinde sevimsiz bir imajı olan misyonerlik kavramı yerine kullanmış olsa da tarihinde ilk defa kilise dışındakilerin de kurtuluş planına dahil olabileceğini kabul etmiştir. Katolik Kilisesi'nin diyalog çağrısı sadece Hristiyanlık dışındaki dinleri değil, Hristiyanlığa dahil bütün mezhepleri de şamildir.

Katolik Kilisesi'nin II. Vatikan Konsili'nde ortaya koyduğu dökümanlar incelendiğinde, diğer dinlerin kurtuluş planına dahil edilmesinin yanı sıra, dinler arası diyalog, her şeye rağmen gün geçtikçe her milletten daha fazla insanın bir arada yaşamak zorunda olduğu dünyamızda, bütün bu çeşitlilik ortamında barış, saygı ve hoşgörü çerçevesinde bir yaşam tesis edebilmek için olmazsa olmaz bir şarttır.

Bu çeşitlilikten bizim coğrafyamız da fazlasıyla nasibini almıştır. Anadolu tarihine baktığımızda değişik kavim ve kabilelerin yaşadığı bir yer olarak, bir renklilik ve zenginlik coğrafyası olduğunu görürüz. Anadolu toprakları üzerinde yaşamış her millet bizim kültürümüze ayrı bir zenginlik katmıştır. Bize sözlü ve yazılı olarak intikal eden bu kültür zenginliği, milletimizi farklı bir toplum haline getirmiştir.

Kültürün içinde din olgusunun oldukça önemli bir yere sahip olması hasebiyle dinler arası diyalog, din kökenli çatışmalara engel olma noktasında vazgeçilmezdir. Dünyanın en büyük problemi haline gelen terörün dinsel kökene dayandırılması, dinlerin birbirini objektif olarak tanınmasına ve dinlerden taviz

vermeksizin aslında her dinin özünde uzlaşının olduğunu görmemize olan ihtiyacı açığa çıkarmıştır.

Katolik Kilisesi, II. Vatikan Konsili ile birlikte dinler arası diyalogla beraber başka misyon yöntemlerinden de bahsetmeye başlamıştır. Bunlardan bir tanesi de inkültürasyondur. Kilise'nin yerel kiliseler aracılığıyla bütün toplumlara “iyi haberleri” ulaştırmayı hedeflediği inkültürasyon, Hristiyanlığı hedef topluma yerleştirme ve yerlileştirme gayretidir.

Kilisenin tarihi kadar eski olan inkültürasyon, Pavlus tarafından kullanılan bir yöntem olup, ilk defa Cizvitler tarafından bir kavram olarak ortaya atılmıştır.

İnkültürasyon projesi, misyonda oldukça etkili bir yöntem olduğu için geniş oranda kabul görmüştür ve etkili bir biçimde bütün dünya üzerinde kullanılmaktadır.

İnkültürasyon, tezimizdeki örneklerde de görüldüğü üzere ülkemizde de kapsamlı olarak uygulanmaktadır. Hristiyanlığın aslını kaybetmeden yerel unsurlarla sunulmasından ibaret olan inkültürasyonun kültürümüzü dejenere etmek ve kendi kültür unsurlarını insanlara aşlamak hususunda başarılı olduğunu söylemek ne yazık ki mümkündür.

Bizler dininde emin olan Müslümanlar olarak diyaloga girmekten korkmamalıyız. İslam'ı Hristiyanlığı ve diğer dinleri; bunlarla beraber önemli dünya dillerini bilen, her konuda uzman kişiler yetiştirerek diyalog faaliyetlerini resmi koldan yürütmeliyiz. Eğer İslam'ın hak ve evrensel olduğuna inancımız tamsa diyalogdan korkan değil, bilakis diyalog içi çabalayan insanlar olmalıyız. Bu sayede objektif, eşit şartlarda, gerçek diyalog ortamında yapılan bir diyalogun semeresini almamız uzak bir haber olmayacaktır.

İnkültürasyon projesinden zarar görmemek için de kendi kültürünü çok iyi bilen ve sahip çıkan nesiller yetiştirmek için elimizden geleni yapmalıyız. Bilhassa din eğitimini yediden yetmişe bütün toplumumuza ulaştırmalı ve bu eğitimin uzman kişilerce verilmesini sağlamalıyız.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; birlikte yaşamayı öğrenmeli, hatta bunu bir zenginlik saymalı, öldürmek için değil yaşatmak için yaşamalı ve yaradılanı Yaradan'dan ötürü sevebilme engin hoşgörüsüne sahip olmalıyız.

KAYNAKÇA

- ABALI, Nurullah, Kur'an'a Göre Müslüman-Hıristiyan Diyalogu, Nesil Yayınları
İstanbul, 2001
- ADAM, Baki, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, Pınar Yayınları
İstanbul, 2002
- ALBAYRAK, Kadir, "Arap Dünyasında Diyalog Çalışmaları ve Bir Bibliyografya Denemesi", Dini Araştırmalar, Cilt:6, Sayı:17 Eylül-Aralık, Ankara, 2003
- AYDIN, Mahmut, "Dinlerarası Diyalog Yeni Bir Misyon Yöntemi mi?", İslamiyat,
Cilt:5, Sayı:3, Temmuz-Eylül, 2002
- AYDIN, Mahmut, "Küresel Bir Teolojiye Doğru: Wilfred Contwel Smith'de Dinsel
Çoğulculuk", İslam ve Öteki, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul,
2001
- AYDIN, Mahmut, Monologdan Diyaloga, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001
- AYDIN, Mahmut, 'Çağdaş Misyon Yöntemleri ve Türkiye'deki Misyonerlik
Faaliyetleri', Misyonerlik ve Pontusçuluk, Türk Ocakları Yayınları
- AYDIN, Mehmet, Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili, Selçuk
Üniversitesi Yayınları, Konya, 1991
- AYDIN, Mehmet S. (Konuşma), Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga, Gazeteciler
ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000
- AYDIN, Mehmet, 'Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye', Türkiye'de Misyonerlik
Faaliyetleri, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996
- AYDÜZ, Davut, Tarih Boyunca Dinlerarası Diyalog, Işık Yayınları 3.Baskı, İzmir,
2005

- CANAN, İbrahim, Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet Kültür ve Teknik, Cihan Yayınları, İstanbul, 1984
- CANAN, İbrahim, Peygamberimizin Ehl-i Kitap ile Diyalogu, Sufi Kitap, İstanbul, 2006
- CİLACI, Osman, Hristiyanlık Propogandası ve Misyonerlik Faaliyetleri, DİB. Yayınları Ankara, 2005
- CROLLIUS, A.Roest Crollius, "İnkültürasyon", Dini Araştırmalar, (Çev. Ali İsmail Güngör), Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1998
- CROLLIUS, A.Roest, "What Is So New About Inculturation", On Inculturation of Christianity, Rome, 1991
- DÜZGÜN, Şaban Ali, Din Birey ve Toplum, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997
- ELİADE, Mircea, Çev. Mehmet Aydın, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, Din Bilimler Yayınları, Konya, 1995
- ERDEM, Gazi, "Misyonerlik ve Misyonerlerin Çalışma Metodları", Diyanet İlmi Dergi, Cilt:38, Sayı:2, Nisan-Mayıs-Haziran, 2002
- ERDEM, Mustafa, "Dinlerarası Diyalog Üzerine Bazı Düşünceler", Türk Yurdu, C:19-20,S:148-160, Temmuz, 2000
- ERDEM, Mustafa, Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye, Türkiye Kamu-Sen Yayınları, Ankara, 2005
- EROĞLU, Ahmet Hikmet, Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005
- FARUKİ, İsmail R., İbrahimi Dinlerin Diyalogu, Pınar Yayınlar, İstanbul, 1993
- GÜNAY, Nasuh, Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri, Tuğra Matbaası, Isparta, 2006

- GÜNAY, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998
- GÜNDÜZ Şinasi; AYDIN Mahmut, Misyonerlik, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002
- GÜNER, Osman, "Hz.Peygamberin 'Öteki' ne Bakışı", İslam ve Öteki, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001
- GÜNGÖR, Ali İsmâ, "Kilise'nin Yeni Misyon Anlayışında İnkültürasyon'un Yeri", AÜİFD, Cilt:XLIII, Sayı:1, 2002
- GÜNGÖR, Ali İsmâ, Cizvitler ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları(ASAM), Ankara, 2002
- GÜNGÖR, Ali İsmâ, Vatikan Misyon ve Diyalog, Alperen Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2002
- GÜNGÖR, Erol, İslam'ın Bugünkü Meseleleri, Ötüken Neşriyat, 3.Basım, İstanbul, 1984
- GÜNGÖR, Erol, Kültür değişmesi ve Milliyetçilik, Ötüken Neşriyat, 12.Basım, İstanbul, 1999
- GÜVENÇ, Bozkurt, İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, 6.Basım, İstanbul, 1994
- HAYDAROĞLU, İlknur Polat, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar ve Misyonerlik Faaliyetleri", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 2005
- KARAMAN, Hayreddin, Dinler Arası Diyalog Nedir?, Ufuk Kitap, İstanbul, 2005
- KILIÇ, Recep, "Küreselleşmenin Dini Boyutu Üzerine", Dini Araştırmalar, C:6, S:17
- KNITTER, Paul F. "Misyon ve Diyalog", İslamiyat, Cilt:5, Sayı:3, Temmuz-Eylül,2002
- KÖSE, Cengiz, Enel Hak'tan Günümüze Misyonerlik, Aydıuşu Yayınları, İstanbul, 2006

- KÖYLÜ, Mustafa, "Dinsel Dışlayıcılık(Ekslusivizm)", İslam ve Öteki, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001
- KÖYLÜ, Mustafa, Dinlerarası Diyalog, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001
- KÜÇÜK, Abdurrahman, "Dinlerarası Diyaloga Niçin İhtiyaç Vardır", Dini Araştırmalar, Cilt:1, Sayı:1, Ankara, 1998
- KÜÇÜK, Abdurrahman, "Misyonerlik ve Türkiye", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 2005
- ODABAŞI, Harun "Noel Baba Bir Anadolu Ereni", Aksiyon, 29 Aralık 2003, S.473
- ODABAŞI, Harun, "Hz. İsa Kim di?", Aksiyon, Sayı:470, 08.12.2003
- POYRAZ, Ergun, Misyonerler Arasında Altı Ay, Turna Yayınları, Ankara, 2001
- RAHMAN, Fazlur, Ana Konularıyla Kur'an, Ankara Okulu Yayınları, 6.Baskı, Ankara, 2000
- SEZEN, Yumni, Dinlerarası Diyalog İhaneti, Kelam Yayınları. 2.Baskı, İstanbul, 2006
- TANRI'NIN Ailesi, (Lumen Gentium), Latince'den Türkçe'ye çeviren: Padre Vincenzo R. Succi, İstanbul, 1984
- TURHAN, Mümtaz, Kültür Değişmeleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969
- TÜMER, Günay; KÜÇÜK Abdurrahman, Dinler Tarihi, 4.Baskı, Ankara, 2002
- ÜÇAL, Turgay, Hristiyan İnancına Göre Misyonerlik, Gerçeğe Doğru Kitapları, İstanbul, 2002
- WALIGGO, John Marry, "Making a Church That Is Truly African", Inculturation, Its Meaning and Urgency, St.Paul Publications, Africa, 1986
- WATT, Montgomery, Günümüzde İslam ve Hristiyanlık, İz Yayıncılık, 2. Baskı, Çev: Turan Koç, İstanbul, 2002
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Akçağ Yayınları, Ankara